

**“ГЭТА ПАЭЗІЯ, ЯКОЙ
НЕ ТРЭБА Ў НЕШТА
ХАВАЦЦА...”**

Віктар КАЗЬКО:
“Беларусы, перш чым зрабіць
нешта, дзесяць разоў
прыслушаюцца. Гэта вялікае
шчасце, што беларусу не дадзена
яраснай сілы разбурэння,
знішчэння народаў...”

5

**МАЛАВЯДОМЫ
КУПАЛА**

Артыкул Галіны ТЫЧКІ

6—7

У ВЯНОК ПЕСНЯРУ

Вершы, прысвечаныя
Янку КУПАЛУ

8—9

**СЛОВА ПРА
ДРАМАТУРГІЮ
ЯНКІ КУПАЛЫ**

Артыкул Ніла ГІЛЕВІЧА

10—12

КУПАЛАВА РЭХА

Абразкі Уладзіміра СОДАЛЯ

13

**НЕВЯДОМЫЯ
АЎТОГРАФЫ**

Пляменніца Янкі Купалы
Ядвіга РАМАНОЎСКАЯ
пра невядомыя аўтографы

15

Мая малітва

*Я буду маліцца і сэрцам, і думамі,
Распетаю буду маліцца душой,
Каб чорныя долі з мяцеліцаў шумаў
Ўжо больш не шалелі над роднай Зямлёй.*

*Я буду маліцца да яснага сонейка,
Няшчасных зімой саграваць сірацін,
Прыветна па збожных гуляючых гонейках,
Часцей заглядаці да цёмных хацін.*

*Я буду маліцца да хмараў з грымотамі,
Што дзіка над намі гуляюць не раз,*

*Каб жаль над гаротнымі мелі бядотамі,
Градоў, перуноў не ссылалі падчас.*

*Я буду маліцца да нівы ўсёй сілаю,
Каб лепшаю ўродай плаціла за труд,
Збагаціла сельскую хату пахілую,
Надзеі збытымі убачыў наш люд.*

*Малюся я небу, зямлі і прастору,
Магутнаму Богу — Ўсясвету малюся,
Ва ўсякай прыгодзе, ва ўсякую пору
За родны народ Беларусі.*

Янка КУПАЛА

**БУДЗЬМА РАЗАМ
У ДРУГОЙ ПАЛОВЕ
2002 ГОДА!**

Шаноўныя чытачы!
Падпіска на “ЛІМ” працягваецца.
Кошт індыўідуальнай падпіскі на адзін месяц
— 1 950 рублёў, на тры — 5 850 рублёў.

Індыўідуальны індэкс — 63856.

Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц
— 3 500 рублёў, на тры — 10 500 рублёў.

Ведамасны індэкс — 63857.

3 ліпеня — Дзень незалежнасці Рэспублікі Беларусь. Напярэдадні свята ў Палацы Рэспублікі адбылася ўрачыстасць, на якой выступіў Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка. У сваім выступленні ён яшчэ раз пацвердзіў дзяржаўны курс на пабудову моцнай, незалежнай і квітнеючай Рэспублікі Беларусь.

ЮБІЛЕЙ ТЫДНЯ

900 гадоў таму на беразе Бярэзіны князь Барыс Усяславіч заснаваў горад і назваў яго сваім імем. У святкаванні юбілею Барысава прыняў удзел Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка.

ПАДТРЫМКА ТЫДНЯ

Нашу краіну наведаў прэзідэнт Гандлёва-прамысловай палаты Расійскай Федэрацыі Яўген Прымакоў. Падчас дзелавых сустрэч, гасць нашай краіны сказаў, што ён цалкам падтрымлівае пазіцыю Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, аб тым, што Саюзная дзяржава павінна ўяўляць сабой саюз суверэнных дзяржаў. Ні аб якім уваходжанні Беларусі ў склад Расійскай Федэрацыі не можа быць размовы, заявіў ён. А гэтак думаюць у нашай краіне амаль усе, бо за дзесяць гадоў незалежнасці толькі, відаць, лянівому не хочацца жыць у сваёй краіне, сваім розумам і са сваёй працы! А ў нас, беларусаў, ёсць і свой розум, і залатыя працоўныя рукі, якія цаніліся і цэняцца ўва ўсім свеце...

КЛОПАТ ТЫДНЯ

Завяршыла працу чацвёртая сесія Палаты прадстаўнікоў. На адным з апошніх пасяджэнняў пасля доўгіх спрэчак заканадаўчы адрывілі на дапрацоўку праект закона "Аб абавязковым страхаванні прафесійнай дзейнасці", якія прапаноўвалася адобрыць у першым чытанні. Законапраектам мяркуецца ахапіць абавязковым страхаваннем дзейнасць прыватных натарыусаў, антыкрызісных кіраўнікоў і часовых кіраўнікоў у справах аб банкруцтве, мытных агентаў і мытных перавозчыкаў, страхавых брокераў і т.д. Законапраект устанаўлівае памеры мінімальнага кампенсацыйнага выплат. Яны залежаць ад велічыні шкоды, нанесенай жыццю і здароўю людзей. Напрыклад, у выніку смерці выгадаатрымальніка памер выплат павінен быць не меншым за мінімальны памер страхавой сумы, у выпадку атрымання I групы інваліднасці — не менш чым 400 еўра, II групы — 3750 еўра, III групы — 3000 еўра, пры атрыманні цялесных пашкоджанняў, якія не прывялі да інваліднасці — 750 еўра. Як бачым, наша грамадства паціху рухаецца да цывілізацыі...

ВІЗИТ ТЫДНЯ

Прайшоў тыднёвы візіт у нашу краіну першага прэзідэнта Расійскай Федэрацыі Барыса Ельцына. У час знаходжання ў Беларусі Барыс Ельцын правёў перамоў з Прэзідэнтам нашай краіны Аляксандрам Лукашэнкам. Разам з кіраўніком Беларусі высокі гасць 22 чэрвеня, у гадавіну пачатку Вялікай Айчыннай вайны, наведаў мемарыяльны комплекс "Брэсцкая крэпасць — герой", дзе ўсклаў вянкi да Вечнага агню, наведаў музей і сустрэўся з ветэранамі. Некалкі дзён адпачынку Барыс Ельцын разам з жонкай правёў у рэзідэнцыі "Віскулі" ў Белавежскай пушчы. Цікава, як спалася і што снілася Барысу Мікалаевічу ў "Віскулях"?

ФІНАЛ ТЫДНЯ

Закончыўся чэмпіят свету па футболе, які праходзіў ў Японіі і Карэі. Чэмпіёнамі ў пяты раз стала каманда Бразіліі, якая ў фінальным матчы з лікам 2:0 выйграла ў Германіі. Матч за 3-е месца паміж зборнымі Турцыі і Карэі наманганні Хукана Шукура і Ільхана Мансіза з лікам 3:2 выйграла каманда Турцыі. Героям XVII чэмпіянату стаў бразілец Ранальда, які ў вароты сапернікаў забіў 8 мячоў.

ЗАВЯРШЭННЕ ТЫДНЯ

30 чэрвеня завяршыўся абмен нявыкарыстаных чэкаў "Маёмасць" на акцыі прыватызаваных прадпрыемстваў. Адным словам, хто не паспеў — той сам ванаваць, што не паспеў зрабіць тое, што мог зрабіць даўно... Аднак, ходзяць чуткі, што чэкавая прыватызацыя працягнецца яшчэ да 2005 года. Пажывём, паглядзім...

ВЯРТАННЕ ТЫДНЯ

Тры паўкаштоўныя камяні бярылу агульнай вагой 2395 каратаў вернуты на тэрыторыю нашай краіны з Бельгіі. Па ацэнках Дзяржаўнага мытнага камітэта, кошт камяней перавышае 2,6 млн. долараў. Вяртанне берылаў у Беларусь адбылося ў выніку сумесных дзеянняў консульскага ўпраўлення МЗС і пасольства нашай краіны ў Бельгіі, а таксама бельгійскай паліцыі.

СТАТЫСТЫКА ТЫДНЯ

Па звестках Міністэрства статыстыкі і аналізу на пачатак 2002 года ў народнай гаспадарцы нашай краіны было занята 4 млн. 417,4 тыс. чалавек. Колькасць занятых у жыллёвакамунальнай гаспадарцы ўзрасла з 208,1 да 211,3 тыс., на транспарце — з 255,8 да 258,2 тыс., у ахове здароўя — з 269,9 да 272,8 тыс., будаўніцтва — з 312,3 да 317,5 тыс., адукацыі — з 463,7 да 472,1 тыс. чалавек. У той жа час колькасць працоўных у прамысловасці зменшылася з 1 млн. 226,7 тыс. да 1. млн. 212 тысяч, а ў сельскай гаспадарцы з 625,1 да 585,2 тыс. чалавек. І наогул колькасць працоўных у краіне зменшылася на 23,6 тысяч.

А гэта яшчэ раз гаворыць пра тое, што беларуская нацыя старэе...

ПАСЛУГ ТЫДНЯ

"Мінская гарадская тэлефонная сетка" ўзяла новы від тэлефонных паслуг. Цяпер жыхары і гасці сталіцы па нумары 091 змогуць атрымаць інфармацыю аб рэпертуары ўсіх мінскіх кінатэатраў, па нумары 092 — аб рабоце нашых дыскатэк, па 093 даведацца аб усіх магазінах, па нумары 094 аўтаінфарматар паведаміць гараскоп на тыдзень. Новы від паслуг будзе працаваць кругласутачна. Кошт 1 хвіліны — 22 рублі. З 27 ліпеня ліквідуецца даведка 09. Замест яе ўводзіцца бясплатная кругласутачная даведка аварыйных, выратавальных службаў і медустаной на нумары 099. Як і раней ў Мінску будзе працаваць нумар 009, па якім знаходзіцца даведка служба Мінскай гарадской тэлефоннай сеткі. Адна даведка каштуе 13 рублёў.

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

Падрабязныя звесткі пра Саюз беларускіх пісьменнікаў, яго дзейнасць і мэты ў хуткім часе будучы змешчаны ў Даведніку еўрапейскіх прафесійных і навуковых таварыстваў. Шырокая суветная грамадскасць, такім чынам, будзе мець магчымасць больш падрабязна пазнаёміцца з жыццём аднаго з найстарэйшых творчых саюзаў Беларусі.

Узнагароджанне пераможцаў і фіналістаў 8-й Усепольскай алімпіяды па беларускай мове адбылося днямі ў Доме дружбы. Ва ўрачыстым мерапрыемстве ўзялі ўдзел старшыня аргкамітэта прафесар Алякс Барскі, выкладчыкі польскіх школ, прадстаўнікі таварыства "Беларусь-Польшча" і Беларускага фонду культуры.

Старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Волга Іпатова ўручыла пераможцам зборнік вершаў Я. Купалы, 120-годдзе якога адзначае сёлета суветная супольнасць. Варта адзначыць таксама плённы ўдзел у арганізацыі і правядзенні свята, што ўжо зрабілася традыцыйным, камітэта па адукацыі і справах моладзі Мінгарвыканкама.

М. Р.

Італія не толькі ў снах?

Дзесяткі розных сюжэтаў (і не толькі з італьянскай гісторыі), увасобленыя ў музыцы такіх знаных італьянцаў, як Д. Вердзі, Д. Расіні, Д. Пучыні, Р. Леанкавала, трымае ў сваёй рэпертуарнай скарбонцы Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы Беларусі. Ну, проста нейкая "музычная Італія!" Вось і да закрыцця сезона калектыў падрыхтаваў прэм'еру оперы Д. Пучыні "Багема". Твор, добра вядомы гэтай сцэне, набыў новае ўвасабленне: музычны кіраўнік і дырыжор А. Ансімаў, рэжысёр-пастаноўшчык Г. Ісаакян (Расія), мастак Л. Ганчарова, сярод

выканаўцаў галоўных партый — В. Курбацкая, Т. Трацяцка, С. Франкоўскі, У. Пятроў, І. Пеўзнер...

Але гэта была не апошняя імпрэза опернага сезона. 25 чэрвеня адбыўся гала-канцэрт, праграму якога склалі фрагменты твораў Д. Вердзі ў выкананні салістаў, хору і аркестра тэатра. Так вялікі творчы калектыў развітаўся са сваімі прыхільнікамі да восені.

Думаецца, артысты-музыканты цяпер і адпачыць могуць? Могуць, ды не ўсе. Лепшыя з іх ужо не першае лета выпраўляюцца ў творчую вандроўку. Як заўсёды,

оперныя фестывалі ў Швейцарыі, у Германіі. А сёлета на гастрольным шляху з'явілася яшчэ адна краіна — Італія. Краіна, у якой опернае мастацтва шануюць, як нідзе, а Вердзі лічаць нацыянальным героем. Эрэшт, і на мінскіх афішах набярэцца добрых дзесяткаў яго твораў.

Між тым, наступны сезон для нашага опернага калектыву — юбілейны. Сямідзесяты. Цікава, якімі нацыянальнымі рэпертуарнымі візітоўкамі "пахваліцца" Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы Беларусі?

Я. КАРЛІМА

Магілёўская капэла: усё лепшае!

Сярод разнастайных музычных калектываў Магілёўшчыны вылучаецца унікальны прафесійны калектыў "Магілёўская гарадская капэла", у складзе якой — камерны хор і камерны аркестр. Мастацкі кіраўнік капэлы Сяргей Лішчэнка (вучань выдатных дырыжораў С. Казачкова ў кансерваторыі і Ф. Мансурава ў аспірантуры), стварыў гэты калектыў у класічных еўрапейскіх традыцыях.

Рэпертуар капэлы вызначаецца багатай і шматколернай палітрай суветнай акадэмічнай музыкі. Гэта кантата "Gloria" А. Вівальдзі, "Магіфікат" Д. Букстэхуда, клавірнае Канцэрт рэмінісцэнц І. С. Баха, Канцэрт для альты з аркестрам І. К. Баха, Імша соль мажор Ф. Шуберта, канцэрты для аркестра Я. Ратска, Ф. Фаркаша, духоўная музыка С. Рахманінава, П. Чайкоўскага, Д. Бартнянскага, А. Ведзеля, арыгінальныя творы беларускіх кампазітараў — Г. Гарэлавай, А. Мдзівані, А. Туранкова, апрацоўкі народных беларускіх песень.

Высокая патрабавальнасць да харавой і аркестравай тэхнікі, старанная шліфоўка дэталей, пранікненне ў асаблівасці стылю — усё гэта падпарадкоўваецца ў выкананні капэлы мастацкім задачам. Яны вырашаюцца так, што

гэта заўсёды ўражае як музычных знаўцаў, так і масавага слухача.

Сёння для многіх музычных калектываў і асобных выканаўцаў зрабілася магчымым выступленні за мяжой. Але заўсёды поспех капэлы на гастролях у краінах Заходняй Еўропы — не галоўная мэта яго дзейнасці. Штодзённая праца музыкантаў накіраваная тое, каб несці музычную асвету і адукацыю жыхарам роднага горада, развіваць іх густ да мастацтва, якое ўзвышае чалавека, сілкуе яго духоўнасць, дапамагае разумець і спасцігнуць сапраўдную прыгажосць і каштоўнасць творчасці суветных геніяў і класічных узорнаў народнай музыкі. Менавіта таму ў гэтым сезоне 2001/2002 года капэла рэгулярна давала канцэрты ў розных аўдыторыях горада.

Двойчы — восенню і вясной — капэла прадставіла вялікія праграмы ў зале Магілёўскага абласнога драмтэатра, такім чынам, пасля доўгіх гадоў перапынку, адраджваючы традыцыю канцэртных выступленняў у гэтым старадаўнім будынку. Канцэрты тут, нягледзячы на высокі кошт білетаў, прайшлі з аншлагамі. Гараджане мелі магчымасць таксама слухаць капэлу ў Касцёле св. Станіслава, у зале Мастацкай галерэі імя П. Масленікава, у Гарадскім цэнтры

адпачынку. У памяць былога саліста капэлы магілёўскага піяніста Д. Пятрова-Кумінскага адбыліся два мемарыяльныя канцэрты — у МДУ імя А. Куляшова і Гімназіі-каледжы музыкі ды харэаграфіі.

Дырыжор капэлы Сяргей Лішчэнка слушна лічыць, што слухачоў класічнай музыкі неабходна рыхтаваць з юнага ўзросту, таму асабліва ўвага надаецца дзецям і падлеткам. Для іх калектыў падрыхтаваў дзве тэматычныя праграмы ў форме лекцыя-канцэртаў. Першая аглядае гісторыю замежнай музыкі ад эпохі Адраджэння да нашага часу, другая прысвечана развіццю айчыннага музычнага мастацтва і прадстаўляе творы рускіх і беларускіх кампазітараў Такія канцэрты паслухалі вучні музычных і некаторых агульнаадукацыйных школ горада.

"Магілёўская гарадская капэла" заканчвае свой чарговы сезон традыцыйным канцэртам у Касцёле св. Станіслава напярэдадні Міжнароднага фестывалю "Магутны Божа" і выступленнем на гэтым фестывалі. А ўвосенні яна зноў запрасіць сваіх слухачоў на сустрэчы з прыгожай музыкай.

Вольга МАРОЗАВА, кандыдат мастацтвазнаўства

У чым прыцягальнасць оперы?

Прэм'ера оперы "Севільскі цырульнік" адбылася на сцэне Вялікага тэатра Беларусі яшчэ ў лютым 1986-га. Як заўсёды, на гэтым спектаклі і сёння шмат тых, хто добра ведае і любіць яго, і тых, хто толькі спасцігае опернае мастацтва, — дзеці, падлеткі, моладзь... Публіку прыцягвае камедыя інтрыга лібрэта Ч. Стэрбіні паводле знакамітай п'есы П. Бамаршэ і, вядома ж, ярка ўвасабленая выдатная музыка Д. Расіні. (Рэжысёр-пастаноўшчык спектакля М. Ізворска-Елізар'ева, мастак Л. Статланд.)

Вось і гэтым разам: выдатна граў аркестр пад кіраўніцтвам Льва Ляха, з натхненнем выступалі ўсе спевакі. Адметны вобраз Альмавівы стварыў Аляксандр Жукаў, абаяльным быў камічны персанаж А. Кеды — доктар Бартала, запамнілася какетлівая Разіна Алены Шведавай. Фігара Аляксандра Краснадубскага паказаў сябе вясёлым, знаходлівым хлопцам, дон Базіліе ў выкананні Васіля Кавальчука — мудрым жартульніком.

Галоўнае, на маю думку, што асабліва прыцягвае тут публіку — усё яна разумее без перакладу: опера ідзе на рускай мове. І калі,

напрыклад, дон Базіліе тлумачыць Бартала — маўляў, у графа Альмавівы ў кішэнях такія аргументы, што гэта пераконвае, — зала шматзначна ўсміхаецца.

Інакш успрымаецца публікай таксама папулярная опера — "Кармэн" Ж. Бізэ. Яна цяпер ідзе на мове арыгінала, прычым выконваецца другая рэдакцыя, у якой шмат рэчытатываў на незразумелай для многіх у зале мове — незразумелай, паводле прызнання саміх выканаўцаў, нават самім французам...

Наогул, на мінскай сцэне оперы замежных аўтараў ідуць на мове арыгінала. Гэта зрабілася традыцыяй — дзеля гастрольнаў тэатра за мяжой. Але ж свой глядач, слухач такую традыцыю не заўсёды ўспрымае, асабліва калі спектакль незнаёмы. Неяк я сама была сведкай, як людзі ішлі да мастацкага кіраўніка тэатра оперы са скаргаў, што нічога не разумеюць. І гэта надзвычай прыкра, бо менавіта калі разумееш мову, дык кожная фраза, рэпліка дапамагаюць лепш зразумець не толькі сюжэт, а і змест, ісэнс твора. На адным паказе оперы Ж. Бізэ "Кармэн" я заўважыла маладуу парачку, якая нават не было знаёма з сюжэтам твора

П.Мерымэ "Кармэн". Французскую мову гэтыя глядачы не ведалі і таму марна імкнуліся зразумець змест.

Дарэчы, у самой Францыі оперныя спектаклі выконваюцца на сваёй нацыянальнай мове. Я нядаўна даведалася, што класічная опера П. Чайкоўскага "Яўгеній Анегін" там ідзе не на рускай мове, а па-французску. Наша оперная спявачка Таццяна Варалай, якая стварыла на мінскай сцэне абаяльны вобраз пушкінскай Вольгі, выконвае цяпер гэтую партыю на опернай сцэне горада Бардо... па-французску.

На зразумелай усім нам рускай мове ў нядаўні савецкі час гучалі на мінскай сцэне амаль усе оперныя спектаклі, за выключэннем твораў беларускіх кампазітараў, якія выконваліся па-беларуску. А да Вялікай Айчыннай вайны, у 30-я — пачатку 40-х гадоў нават класічныя оперы выконваліся ў Мінску на беларускай мове!

На якой мове выконваюцца ў нас оперныя спектаклі — залежыць толькі ад кіраўніцтва тэатра. Ды галоўнае, каб публіка разумела. Бо для каго ж, як не для яе, працуе творчы калектыў?

Вера КРОЗ

Прыгажуня Паўлінка Юліі Шпілеўскай

Па традыцыі кожны тэатральны сезон у Купалаўскім пачынаецца з "Паўлінкі". Сучасны спектакль мала чым змяніўся з 1944 года ў пастаноўцы заслужанага дзеяча мастацтваў БССР і Татарскай АССР Льва Літвінава. Праўда, некалькі гадоў таму ў "Паўлінку" ўнеслі некалькі істотных змен. Цяпер першая дзея пачынаецца з уступных слоў вядучага, а ўсе ролі вельмі добра размеркаваны па ўзроставых катэгорыях. Змянілася і апошняя сцена спектакля, калі Паўлінка збягае з любым Якімам. Сёння камедыя заканчваецца ўжо без удзелу галоўнай герані.

Лепшая ўзнагарода для камедыі — гэта смех. А які ж смех, калі на парозе — сумнае (добра вядома, што ў фінале п'есы паведамляецца пра арышт Якіма Сарокі). Думаецца, што рэжысёр меў права ўнесці свае папраўкі ў канцоўку п'есы. Камедыя стала камедыяй. Мо ў гэтым і сакрэт неўміручасці "Паўлінкі"?!

Галоўную ролю Паўлінкі зараз выконваюць тры артысткі, выпускніцы Беларускай акадэміі мастацтваў Юлія Міхневіч, Юлія Шпілеўская і Святлана Зеляноўская. Актрыса Ю. Шпілеўская адказала на пытанні карэспандэнта "ЛіМа".

— "Паўлінка" — любімы спектакль многіх гледачоў. Як вы лічыце, чаму?

— Калі не браць у разлік ідэалагічныя моманты, то сам сюжэт, адносіны людзей, стаўленне да багацця — п'еса гэта актуальна і ў наш час. Увогуле пакуль існуе сацыяльная разрозненасць, адносіны паміж мужчынам і жанчынай — п'еса будзе цікавай. Акрамя гэтага "Паўлінка" — камедыя, а гумар — гэта вялікі дар.

— Дарэчы, які фінал п'есы вам больш імпануе: трагічны ці камічны?

— Несумненна, камічны фінал п'есы лепшы. У нашым жыцці і так шмат дрэннага, злога. Я думаю, гэта цудоўна, калі ў кожнага гледача пасля спектакля робіцца

святлей на душы.

— З якім пачуццём вы прымалі на сябе такую адказнасць — выконваць ролю Паўлінкі?

— Вялікае хваляванне мяне апанавала, калі ладзілася прэм'ера спектакля. Дзякуй Богу, у гэты запамінальны дзень мяне падтрымала мая другая маці, педагог па вакальным слевам Валянціна Сяргееўна Пятліцкая. А пачалося ўсё з таго, што аднойчы мяне выклікалі на праслухоўванне, і ў выніку я стала Паўлінкай, якую іграю ўжо два гады.

— Што вам падабаецца ў гэтым спектаклі?

— Мне падабаецца, што трэба многа спяваць... Паўлінка — мая першая галоўная роля ў тэатры. І я лічу яе жыццёва важнай, яна дае мне вялікі штуршок для развіцця.

— Ці ёсць права ў артыста ўносіць свае папраўкі ў спектакль?

— Нездарма кажуць: "Калі спектакль добры — малайцы акцёры, калі кепскі — дрэнны рэжысёр". Я думаю, што артыст у першую чаргу павінен быць здольны утрымаць увагу гледача. Калі ж разглядаць стварэнне сцэнічнага твора з матэматычнага пункту гледжання, то і акцёры, і рэжысёр павінны прымаць у ім ўдзел, як кажуць, пяцьдзесят на пяцьдзесят.

— Ці падабаецца вам, Юля, "служыць" у тэатры імя Я. Купалы?

— Падабаецца. Гэта вельмі здорава працаваць з добрымі людзьмі.

— Якія ролі вы б хацелі выканаць у будучым?

— Мне вельмі падабаюцца характарныя ролі, герані з багатым унутраным светам. Але не адмовілася б і ад удзелу ў мюзікле. Яшчэ калі вучылася ў акадэміі на чавёртым курсе, я сыграла Мэры Попінс.

— У жыцці вы такая ж самая, як на сцэне?

— Не, жыццё — гэта жыццё,

а тэатр — гэта тэатр. І я ніколі не змешваю гэтыя дзве розныя рэчы.

— Што робіце, калі адчуваеце тугу?

— У такія моманты я звычайна купляю сабе што-небудзь, пачынаючы ад шакаладу і заканчваючы кавалкам прыгожай тканіны. (У вольны час я люблю сабе што-небудзь пашыць.) Мне вельмі падабаюцца мора і горы. У вяды заўсёды адчуваеш лёгкасць і спакой.

— Ці ёсць фільм, які б вы парайлі паглядзець усім?

— "Прыгажуня" з Джуліяй Робертс. І ўвогуле я заклікаю рэжысёраў здымаць толькі камедыі. Чым вяселей, тым лепш...

Кацярына САЗАНКОВА
студэнтка II-га курса
Беларускай акадэміі
мастацтваў

На фотаздымку: у грымёрнай
Купалаўскага тэатра
Фота аўтара

Ад вучэльні да акадэміі

Брэсцкая музычная вучэльня стала каледжам 10 гадоў назад (тады ж пачала насіць імя славутага земляка Рыгора Шырмы). Паступова вучэльня пераўтвараецца з сярэдняй навучальнай установы ў вышэйшую, умацоўваючы базу, павышаючы кваліфікацыю выкладчыкаў і пашыраючы свой профіль. Два гады таму тут адкрылася тэатральнае аддзяленне, якое рыхтуе артыстаў для драматычных, музычных, ляльчых тэатраў і нават для кіно. Сёлета статус каледжа, а заадно і цікавасць абітурыентаў да яго, павысіў адкрыццё філіі Беларускай акадэміі музыкі. Удзельнічаць у конкурсе і працягваць вучобу ў філіі атрымаюць права не толькі выпускнікі каледжа, але і тыя, хто закончыў Баранавіцкую музычную вучэльню і Пінскую вучэльню мастацтваў. Па-ранейшаму выкладаць тут будуць лепшыя спецыялісты брэсцкай навучальнай установы, а куратарства бярэ на сябе акадэмічная прафесура.

Не блытайце аўтара з Напалеонам

Кніжку "Палескі Напалеон", названую паводле аднайменнай гістарычнай п'есы пра свайго земляка Напалеона Орду, іванаўскі празаік Анатоль Крэйдзіч выпусціў у 2001 годзе. Аднак — без самой п'есы, бо рэдактары выдавецтва "Мастацкая літаратура" палічылі немэтазгодным далучаць да аповесці і апавяданняў драматургічны твор. Назву ж зборніка пакінулi, і аўтар апынуўся перад чытачамі ў няёмкім становішчы: ці не сябе ён узвысіў да Напалеона, дарма што палескага?..

Сёлета Крэйдзіч расставіў усё па сваіх месцах: у акцыянерным таварыстве "Брэсцкая друкарня" выдаў новую кніжку пад назваю "Параненыя мары", уключыўшы ў яе і п'есу пра слыннага мастака і музыку 19 стагоддзя — удзельніка нацыянальна-вызваленчага паўстання. Апрача гэтага твора, жанр якога абазначаны аўтарам як драматычны расповед, у зборнік уключаны апавяданні і мініяцюры, прасякнутыя элегічным настроем. Але і нязлосна пажартаваць аўтар умее. Асабліва ў прадмове, дзе згадвае камічную сітуацыю з ранейшай кнігай, а таксама ў мініяцюрах... Што да ўласнай славы, дык А. Крэйдзіч да яе абьякавы. Новую кніжку аформіў уласнаручна ды нідзе пра гэта не абмовіўся: раптам зноў падумаюць Бог ведае што. А дарма — графічныя малюнкi мастака-аматара даволі прыстойныя.

Сымон АКСЕНІН

ГОМЕЛЬШЧЫНА...

Іх ведае Еўропа

Мастацкаму аддзяленню Гомельскай агульнаадукацыйнай школы №61 з тэатральна-мастацкім ухілам — 10 гадоў. 250 вучняў займаюцца тут жывапісам, графікай, дызайнам, разьбой па дрэве. Творы гэтыя знаёмы ў Беларусі, Расіі, Шатландыі, Вялікабрытаніі, Францыі, Германіі, Ізраілі, на Украіне.

З нагоды юбілею ў карціннай галерэі абласной арганізацыі, Саюза мастакоў адкрылася выстава школьніцкіх работ.

Фотаздымкі з Мексікі

Гомельская карцінная галерэя Г. Вашчанкі пры падтрымцы Мексіканскай амбасады ў Маскве арганізавала выставу мексіканскіх фотамастакоў Карласа Кана, Карласа Ламаца і Мануэля Гансалеса. У кожнага — свой творчы почырк, сваё бачанне свету.

Прыпяцкая паэзія

Пры Мазырскай газеце "Жыццё Палесся" амаль тры дзесяці гадоў працуе літаратурнае аб'яднанне "Прыпяцкія хвалі". За гэты час на яе старонках выступалі дзесяткі таленавітых паэтаў і празаікаў. А зараз у Мазыры пабачыў свет калектыўны зборнік мясцовых паэтаў "Прыпяцкія хвалі". У ім — вершы І. Дзікавіцкага, В. Андрэеўскага, Г. Дашкевіч, А. Малюка...

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

ВІЦЕБШЧЫНА...

Шагалаўскія дні

Віцебск належным чынам падрыхтаваўся да 115-гадовага юбілею Марка Шагала. У мясцовым друку з'явілася праграма 12-ых Міжнародных Шагалаўскіх дзён, якія пройдуць 7-8 ліпеня. А 9-га Шагалаўскія дні "пераедуць" у Мінск, дзе абудзецца ўрачыстае адкрыццё выставы "Марк Шагал. Пейзаж"... На мерапрыемства ў Віцебск прыедуць дэлегацыі амбасад Францыі і ЗША ў Беларусі, Нямецкага культурнага цэнтра імя Гётэ ў Мінску. Сярод гасцей — унучка мастака Мерэт Мейер-Грабер, ганаровы дырэктар Нацыянальнага музея "Біблейскае пасланне Марка Шагала" ў Ніцы Сільвія Фрэсцье, доктар Генрых Мандэль, які ў лютым падараваў Віцебску 1200 кніг аб мастацтве і мастаку.

Святлана ГУК

МАГІЛЁўШЧЫНА...

Аўтографы ў падарунак

Сорак кніг беларускіх паэтаў і празаікаў з аўтографамі аўтараў падараваў Магілёўскаму бібліятэчнаму тэхнікуму былы яго выкладчык Віктар Арцёмьеў. Гэта кнігі з аўтографамі Івана Шамякіна, Сяргея Грахоўскага, Міхася Скрыпкі, Эдуарда Валасевіча...

Акрамя гэтага Віктар Іванавіч перадаў установе і альбом "Слова пра кнігу і бібліятэку", у якім сабраны ксеракопіі занатаваных думак па азначанай тэматыцы. Сярод аўтараў — Р. Рахдэзвенскі, Р. Казакова, А. Вазнясенскі, В. Быкаў, Р. Барадулін, Я. Брыль, А. Пысін, В. Карамзаў, В. Іпатава, Я. Янішчыц...

Уладзімір БАРДЗІЛОЎСКИ

МІНШЧЫНА...

Пясняр народных дум

З першага ліпеня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася выстава "Пясняр народных дум і светлых спадзяванняў", прысвечаная 120-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы.

Наш кар.

З любоўю да бацькаўшчыны

У Слуцкай бібліятэцы-філіяле №1 гарадской бібліятэчнай сістэмы сабраліся аматары творчасці Уладзіміра Арлова. Письменнік гаварыў аб уласнай творчасці, літаратурнай працы, гісторыі Бацькаўшчыны, адказаў на пытанні чытачоў, падараваў бібліятэцы уласныя кніжкі "Адкуль наш род", "Сны імператара"...

Галіна САСІНОВІЧ

Пацалунак у дыяфрагму

З беларускім пісьменнікам Львом Сяргеевічам Караічамым я пазнаёмілася ўвосень 2000 года. Памятам, Леў Сяргеевіч патэлефанаваў мне ў рэдакцыю, падзякаваў за артыкул пра Купалаўскі тэатр. Мы сустрэліся, пазнаёміліся, доўга гутарылі. З'явіліся допісы, пачало складвацца інтэрв'ю з пісьменнікам...

Л. Караічаў павіншаваў мяне ў навагодні вечар 2000 года. Пра тое, што беларускі пісьменнік пайшоў з жыцця пасля цяжкай хваробы я даведлася падчас II Фестывалю нацыянальнай драматургіі імя В. Дуніна-Марцінкевіча ўвосень 2001 года. Тады зашчаміла сэрца: пра гэтага чалавека ў мяне засталіся самыя добрыя ўспаміны. І вось цяпер, калі рэдакцыя рыхтавала нумар, прысвечаны Я. Купалу, я знайшла тыя свае нататкі двухгадовай даўніны. Меркаванне Л. Караічава пра "Паўлінку" ў Купалаўскім тэатры здавалася мне заўсёды слушным. Я ведала, што пісьменнік нават уцёк з бальніцы, каб паглядзець паабяцаны абноўлены спектакль...

— Але ўбачыў я не новы, нават не абноўлены, а стары спектакль. І ўражанняў ад яго — аніякіх, — раскажаў Леў Сяргеевіч. — Уведзены тры новыя маладыя выканаўцы галоўных роляў, з'явіўся невялікі аркестр. Усё астатняе: афармленне, мізансцэны, нават дробныя дэталі — як

было. Да прыкладу — як біў па тых лыжках некалькі разоў Пранцысь, так і б'е. (А лыжкі лётаюць, нехта з моладзі смяецца.) Як ляпаў Быкоўскі галёшамі, так і ляпае. На гэтым спектаклі былі і драматургі, і крытыкі, і шмат прыхільнікаў тэатра, бо хадзілі чуткі, што будзе новы спектакль. На жаль... Даруйце, але я згадаю цытату з уласнага эсэ. Першы раз я паглядзеў спектакль у школьнай гады, і ён мяне не ўсхваляваў. "А прычына аказалася ў рэжысёрскай трактоўцы, у звычайнай скажонасці тэксту п'есы і, як вынік, у адсутнасці інтрыгі. Без інтрыгі спектакль як з'ява мастацтва адбыцца не можа. Зламаўся стрыжань дзеяння і знік інтарэс гледача... У нашым выпадку процістаянне Паўлінкі і Якіма з яе бацькамі, са сваяком Пранцысем далёка не камедыйнае. Родзічы не могуць прыняць любімага Паўлінкі, стаяць сцяной, ідуць на самыя нізкія, трагічныя ўчынкi, каб развесці маладую пару. Вось апошнія фразы Паўлінкі і рэмаркі аўтара: "Якімку арыштавалі! Маю зорачку ясную арыштавалі (Дзіка) -Ха-ха-ха! Звяры сляпыя!!! (Як сноп валіцца на зямлю. Мітусня. Крыкі: "Вады! Вады!..."). Родным бацькам кінучь такое... Вось што яна кажа жонцы Пранцыся — Агаце: "Трэці год, цётка, чакаем, і нічога не выходзіць. Трэці год трасуся: выглядаю той часінкі, каб толькі

зім пабачыцца. Павешуся, цётка, павешуся, калі мяне з ім разлучаць". Тут не да смеху... Можна прадбачыць працяг падзеяў па-за межамі спектакля. Яны будуць драматычнымі для ўсіх персанажаў... А ў купалаўцаў фінал п'есы зусім перароблены. Шчаслівая Паўлінка весела ўцякае праз акно да Якіма. Як кажуць аматары кіно, "пацалунак у дыяфрагму". Уявіце перароблены шчаслівы фінал у "Атэла" ці "Ганне Карэнінай". Альбо радасныя Рамэо і Джульета пад канец весела танчаць тарантэлу... Гэта тэма асобнай сур'эзнай гаворкі — ці можа, хто па сваім жаданні скажаць вядомыя літаратурныя творы. У нашым жа выпадку, лічу, гэта не дапушчальна. На маю думку, трэба ствараць не абноўлены варыянт, а ставіць новы, зусім новы спектакль... Бо тэатр — і нацыянальны, і акадэмічны, а "Паўлінка" — гэта болей чым спектакль, гэта ўжо знак, добры знак у нашым тэатральным мастацтве, у нашым культурным жыцці". Так я пісаў два гады таму. Дапускаю, што гэты спектакль задавальняе мастацкага кіраўніка тэатра, акцёраў, якія іграюць у ім, частку тэатральнай грамадскасці. Што ж. Ён будзе ісці, не часта, і будзе аншлагі, п'еса ўваходзіць у школьныя праграмы. Але высокай з'явай мастацтва ён так і не стане. А мог бы...

В. БАРАБАНШЧЫКАВА

Жыве рамантызм!

Хтосьці нават ноты возьмецца вучыць, каб уласнаручна пагартаць-перайграць новы фартэп'яны зборнік!.. А калі сур'эзна, дык той, чые пальцы больш-менш спрытна бегаюць па клавішах, узрадуецца гэтаму выданню, як доўгачаканаму падарунку і неабходнай рэчы. Бо ў рэпертуары піяністаў (аматараў, пачаткоўцаў, юных прафесійнікаў, студэнтаў, канцэртантаў) усё яшчэ бракуе твораў, якія прадстаўляюць айчынную музычную спадчыну, — напісаных у мінулыя стагоддзі ды толькі нядаўна вернутых у беларускую культуру, у сучаснае мастацкае жыццё.

"Фартэп'янная музыка Беларусі XIX стагоддзя" працягвае шэраг выданняў, каштоўных для развіцця нацыянальнай айчынай педагогікі канцэртнай практыкі ды музыказнаўства, якія ажыццяўляе Беларуская акадэмія музыкі (яе Праблемная навукова-даследчая лабараторыя). Гэты рэпертуарны зборнік, складзены Вольгай Дадзіёмавай ды Уладзімірам Дулавым (ён жа зрабіў выканальніцкую рэдакцыю нотных тэкстаў і метадычныя заўвагі да іх), уключае ўзоры музыкі кампазітараў Беларусі эпохі рамантызму, якія з XIX стагоддзя, за малым выключэннем, у наш час не публікаваліся. Значная частка п'ес была прапанаваная для зборніка аб'яднаннем "Беларуская Капэла" і яе мастацкім кіраўніком Віктарам Скоробагатавым, за што ўкладальнікі новага выдання выказалі на яго старонках сваю шчырую ўдзячнасць.

Той жа, хто будзе карыстацца нотамі, безумоўна, шчыра падзякае аўтарцы прадмовы — Вользе Дадзіёмавай за лаканічны і ёмісты каментар. У ім пазначаны вытокі асаблівай цікавасці да фартэп'янай музыкі на Беларусі ў XIX ст. Тады гэты інструмент зрабіў сапраўдным каралём канцэртнай эстрады і арыстакратычных салонаў Еўропы, а ў нас, дзе з-за вядомых гістарычных прычын ужо не маглі развівацца буйныя нацыянальныя сімфанічныя аркестры ці стацыянарныя оперна-балетныя калектывы, фартэп'яна было тыповым і ці не адзіным героем тутэйшага музычнага жыцця, хатніх салонаў, вечарын у сядзібах. лепшыя ўзоры твораў для сямейнага, салоннага гранія ўваходзілі і ў вучэбны, і ў канцэртны рэпертуар, набывалі шырокую вядомасць...

Амаль два дзесяткі твораў змяшчае новая нотка кніжыца. (Звесткі пра іх аўтараў таксама пададзены ў прадмове В. Дадзіёмавай). Паланезы, мазуркі, вальсы... Некалькі твораў Міхала Клеафаса Агінскага ды яго дзяцей — Францішка Ксаверыя Агінскага, Амеліі Залускай; п'есы Юзафа Дашчынскага, Антона Абрамовіча, Фларыяна Міладоўскага, Андрэя Лістоўскага, Міхала Ельскага, Напалеона Орды. Ёсць, безумоўна, і музыка Станіслава Манюшкі, нават Арыя з курантамі — вядомы фрагмент оперы "Страшны двор". Прадстаўленыя творы досыць разнастайныя паводле вобразна-эмацыйнага зместу і па ўзроўні тэхнічнай складанасці. Таму Міністэрства культуры Беларусі вызначыла зборнік як вучэбны дапаможнік для студэнтаў ВНУ ды навучэнцаў сярэдніх спецыяльных устаноў культуры і мастацтва. Да таго ж, гэта — сапраўдная хрэстаматыя па гісторыі беларускай музыкі.

Зацікавіліся?.. Аднак, не спяшайцеся ў нотную кнігарню. Наклад зборніка — 300 асобнікаў, таму прадаецца ён толькі ў адным пункце: у Праблемнай навукова-даследчай лабараторыі Беларускай акадэміі музыкі.

С. БЕРАСЦЕНЬ

"Беларуская думка", № 4

Раздзел "Літаратура і жыццё" прадстаўлены вершамі З. Марозава і працягам "Ненапісанай аповесці" І. Пташнікава. Да 120-годдзя дня нараджэння Я. Коласа прапануецца артыкул Т. Дасаевай "Асаблівасці лірызму ў ранняй прозе Якуба Коласа". В. Гуцаленка ("Так, як ніхто не даследаваў") рэцэнзуе кнігу В. Жураўлёва "У пошуку духоўных ідэалаў". 2 сакавіка 1982 года адкрыўся унікальны музей. Як гэта рабілася можна даведацца з матэрыялу М. Шэлехава "Бярэсце: дваццаць гадоў пасля". Г. Булыка ("Опера — мастацтва зорак") гутарыць з кіраўніком Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы, кампазітарам С. Картэсам. Суб'ядніца Т. Храпінай ("Чароўна, як у апошні раз") — народная артыстка Беларусі Г. Арлова. Гаворка пра яе мужа Яроменку-старэйшага і сына Яроменку-малодшага — выдатных актэраў і чужоўных людзей. "У імя дзяцей" — выступленне старшыні праўлення Беларускага дзіцячага фонду У. Ліпскага.

"Зямля і космас шаркоўшчыцаў" — роздум У. Саудіча. З артыкула У. Вялічкі і А. Марціновіча "Сэрцаў гарэнне — супраць духоўнага сталежня" можна даведацца, чым жыве сёння Старадарожчына. В. Шырко ("Справа № 2772801" пра чорныя брыльянты") расказвае пра гісторыю, звязаную з адным крадзяжом.

Рэклама: мова, мараль...

У межах падрыхтоўкі да Міжнароднага сімпозіума пад эгідай ЮНЕСКА "Разнастайнасць моў і культуры ў кантэксце глабалізацыі" ў Грамадскім прэс-цэнтры Дома прэсы адбыўся "круглы стол" "Мова ў рэкламе". Абмярваліся пытанні пераважна пісьменнасці ў рэкламе і мовы, на якой павінна рабіцца рэкламаванне тавараў і паслуг.

Калі размова ідзе пра рэкламу, то натуральным будзе пытанне: што рэкламуецца і як рэкламуецца?

У дачыненні да мовы змест і форма — рэчы ўзаемазвязаныя, калі зыходзіць з разумення, што мова выконвае не толькі камунікатыўную функцыю, функцыю перадачы інфармацыі, але і адлюстроўвае цэлую светапоглядную, у т. л. і каштоўнасную сістэму. Элементарныя рэчы. Прызнаныя ва ўсім свеце. Як і тое, што па-за межамі нацыянальнай культуры чалавек (ды і ўсё грамадства) губляе жыццёвы імунітэт. Аптымізм, сілу, прагу жыцця чалавеку нясуць вера і веданне, што ён — частка вялікага цэлага, зладжанага і гарманічнага, з багатай гісторыяй. Апора на сілу традыцыі дазваляе захаваць пераемнасць апошняй, забяспечыць прамую перадачу назапашанай мудрасці ад бацькоў да дзяцей, каб пошук ідэалаў кожнага новага пакалення не пачынаўся спачатку, на пустым месцы. Гэта азначае, што без натуральнага моўнага асяродку ў натуральнага культурнага кантэксту мы — непэўнацэнныя і перспектыўныя. Таму рэклама, што з'яўляецца адным з асноўных сродкаў інфармацыі, у Беларусі павінна рабіцца па-беларуску і на літаратурнай беларускай мове. Добра было б да гэтага дадаць яшчэ і высака якасныя тавары беларускіх вытворцаў ды паслугі на адпаведным узроўні.

Але ў дачыненні да рэкламы ёсць рэчы не менш важныя, чым праблемы нацыянальнай мовы і нацыянальнай культуры.

Сёння, ва ўмовах глабалізацыі, рэклама становіцца дзейнай сістэмай прапагандавання пэўнага ладу жыцця, жыццёвых стандартаў праз усю інфармацыйную прастору. Рэкламаванне набывае татальны характар, яно літаральна запалняе сабою жыццёвую прастору праз розныя інфармацыйныя тэхналогіі. Дзе тут ужо аналізаваць, супастаўляць, ацэньваць, — верыць ці не верыць! Штатпы, устаноўкі закладаюцца ў падсвядомасць чалавека, паралізуюць яго волю, творчыя здольнасці. Рэклама вядзе да ляноты мыслення, да спрахлення ўсяго, да уніфікацыі, забірае чалавека, знішчае здольнасць да крытычнага аналізу не толькі ў пэўных сітуацыях, але і рэчаіснасці ў цэлым.

З кожным днём рэклама становіцца ўсё больш дакучлівай, агрэсіўнай. Часта не на карысць чалавеку, а на шкоду яму. Разам з тым, усё менш атрымліваем мы аб'ектыўнай інфармацыі і ў страшэннай штодзённай мітусні ўжо амаль не задаём сабе пытанне: ці правільна выбраны шлях, па якім ікнецца чалавецтва? Глобалыя праблемы,

павелічэнне колькасці хвароб, няспынныя войны і катаклізмы сведчаць хутчэй пра адваротнае.

Рэклама ж часта нясе ілжэінфармацыю і навязвае стэрэатыпы, сваю сістэму каштоўнасцяў. Сёння "як смак ЛМ аб'ядноўвае ўвесь свет", так і самыя бяспрэчныя агульначалавечыя "каштоўнасці" пасля дэмакратыі і індывідуалізму — бязмерная ЦЯГА ДА АСАЛОДЫ, ненасытнае СПАЖЫВЕЦТВА і агульная схільнасць да ЗЛА праз:

1. аб'ядненне, на чым спекулюе рэклама вытанчаных страў;
2. блуд, на што абапіраецца прапаганда сексуальнай свабоды;
3. срэбралюбства, што выкарыстоўваецца пад прыкрыццём поспехаў у бізнесе для апраўдання падману, разліку і г.д.;
4. гнёў, як аснова "творчасці" баевікоў і фільмаў жахаў;
5. сум, як вынік адзіноты і страху ў сучасным цывілізаваным грамадстве;
6. упадніцтва, што даводзіць да наркаманіі, алкагалізму і самазабойства;
7. самалюбства, ад якога ідзе зайздрасць;
8. ганарыстасць праз самаўзвелічэнне сябе і абмежаванне іншых.

Такім чынам, рэкламаванне ўжо нават не парнаідустрыі, алкаголю і інш., але ў цэлым — ладу жыцця ўседазволенасці і задавальнення сваіх інстыктаў замест устрымання, самаабмежавання і самавыхававання (калі жыццё трактуецца як пошук фізічнай асалоды, а чалавек — сродкам атрымання яе, і толькі) вядзе ўжо нават не да дэмаралізацыі грамадства, яго дэбілізацыі, але самазнішчэння чалавека і чалавецтва.

Як ні парадаксальна гэта гучыць, адна з самых важных прычын: супрацьпастаўленне сацыяльнай свабоды, лібералізму, заходніх стандартаў, да якіх усе так імкнучца, — духоўнай свабодзе. Адбываецца гвалтоўнае раздварэнне чалавека, на фізічнае і духоўнае.

Асабліва небяспечная такая сітуацыя для дзяцей, моладзі, у якой яшчэ не выпрацаваны імунітэт да цынізму, пошласці, да розных праяў масавай культуры, дзе прапагандаюцца зайбысты, сексатэарызм, наркаманія, культ сілы, калі пад увагу бярыцца толькі неабходнасць зважаць на мацнейшага. Такая агрэсія не можа выклікаць любові ці талерантнасці. Адсутнасць устаноўкі на добрае, прыгожае, вечнае, спароджаная размытасцю ідэалаў сучаснасці, робіць выхаваўчы працэс неэфэктывым, а то і немагчымым. Маладое пакаленне, такім чынам, уваходзіць у жыццё і адпаведна ў грамадства не праз развіццё, але праз прыгняцтва не сацыялізацыі, не раскрываючы сваю самасвядомасць, не

ўсведамляючы свой патэнцыял у грамадстве, не разумеючы сваю сілу з-за адсутнасці высокіх ідэалаў. Менавіта яны, грамадскія ідэалы, ставяць пытанне пра сэнс і глыбокі фундамент асабістага і грамадскага жыцця, абавязваюць, абуджаюць. Высокі ідэал, высакародная ідэя даюць чалавеку не толькі вялікую сілу вытрываць і здзейсніць дзеля іх многае, пераадолець сацыяльную апатыю праз актыўнае імкненне да ісціны, справядлівасці, парадку, але і надзяляюць нас разуменнем бязмежнасці гэтай сілы. Ідэалы захоўваюць чалавечую годнасць, без якой мы губляем самае важнае, жывяць альтруізм, бескарыслівасць, самаахвярнасць. Без мары, міфу, надзеі, жадання народ чакае дэградацыя...

Мае дзеці ходзяць у школу дэкаватата, — там, дзе ёсць беларускія класы. Я стаілася рэгулярна абыходзіць усе кіёскі, што размяшчаюцца па дарозе ў школу і назад, з просьбаю схавача ці хаця б размясціць дзе вышэй, прабачце, ...прэзерватывы. На кожнай упакоўцы — адпаведная рэклама, да таго ж — вы заўважылі? — менавіта прэзерватывы месцяцца ніжэй за ўсе тавары, акурат там, дзе прапануюцца ласункі. Трэба дзеяннем малодшых класаў любавачца аголенымі красунямі ў адпаведных позах? Такая рэклама ёсць гвалтам над дзяццымі душама, здекам над самой сутнасцю чалавека. У такім рэкламным кантэксце як выхаваць сумленнасць, спагаду, добрабычлівасць? Што б варта было рэкламаваць?

Устрыманне, цнатлівасць, бескарыслівасць, цярплівасць і змірэненне, радасць, веру і надзею, сціпласць і самаадданасць. Але ж такая рэклама не прынясе эканамічнай выгады. Затое рэклама не тавараў, але высокадухоўных з'яў (прэзентацыі добрых кніг і г.д.) — як прыкладаў, узораў — можа спрыяць фарміраванню ў ўмацаванню адпаведных грамадскіх ідэалаў.

РЭКЛАМА НАЦЫЯНАЛЬНАГА (ці нацыянальна рэклама), асабліва сёння, у сітуацыі сістэмнага крызісу, павінна мець тры асноўныя асаблівасці:

1. Рэклама высокадухоўнага;
 2. Рэклама беларускага;
 3. Рэклама па-беларуску.
- Зразумела, што рэвалюцыі ў гэтай справе мы не зробім. Але ўсялякім практычным дзеяннем павінна папярэднічаць думка, ідэя, тэарэтычнае асэнсаванне. І чым больш глыбокім, грунтоўным, аб'ектыўным яно будзе, тым больш карысці прынясе грамадству.

А ўвогуле, калі беларускае нацыянальнае будзе арыентавацца толькі на вузкі эканамічны разлік, чыста прагматычныя, недалекія мэты, яно ў канчатковым выніку не пераможа. Бо сапраўды, паўсюль перамагаюць формы вышэйшай духоўнай актыўнасці. А будучыня заўсёды адпавядае ўчарашнім ідэалам.

Любоў

УЛАДЫКОўСКАЯ-КАНАПЛЯНІК

ВІШУЕМ!

Алесь Клячкоў — сталы аўтар нашага штотыднёвіка. Ён доктар тэхнічных навук, працуе ў Беларускай дзяржаўнай сельскагаспадарчай акадэміі, надрукаваў каля 60 навуковых прац, здзейсніў шэраг навуковых распрацовак. Між тым Алесь Віктаравіч — аўтар паэтычных зборнікаў "Камін" і "Мікітавы прыгоды", Вішнуем вучонага і паэта з 50-годдзем і прапануем чытачам ягоныя вершы з цыкла "Лісты з Рыма".

Алесь КЛАЧКОЎ

Лісты з Рыма

Пліній Старэйшы — старажытнарымскі пісьменнік, вучоны і дзяржаўны дзеяч. Дзядзька і прыёмны бацька Плінія Малодшага. Аўтар "Натуральнай гісторыі" ў 37 кнігах і іншых твораў. Да канца VIII ст. "Натуральная гісторыя" выкарыстоўвалася як крыніца ведаў аб прыродзе.

Пліній Малодшы — старажытнарымскі пісьменнік і дзяржаўны дзеяч. З твораў захаваліся 10 кніг, лістоў і ўхвальная прамова ў гонар Траяна ("Панегрык"). У лістах Плінія Малодшага вялікі гістарычны матэрыял, які характарызуе эканамічнае і палітычнае жыццё ў Рымскай імперыі II—III стагоддзяў, яе культуру і побыт.

EST NATURA HOMINUM NOVITATIS AVIDA

Чалавечая прырода жадае новага.

Пліній Старэйшы Ведай, Пліній, на Зямлі без зменаў. Ты шмат бачыў, а прадбачыў болей. Вечны Горад час няпроста зведаў — Для людзей не стала меней болю.

Выпаў снег, сцюдзёна ў наваколлі, Што рабіць — няведама самому. Ты сюды не вернешся ніколі. Ці ўсё роўна хочацца дадому?

IN TUUM IPSIUS SENIUM INSPICE

Зазіры ў асабістую душу

Пліній Малодшы Тут зіма — і, пэўна, з вечным снегам. Цяжка, Пліній, дзе, скажы мне дзецца. Сярод жахаў баранюся смехам — І няўжо наш час жыццём завецца?

Як раней, чакаю лепшых зменаў, Хоць і ясна бачу — усё дарэмна. Кроў не рве ў напраўзе жылы венаў, Побыт кожны дзень амаль турэмны.

QUOD DUBITAS, NE FECERIS

У чым сумняваешся, таго не рабі.

Пліній Старэйшы Ты цягаўся, Пліній, пра навіны? Зоркі тыя ж. Часу ход бясконцы. А астатняе — ад вытрымкі, бы віны: У даўнейшых смаку больш і моцы.

Уся гісторыя — як казка на патрэбу, У ёй працяг без бачнага пачатку. А над морам можна бачыць неба, Сонцава блішчыць на ім пачатка.

ATUNT ENIM MULTUM LEGENDUM ESSE, NON MULTA

Кажуць, што належыць чытаць шмат, але не шматлікае.

Пліній Малодшы Напісаў ты шмат, а хто чытае? Час не той — другія зараз людзі. Дзякуй Богу, ёсць Зямля Святая, Але й там не тыя, Пліній, судзі.

Як жыццё направиць на выгоду, Кожны з нас за многіх разумець. Цэзар кажа байкі для народа. Уратаваць душу сваю не ўме.

EST DOLENDI MODUS, NON EST TUMENDI

Для суму ёсць мяжа, для жаху — няма.

Пліній Малодшы Ші існуе філасофскі камень, Што дае адказы на пытанні? У душы балюча лёд і пламя Між сабой змагаюцца да рання.

Доўгі дзень — ў палацы асабліва. З асалодай можна доўга думаць: Вось яна, у белых кветках сліва. Снег п'ялёсткаў, замяняе памяць!

MALE CUNTA MINISTRAT IMPETUS

Занал — дрэнны настаўнік. Пліній Старэйшы

Доўгі час ты дамагаўся мэты У жыцці і ўсіх яго праявах. Можна, разумней жылі паэты. Што ад хмелю падалі пад явар.

Раніцай лягчэй ім прачынацца — Каб душа не надта так балела. Як у гэты час жывым застацца? Для пакут жыццёвых мала цела.

У некага заповітная мара – паехаць за мяжу: Італію, Германію Францыю... У мяне таксама ёсць такая мара, але мая “закежная краіна” – мае дзяцінства. Я люблю чытаць казкі да сённяшняга дня, хаця стала дарослай.

Магчыма, ужо з гэтай прычыны мне асабліва цікавая ў беларускай літаратуры творчасць Віктара Апанасавіча Казько. Таму што яго проза – пра чысціню ўзаемаадносін са светам, пра гаючую і аберагальную сілу дзяцінства. Словам, яна – для душы.

Даўно хацелася пагутарыць з самім пісьменнікам. Падчас працы над запісаным інтэрв’ю я адчула глыбіню і арыгінальнасць яго творчай думкі, сагрэтай пачуццём любові да чалавека.

“Гэта паэзія, якой не трэба ў нешта хавацца...”

– Віктар Апанасавіч, у сучасным літаратурнаўстве вашу творчасць успрымаюць як своеасаблівую “загадку”. Таму я хацела задаць вам некалькі пытанняў пра вытокі, аснову, дзякуючы якой ствараецца міфалагічная проза.

На вашу думку, чаму ў сучаснай літаратуры адбываецца вяртанне да міфа і казкі?

– Наш век такі, што без міфаў жыць немагчыма. Толькі сёння міфы нараджаюцца імкліва, амаль кожны дзень. А літаратура заўсёды звярталася да міфалогіі, гэта быў яе глыбінны пласт – пласт вясковай фалькларыстыкі. Беларусы ўвогуле, я лічу, вельмі схільныя да творчасці. Проста раней гэта не так распаўсюджвалася, як сёння, напрыклад, СМІ. Вырашэнне складаных праблем у сапраўднага пісьменніка адбываецца заўсёды на міфалагічнай аснове. Мне здаецца, без міфалагічнасці не існуе ні мысленне, ні творчасць. Нават тая літаратура, што не лічыцца сёння міфалагічнай, таксама ў нейкай ступені выцякае з міфалогіі. Але гэта міфалогія настолькі загавораная і разбуленая, што такая літаратура хутчэй пабудавана ўжо на штампах, не на народнай аснове, не на літаратурнай нават, а на нейкай шызафрэнічнай. І яна проста забівае творчасць, а нас, гаворачы па-руску, “забалтвае”. Яна забівае ўсякае мысленне. І, як следства, – нараджэнне псеўда – псеўдатворчасці. Літаратуры, у якой пануе праўда-хлусня, праўда-аднадзённа, сенсацыйна-крывавага кшталту. У гэтай літаратуры табе жыць немагчыма, там месца табе не знаходзіцца – ні тваёй думцы, ні твайму тэмпераменту. У ёй так, нейкія ўсплэскі: мора крыві, забойствы... Канешне, напачатку яна была нейкім адкрыццём, чаму мы кінуліся да яе, цяпер не можам пазбавіцца. Але сёння гэта ўжо надакучыла. Ва ўсялякім выпадку, мне больш даспадобы менавіта міфалагічная літаратура, што на прытыч ствараецца, літаратура, якой ты пачынаеш жыць. Сёння ўжо больш цікава, менавіта цікава сапраўдная міфалагічнасць, філасафічнасць, імкненне задумацца, што ўласціва не толькі нашай беларускай літаратуры. Увогуле цяпер ужо не бяцца, а заклапочаны з’яўленнем рамана, дзе ёсць гэта прытчывасць. Таму ідуць пошукі рамана як рамана, твора як твора.

Значыць, задача міфалагічнай літаратуры сёння – вучыць чалавека цэласна, творча ўспрымаць жыццё, каб адрозніваць у ім сапраўдную міфалогію ад ілюзорнай. Сёння людзі больш рацыяналістычныя?..

– Не, гэта не рацыяналістычнасць. Яны больш мітуслівыя. Рацыянальнае, так, існуе... Але, зноў жа – наша свядомасць пайшла на імгненні, яна разбіта, раздэрта. Адну хвіліну мы такія, а ў другую мы ўжо іншыя. І часам нам толькі здаецца, што такія вялікія змены, быццам адно пакаленне жыве ну зусім піншаму, чым другое. А калі паглядзець, напрыклад, газеты мінулага стагоддзя, часопісы пагартаць – адны і тыя ж пытанні, праблемы. Тая жа акультнасць, і тая ж містыка – усё тое самае. Толькі на нас хлынула сёння вялізная хваля інфармацыі, і мы не заўсёды можам з яе выбрацца, тонем у гэтай хвалі. І шкодзіць яна нам, канешне, страшэнна, таму што большай часткай сенсацыйнасць бывае лжывая папросту. А мы пачынаем у гэта верыць. Праз дзень – абвяржэнне. Але мы яго ўжо не чуюм, мы жывём ужо нейкімі лжывымі ісцінамі, ісцінамі імгненнымі, часовымі, якія не ў нас саміх, а недзе пачуты;

сваіх жа ісцін... Вось, напрыклад, па тэлебачанні гэты “Апошні герой” – дурасць надзвычайная! Гэтага “апошняга героя” ў лес вунь, як Рабінзона Крузо, без усяго пакінуць – ці застаўся б ён героем? Сам па сабе наўрад ці змог бы вытрымаць у такім эксперыменце, у надзвычайнай сітуацыі – штодзённай, у працы – такой, калі прыходзіцца, як савецкаму чалавеку ўвесь час даводзілася, думаць пра тое, як выжыць, як не быць героем, а проста жыць. Таму што ўсё давалася з вялікімі і вялікімі цяжкасцямі.

Віктар Апанасавіч, многія героі вашых твораў валодаюць “унутрым зрокам” ці “трэцім вокам”. Гэта найлепшыя спосабы пазнання сапраўдных ісцін, тых, што павінны быць у нас саміх?

– Цяжка адназначна сцвярджаць, што азначае “трэцяе вока”. Слухаць Сусвет? З Богам гаварыць? Адны кажуць, што яно было ў старажытнага чалавека на лбе, другія – на затылку. “Трэцяе вока” – гэта нейкае вока ў самім сабе. Успамінаю сваю бабулю. Запальвала печ, садзілася насупраць яе каля акна, глядзела... Я не думаю, што яна бачыла агонь. Вось як, напрыклад, дзеці. Глядзяць мультфільмы, бывае, спытаеш – пра што яны? Адкажуць невыразна: “А так... не ведаю...” У дарослых, старых людзей – гэта нейкі ўнутры слых. Без яго чалавека не можа быць. Калі чалавек не здольны слухаць самога сябе, яму застаецца ўвесь час рабіць толькі рэвалюцыю, жыць інстынктам, пазвярнуць. І гэтым “унутрым зрокам” надзелены ў большай ступені менавіта беларусы, а не расіяне ці прыбалты. Пра нас гавораць: памяркоўныя, рахманьня, рабы... Але беларусы, перш чым зрабіць нешта, дзесяць разоў прыслухоўваюцца. Гэта вялікае шчасце, што беларусу не нададзена яраснай сілы разбурэння, знішчэння народаў. Тое, што мы жывём цяпер у галечы, – гэта часовае. Таму што мы – глухое пакаленне, не даём сабе магчымасці слухаць сябе і другіх. Але мы праходзілі і праз больш складане. Галоўнае, што мы застаёмся вернымі гістарычнаму прадвызначэнню, прадвызначэнню чалавека, нясем і захоўваем яго. Гэта і стварае нейкую міфалагічнасць, патаемнасць беларусаў. Наша патаемнасць – гэта звышслых, звышзрок. З іх нараджаецца нешта вельмі прыгожае, што тое, што не выгляскаецца. Беларус не хапаецца за сякеру, а потым каецца, як Раскольнікаў. Менавіта звышслых і звышзрок не дазваляюць беларусам быць раскольнікавымі.

Вы можаце сказаць, што як чалавек і як мастак успрымае свет міфалагічна?

– Абсалютна міфалагічна. Міфалагічнасць мыслення – гэта прыроджанае, тое неадрыўнае, што складае чалавека.

Новае мастацкае адчуванне свету, што адлюстравана ў сённяшняй літаратуры, можа ў пісьменніка сфарміравацца пад уплывам чагосьці?

– У чыстым выглядзе, я думаю, што не. У той ці іншай ступені гэта міфалагічнасць жыве ўсё роўна, мо не так рвецца на волю, не выказвае сябе да пары да часу. Але яна існуе, прысутнічае ў чалавеку на самым пачатку. І, канешне, яе можна развіць, пашырыць.

А што можа найперш паўплываць на тое, каб яна з’явілася ў больш разгорнутым выглядзе?

– Багацце ўнутранага жыцця. Таму што калі няма ўнутранага жыцця, калі няма нейкай духоўнасці ў сабе, гэта глухне і забіваецца,

як тая вось сёння па вясне града пустазеллем зарастае, зарастае і зарастае. А праца душы, праца думкі пашырае гэта нейкае лагічнае счупленне, і ўжо шасцяронкі, кажучы тэхнагеннай мовай, пачынаюць круціцца: адно выклікае другое, думка нараджае нейкую новую думку.

Я зусім нядаўна пачала разумець, што творчасць пісьменніка заснавана не на свядомай апрацоўцы жыццёвага матэрыяла, як гэта доўга даводзілі. Мне здаецца, што свядомае, калі і

ўдзельнічае ў творчым працэсе, то ў невялікай ступені, а галоўную ролю выконвае ўсё ж падсвядомае ці несвядомае. Калі ласка, падзяліцеся сваімі думкамі.

– Гэта і для мяне цікава. Свядомасць ставілі на першае месца матэрыялісты, марксісты, камуністы, але ў іх таксама было столькі падсвядомага і звырынага, ад чаго нам трэба сёння і яшчэ Бог яго ведае колькі часу, каб пазбавіцца. Несумненна, у чалавека існуе генная памяць, памяць таго, чым займаліся нашы продкі, як яны жылі. Калі маленькі хлопчык пачынае калупаць з печы гліну, ён пачынае адчуваць падсвядома, што не хапае кальцыю. І ніякая свядомасць, ніякі марксізм-камунізм яму не забароніць гэтым займацца, таму што арганізму, я сказаў бы, мо, нават душы гэта трэба. Што да мяне, канешне ж, усё гэта недзе падсвядомае. А пачынаў з тых “універсітэтаў”, якія мае пакаленне праходзіла, і раней за ўсё – на печы, слухаючы гаворку бабуль, дзядоў. Дзяды менш збірліся, а бабулі сыходзіліся і кудзелю прасці, і кросны ставіць. І калі пачыналі гаварыць, то рэдка якому пісьменніку сёння так напісаць, як гэта было.

Тое, што чулі ў дзяцінстве, – гэта казкі, нейкія міфалагічныя апавяданні?

– Не, казкі мы расказвалі адно аднаму, бо ў нас амаль што ні ў кога не было Арыны Радзівонаўны, мы падалі і засыналі без казак. Гэта – тое, чаму адмаўляла ўлада і чым жыла вёска, адлюстраванне недзе таго часу, але нейкіх сваіх прыгодаў, жажлівых, мо неўсвядомленых нават. Яно ўзнікала, канешне, на тых рэаліях, якія трымалі вёску, – могілкі, рэчка, лес... Гэта ўвасаблялася ў надзвычайных, вельмі цікавых і страшэнных гісторыях. Творчасць нараджалася з жахлівых тых “хапуноў” кэдзбэшных, з бязгледзіцы ўлады, з бездапаможнасці перад ёй. Яна засноўвалася на чутках, на няпэўнай нейкай трывозе, была і абаронай нейкай таксама, неасэнсаваным пратэстам. Анекдоты, міфы таго часу ўраджаюць больш, чым напісаныя пра яго раманы, бо здарэнне, плётка так неслі канцэнтравана ў сабе час, што ў кожнай прыпеўцы ці іншым перайначванні быў амаль што раман. З вусных апавяданняў старых з’явілася аповесць “Высакосны год”. Яна – і сум, і развітанне з той печчу, дзе слухалася ўсё. Настрой, метраном гэтага твора зададзены менавіта тым часам. І вось так, апасродкавана, яно амаль што ва ўсім. Напрыклад, “Нахаў” амаль цалкам пабудаваны на споведзі адной жанчыны, якая расказвала пра Чарнобыль: як ішла гэтая навала, як яе ўспрымалі вясковыя людзі. Сказаць, што карыстаўся нейкімі крыніцамі ці збіраў спецыяльна матэрыял – не, такога не было. Дастаткова было недзе фразы, недзе незнарок вымаўленага слоўка, каб свядомасць чаплялася за гэта, і пачынала ўзнікаць думка за думкай...

Віктар Апанасавіч, так пачыналася знаёмства з фальклорам і міфамі. А сёння яно працягваецца? Вы чытаеце

Творчасць В. Казько канцэнтруе ў сабе мінулы і сучасны мастацкі вопыт у распрацоўцы традыцый літаратурнай міфалагізацыі і прадвызначае адзін з перспектывных накірункаў развіцця беларускай прозы. Думаю, што павінна з’явіцца яшчэ не адно інтэрв’ю з гэтым цікавым пісьменнікам пра яго міфатворчасць. Таму хочацца шчыра пажадаць мастаку слова здароўя, і каб і надалей бераглі яго інтуіцыя і Лёс.

Гутарыла
Галіна ДРУК

Букет паэтычны

11 кастрычніка 2001 г. у БДУ культуры была створана творчая суполка "БУКЕТ", якая аб'яднала студэнтаў і выкладчыкаў універсітэта. Ва ўтульнай атмасферы, за кубкам гарбаты, пры святле свечак маладыя паэты, празаікі, мастакі і музыкі чытаюць вершы, апавяданні, спяваюць песні.

Нядаўна букетаўцы выдалі свой першы літаратурна-мастацкі зборнік, які так і завецца "БУКЕТ". У ім змешчаны вершы, апавяданні і малюнкi як пастаянных сяброў суполкі, так і гасцей. Каля твораў можна пабачыць фотаздымкі аўтараў.

Вершы і апавяданні крапаюць сваёй непасрэднасцю, рамантызмам, захапляюць першаадкрывцём. І вельмі здзіўляе тое, што такія маладыя людзі, якія толькі-толькі ўваходзяць ў сталае жыццё, пішуць пра складаныя жыццёвыя працэсы. Прычым пішуць па-беларуску, знаходзячы трапныя і сакавітыя словы і выразы.

Аўтары пішуць у самых розных накірунках. Напрыклад, большасць твораў Наташы Смерцэвай напісана ў рамантычным стылі:

*Гэты снег нагадаў мне ноч,
Срэбны позірк далёкіх зорак.
Гэты снег нагадаў мне дождж,
Светла-шэры, як летні золак.
Алегу Алексу больш падабаецца
постмадэрнізм:*

*Ён чуў святло.
Ніхто не мог зразумець, як.
Таму яго баяліся,
Як баяцца ўсяго невядомага,
Незразумелага, дзіўнага...*

А вось Каця Сідарук абрала для сваіх апавяданняў жанр філасофскай прозы: "Казка пра агонь", "Пустэча".

Сярод гасцей суполкі ёсць не толькі студэнты, але школьнікі і выкладчыкі так, Саша Казлова вучыцца ў гімназіі, піша добрыя вершы і бывае на ўсіх сустрэчах у паэтычнай гасцёўні. Ігар Клімаў — выкладчык беларускай мовы ў БДУ культуры, выступае ў зборніку як пісьменнік-постмадэрніст.

17 мая 2002 г. праходзіла адкрытае пасяджэнне творчай суполкі, на якім адбылася прэзентацыя зборніка. На вечарыне панавалі святочныя настроі, букетаўцы чыталі свае вершы і апавяданні, спявалі песні.

Плануецца выданне новых зборнікаў, правядзенне творчых вечарын і сустрэч з вядомымі беларускімі паэтамі і празаікамі.

Калектыў суполкі чакае новых сяброў і гасцей з верасня кожны чацвер.
Вольга ШУНЕЙКА

"Залатая табакерка" едзе ў Германію

Калі скончыўся Міжнародны тэатральны фестываль "Белая вежа-2001", на якім спектакль Брэсцкага тэатра лялек "Залатая табакерка" паводле І. Сідарука быў уганараваны Гран-пры, беларускі крытык і член журы фестывалю Таццяна Арлова адзначыла: "Можна смела казаць аб тым, што брэсцкая "Залатая табакерка" — удалы міжнародны выязны праект, які можна паказаць у любой краіне без перакладу". З лёгкай рукі Т. Арловай да гэтай арыгінальнай і займальнай пастаноўкі БТЛ першымі прыгледзеліся нямецкія калегі-лялечнікі. І вось 20 чэрвеня берасцейскія артысты накіраваліся ў Равенсбург, на штогадовы Міжнародны фестываль тэатраў лялек. Акрамя выступлення на фестывалі, беларускія майстры лялечнай сцэны з "Залатой табакеркай" выступяць і ў іншых гарадах Германіі.
І. Х.

Ці месца пацукам у тэатры?

У Брэсцкім тэатры лялек распачаў рэпетыцыйны новага спектакля "Крысач" ("Пацукалоў") паводле пазмы М. Цвятаевай вядомы беларускі рэжысёр Алег Жугжда. Жанр будучай п'есы пакуль вызначыць складана, — хутчэй за ўсё, гэта будзе містычная феерія, якая павінна захапіць дзяцей, і дарослых. Тым больш, што ў гэтага рэжысёра першапачатковая задумка ў канчатковым выглядзе часцяком набывае зусім іншае аблічча... Мастаком пастаноўкі выступае Валеры Рачкоўскі, а кампазітарам — Анатоль Багданаў. Прэм'ера запланавана на сярэдзіну ліпеня.
І. Х.

ДА 120-годдзя Янкі КУПАЛЫ

Янка Купала, як і кожны геніяльны пісьменнік, заўсёды застаецца для нас да канца неспазнаным, да канца непрачытаным і таму таямнічым і заўсёды актуальным. Новую старонку яго творчай біяграфіі прыадчыніла нам выданне Поўнага збору твораў паэта ў 9 тамах, якое ажыццяўляе Інстытут літаратуры Акадэміі Навук Беларусі. Бадай кожны том, а выйшла іх пакуль што сем, дадае нейкі новы штрих да, здавалася б, добра знаёмага духоўнага вобліка песняра. Так, напрыклад, як сказана ў анатацыі да 6 тома, куды ўвайшлі паэмы і пераклады, "упершыню ў збор твораў уключаны паэмы "На куццю" і "На дзяды".

Дадам ад сябе, што ў гэтым 6-м томе ёсць і яшчэ некалькі надзвычай цікавых і знакавых публікацый, ад якіх таксама ў пэўнай ступені можна дадаць вызначэнне "ўпершыню". Гэта пераклады двух фрагментаў паэмы А. Міцкевіча "Конрад

асудзілі паэта за апафеоз здрады, які нібыта ляжыць у аснове гэтага твора. Характэрна, што большасць польскіх крытыкаў падкрэслівала "непольскасць" Валенрода, неагучымасць з'яўлення такога героя ў этнічна польскага аўтара. Так, славуці даследчык творчасці А. Міцкевіча Ю. Клейнер меркаваў, што паэт "не асмеліўся б, можа, на такое крайняе выяўленне канфлікту паміж заваяваным народам і ягоным бязлітасным прыгняталнікам, калі б ведаў Варшаву і Кангрэснае Каралеўства, што валодала аtryбутамі польскай дзяржаўнасці, уласным войскам. Але ж ён ведаў толькі Літву, губерню, якой кіраваў чужы ўрад, і ўсялякія дзяржаўныя аtryбуты ён ведаў, як толькі прыналежныя ворагу" (Mickiewicz. T 1-2.— Lublin, 1934—1948.—T. 2—Cz. 1.—1948.—81 s).

У пэўнай ступені салідарызаваўся з ім і наш В. Каваленка, які падкрэсліваў, што "ідэя "валенрадзізма" была параджэннем краёвай

міфалагічнага клімату зямной справядлівасці і абодва змагаюцца за тую самую справу. Гэта справа выбару дарогі не толькі для ўласнага стылю, але для агульнай ідэі, якая распачынае і развівае вялікі працэс развіцця народа і культуры" [Tygodnik ilustrowany.—1982.—11 лістапада.—S-6].

Агульнай ідэяй, якая яднала двух геніяў, была, як вядома, ідэя незалежнасці роднага краю. У сваім "Урыўку з паэмы" Янка Купала творча пераасэнсоўвае вобраз міцкевічаўскага песняра-прарока Конрада (паэма "Дзяды"), які, узнёсшыся ў касмічныя вышы, здольны бачыць і асэнсоўваць мінулае і будучыню шляхі агульнанароднага лёсу.

*Дзе хмары чэзілі, то зноў віслі,
З-пад зор, з-пад блудных светачоў,
Ні вокам людскім, ні мыслямі
Нязгядны цень ка мне зыйшоў.*

*І за руку маю узяўшы,
На высь узвёўшы хат вышэй,*

Галіна ТЫЧКА

"Глядзі, цяргі і разумей..." альбо малавядомы Купала

Валенрод", якія ў апошні раз друкаваліся (першы — у 36 твораў, 1932, т. VI, другі — у часопісе "Полымя рэвалюцыі" (1940 г., № 11). А таксама арыгінальны купалаўскі тэкст, які называецца "Урывак з паэмы (Дзе хмары чэзілі, то зноў віслі...)" і ўяўляе сабой фрагмент няскончанага твора, у апошні раз ён друкаваўся таксама ў 36 твораў 1932 г. (Дарэчы, згадкі пра яго адсутнічаюць нават у энцыклапедычным даведніку "Янка Купала" 1986 года выдання).

Цікава, што згаданыя творы — фрагмент міцкевічаўскай паэмы, які пачынаецца радкамі "З Мальборскай вежы званы загудзелі", і які Купала назваў "Выбар", і ўласны "Урывак з паэмы" — паэт упершыню апублікаваў у 1930 годзе, змясціўшы ў адной падборцы ў часопісе "Полымя" (№ 5-6). Пад перакладам з А. Міцкевіча стаіць дата 1908, пад тэкстам купалаўскага "Урывка..." — 1910.

У свой час, друкуючы ўпершыню "Конрада Валенрода" (Пецярбург, 1828 г.), Адам Міцкевіч папярэдзіў яго эпіграфам — выказваннем вядомага сярэднявечнага італьянскага палітыка Н. Макіявелі: "Вы павінны ведаць, што ёсць два спосабы барацьбы... трэба быць лісою і львом". У выніку сенатар Навасільцаў, які паводле службовага абавязку адным з першых прачытаў паэму, па-свойму слушна, хоць і надта спрошчана ахарактарызаваў яе Вялікаму князю Канстанціну: "Палітычная мэта твора — распальваць згасяючы патрыятызм, падтрымліваць нязгоду і рыхтаваць будучае паўстанне, а таксама навучаць сучаснае пакаленне, як быць зараз лісою, каб потым перамяніцца ў ільва", — пісаў ён.

Як вядома, Міцкевіч сам быў удзельнікам нацыянальна-вызваленчага руху і за свае палітычныя погляды быў прысуджаны да ссылкі ў Расію. Аднак яго пакаранне нельга лічыць суровым, у параўнанні з тым, што напаткала яго сяброў і паплечнікаў — філаматаў (Я. Чачота, Т. Зана і інш.). Жорсткі прысуд царскіх уладаў, што выпаў на долю яго сяброў, а яшчэ больш — смяротная кара, прызначаная некаторым удзельнікам рускага паўстання дзекабрыстаў 1825 года, да глыбіні душы ўразілі А. Міцкевіча. Гэты падзеі і сталі падставай для глыбокага роздуму пісьменніка над складанай праблемай узаемаадносін палітыкі і маралі, маралі і патрыятызму. Якія шляхі барацьбы з тыраніяй могуць быць выніковымі і ці існуюць такія шляхі ўвогуле? Якім чынам павінен змагацца колькасна невялікі этнас за сваё выжыванне з ворагамі, што пагражаюць яму поўным фізічным знішчэннем? Ці існуе нейкая мяжа маральнасці для патрыёта, якую ён не мае права пераступіць нават у імя вышэйшых мэт ураўнавання сваёй Айчыны? Акурат на гэтыя, актуальныя для тагачаснай Бацькаўшчыны, пытанні і спрабаваў адказаць А. Міцкевіч у сваім творы.

Нягледзячы на вялікую папулярнасць міцкевічаўскай паэмы, яе лёс быў і застаецца надзвычай складаным. Не толькі сенатар Навасільцаў, але і шырокія колы літаратурнай грамадскасці (у тым ліку і польскай) вельмі крытычна паставіліся да твора і

свядомасці", што яна "вырастала на адчуваннях сардэчнай прывязанасці да той зямлі, якая адна толькі і магла даць паэту выток, аснову і страсць для гэтай ідэі. Гэта было, па сутнасці, самым глыбокім у сусветнай літаратуры маральным абгрунтаваннем прынцыпаў партызанскай і падпольнай барацьбы, і ўзнікла яно на эмацыянальнай наче, якая спараджалася з пачуцця любові да беларускага краю", — пісаў В. Каваленка. [Міфа-паэтычныя матывы ў беларускай літаратуры.—Мн., 1981].

Пераклікаецца гэтая выснова і з выказваннем знакамітай польскай даследчыцы рамантызму Марыі Яніён, якая сцвярджае, што "валенрадзізм з'яўляўся там альбо падазравалі, што ён з'явіцца там, дзе чалавек апынаўся ў драматычнай сітуацыі на памежжы двух светаў ці двух народаў, дзвюх культур, дзвюх рэлігій ці дзвюх спрэчных ідэй" [у цэлым роўняцкі Konrada Wallenroda.— Warszawa: Państwowy instytut wydawniczy, 1990].

Такім чынам, усе даследчыкі міцкевічаўскага твора сцвярджаюць адно: Конрад Валенрод мог нарадзіцца толькі там, дзе нарадзіўся, — на Беларусі і з беларускае рэчаіснасці. Якраз гэты момант і прадвызначыў шлях міцкевічаўскай паэмы па беларускай зямлі. Доўгі час, амаль да рэвалюцыі 1905 года, яна адносілася да забароненых цэнзураю твораў, а паэзія — да тых, якія не раілі перакладаць, і ўжо зробленыя пераклады друкавалі з вялікай неахвотай.

Паэма А. Міцкевіча надзвычай уразіла Янку Купалу. У 1908 годзе ён пачаў перакладаць яе на беларускую мову. Некаторыя свае творы ў той час Купала нават падпісвае псеўданімам Вайдэлата — словам, непасрэдна запазычаным з міцкевічаўскай паэмы. Гэта была своеасабліва даніна маладога Купалы традыцыям рамантычнай літаратуры і найперш творчасці А. Міцкевіча. Але асабліва выразна творчая пераемнасць адлюстравалася ва "Урыўку з паэмы", які малады паэт пачаў пісаць прыкладна ў той жа час (1910) і які невыпадкова апынуўся побач з міцкевічаўскім творам на старонках "Полымя". Гэтая пераемнасць заключаецца не ў механічным наследаванні мастацкіх прыёмаў ці паасобных вобразаў вялікага польскага паэта, а ў тым, што наш сучаснік вядомы польскі пісьменнік Ю. Озга-Міхальскі, параўноўваючы творчасць Купалы і Міцкевіча, назваў "генетычнымі повязямі" двух геніяў. Адзначаючы арыгінальнасць купалаўскай паэзіі, ён падкрэсліў, што "ўплыў Міцкевіча як аднаго з найбольш знакамітых паэтаў славянства і народнага прарока можна адчуць у пазіцыі вялікага беларускага паэта, а таксама ў працэсе кшталтавання духа яго паэзіі".

Гэты "дух паэзіі" Озга-Міхальскі тлумачыць вельмі дакладна, як "выбар ідэйнай пазіцыі з таго самага боку барыкады". І справа тут, як слушна адзначае ён далей, "у нечым важнейшым, чым павярхоўнае дабяднення. Абодва паэты зачэрпнулі свой новы сімвал з народна-

Сказаў: — Глядзі — во ўсё тут наша, —
Глядзі, цяргі і разумей!

Карціна агульнанароднага паганскага веча, якая паўстае перад вачыма паэта, мае на мэце пазначыць магчымыя і найбольш прыдатныя шляхі для дасягнення агульнай мэты — звяржэння чужацкага прыгнёту, які запанавалі над "роднай стараною". Песня-малітва паганскага святара акцэнтна чытацкую ўвагу на знішчальнай, разбуральнай місіі чужынцаў у заняволеным краі:

*Цярэбьць стальнюю сякерай
Прыблуднік нашыя лясы,
У свае цягеты вабіць зверга,
Святых топча верасы.*

У якасці супрацьстаяння чужацкай навалі Купала вуснамі свайго героя прапануе шлях актыўнай барацьбы:

*— Нам трэба к бою рыхтавацца,
Не спіць над намі вораг наш,
— Нам трэба сілаю трымацца
Сваіх святых, духоўных паш!*

У свой час А. Міцкевіч у "Конрадзе Валенродзе" вуснамі песняра-вайдэлата Гальбана вызначыў мэты і задачы паэзіі ў агульнанародным змаганні:

*O wienści gminna! Ty arko przymierza
Mikdy dawnymi i miodszymi laty:
W tobie lud skiada broc swego rycerza,
Swych myśli przkdkz i swych
uczuj kwiaty.*¹

Характэрна, што ў адрозненне ад А. Міцкевіча, найважнейшую кансалідуруючую ролю ў няроўнай барацьбе з ворагам-чужынцам Купала надае не столькі паэзіі, колькі роднаму слову, роднай мове, якая толькі адна здольна захаваць нацыянальнае адзінства і ўратаваць асуджаны на выміранне народ:

*Дакуль свайго не здрадзіць слова
Свая народная рука,
Дагуль з галін святой дубровы
Чужыяк не сцягне і лістка.*

Сёння ўражае не толькі змест, але і час публікацыі гэтага купалаўскага твора — май-чэрвень 1930 года, а таксама той факт, што ён быў змешчаны побач з перакладам фрагмента паэмы А. Міцкевіча "Конрад Валенрод". Нагадаю, што ў 1930 годзе скончыўся перыяд так званай беларусізацыі і над родным словам, як і над любой праявай беларускасці, навісла смяротная пагроза. У гэтым страшным 1930 распачынаюцца масавыя арышты беларускай творчай і навуковай інтэлігенцыі, дзеячай нацыянальна-вызваленчага руху. Пагроза турэмнага зняволення непасрэдна навісае і над Янкам Купалам. З 15 лістапада гэтага ж года пачынаюцца рэгулярныя выклікі паэта ў ДПУ, якія вымусяць Купалу зрабіць замах на ўласнае жыццё.

Міне яшчэ некалькі тыдняў, і ў рэспубліканскім друку з'явіцца знакаміты пакаляльны ліст паэта, напісаны 10. XII і надрукаваны 14. XII, дзе ён як быццам адракаецца ад сваіх былых нацыя-

¹ О народная песня! Ты кайчэз запавету
Паміж старажытнымі і новымі часамі.
У табе народ давае зброю свайго рыцара,
Сваіх думак прадзіва і кветкі сваіх пачуццяў.
(Падрадкавы пераклад)

Юбілей у Вялікай Кракотцы

налістычных памылак і запэўнівае рэжым у сваім пралетарска-камуністычным перавыхаванні. Характэрна, што тагачасныя "правадыры" пралетарыяту ні ў якія доказы купалаўскай лаяльнасці не захацелі паверыць. У пэўным сэнсе праніклівай і слушнай выглядае характарыстыка купалаўскай творчасці ў справядачы 1929 года (як, дарэчы, і прыведзенае вышэй працытанне сенатарам Навасільцавым пазмы А. Міцкевіча "Конрад Валенрод" сто гадоў таму да ўзгадваемых падзей), сталінскага эмісара ад ЦКК М. Затонскага, які спецыяльна быў накіраваны ў Мінск з Масквы, каб выправіць "недапрацоўкі" ў нацыянальнай палітыцы.

З уласцівым тагачасным партыйным кіраўнікам цынізмам і прафесійнай недасведчанасцю Затонскі піша пра творчасць Купалы тых гадоў: "Пападаюцца произведения и с более явными политическими намёками. Стихотворение крупнейшего "народного поэта" Янки КУПАЛЫ безсменного члена ЦИКА Белоруссии многих созвон: "Есть еще во мне сила, обиды не дается — бороться. Над спящих предков могилами свободно молнией мигать, нашлось бы у меня еще песен, полных надежд и жизни, кабы не был им свет тесен...". Есть у меня еще вера в свободный мой народ, который в случае необходимости выйдет с топором за волей в поход" [Гл.: Колас Г. Карані міфаў. Жыццё і творчасць Янкі Купалы. — Мінск: БГАКЦ, 1998. С. 167]. Тут М. Затонскі прымітыўна пераказвае шырокавядомы купалаўскі твор "Ёсць жа яшчэ..." (1926). Абвостраная бальшавіцкая інтуіцыя дапамагла яму правільна вызначыць асноўны пафас і ідэю скіраванасць купалаўскага верша, як і ўсё тагачаснай творчасці паэта. У купалаўскай адрозненне ад пазнейшых літаратуразнаўцаў, не пераканалі ні "Безназоўнае", ні "Піянерскае", ні "Летапіснае", ні "Дыктатура працы".

Дарэчы, пра згаданае "Безназоўнае" цікавыя і ў нейкай меры слушныя меркаванні выказаў у тым жа 1930 годзе (напярэдадні публікацыі купалаўскага "Урыўку з пазмы" і яго перакладу міцкевічаўскай пазмы) тагачасны крытык, паводле абставінаў вольна-сацыялагічны, І. Плашчынскі (больш вядомы сучаснаму чытачу, як пазт-мадэрніст Язэп Пушча). У часопісе "Узвышша" (№ № 4-5, 1930) І. Плашчынскі так характарызаваў Купалу: "Ён і прыняў рэвалюцыю, калі яна перайшла ў далейшыя формы развіцця, перш за ўсё толькі таму, што яна дала нацыянальнае вызваленне і вызваленне сіл ад паншчынных бядоў. Але гэтага моманту нельга пераўвядліваць, тварыць з Купалы песьняра рэвалюцый пралетарскай, што ён паказаў яе шырокі размах, як гэта робяць услужлівыя людзі. Трэба быць вельмі наўным, каб услед за імі гаварыць, што ў "Безназоўным" "выразна выступаюць мотывы пралетарскай паззіі", што "мастацкі пэндзаль яго (Купалы — І. П.) з захапленнем рысуе шырокі размах пралетарскай рэвалюцыі"... Трэба проста не разумець ні "мотываў" пралетарскай паззіі, ні характару самой пралетарскай рэвалюцыі, каб дайсці да такога "откровения". Няма ў "Безназоўным" ні таго, ні другога".

Што праўда, то праўда-няма ў "Безназоўным", ані ў іншых нават самых адвёзных купалаўскіх палітычных "дрындусках" тых часоў аніякага захаплення "пралетарскай рэвалюцыяй", аніякага шчырага яе ўсхвалення. Ёсць іншае. Ёсць спроба нават у невыносных умовах маральнага, духоўнага і фізічнага дэспатызму, кашмару сталінскага генацыду заставацца самім сабой, знешне як быццам прыняўшы норавы і звычаі новых уладатрымальнікаў. Такім чынам, можна сказаць, што жыццёвыя, а найперш палітычныя варункі ставяць Янку Купалу ў сітуацыю Конрада Валенрода, змушаючы да пошукаў нетрадыцыйных форм духоўнай барацьбы з талатларным рэжымам.

У кантэксце падзей таго часу як адну з праяў маральнага, духоўнага змагання трэба расцэнваць і публікацыю ўжо згаданага "Урыўка з пазмы" і перакладаў з А. Міцкевіча ў самы разгар вынішчэння ўсялякіх прабліскаў нацыянальнай самасвядомасці. Твор гэты яшчэ раз падкрэсліваў нязломнасць і неўміручасць народнага духу, велізарную сілу роднага слова, якое, выказанае ў мастацкай форме, здольнае пераадолець усіх цемрашалаўчужыццаў і ўрэшце вывесці народ да светлае і незалежнае будучыні.

Кожны раз, калі еду ў вёску Вялікая Кракотка, што на Слонімшчыне, на думку прыходзяць радкі з верша Міколы Арочки, прысвечанага Вялікакракоцкай сельскай бібліятэцы імя Янкі Купалы:

*Мой цэлы свет: Вялікая Кракотка,
Часоў бурлівых родны мацярык.
Была Кракотка, як рака ў паводку.
Была Кракотка — глеў,
і боль, і крык...*

...Нязломны дух...

*Жывая сіла мовы.
Жыву з тых дзён я вашаю красой.
Жыткewічы... Збраевічы...*

Трафімовічы...

Дя вас я грэўся словам і душой...

Невыпадкава ў гэтых пазтычных радках Мікола Арочка ўспамінае прозвішчы Жыткewічаў, Збраевіча і Трафімовіча. Справа ў тым, што 75 гадоў назад у вёсцы Вялікая Кракотка на Слонімшчыне пры гуртку таварыства беларускай школы (ТБШ) вясковая моладзь заснавала бібліятэку-чытальню, якую назвалі імем народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. Гэта была першая ўстанова культуры рэспублікі, якой прысвоена імя песьняра беларускага народа. Арганізатарамі ТБШ і бібліятэкі ў той нялёгкай 1927 год былі Рыгор Акулевіч, Сцяпан Ігнатowіч, Васіль Трафімовіч, Сямён Жыткewіч, Павел Таўлай, Кастусь Петручэня і іншыя.

Аб гэтай падзеі нават пісала газета "Наша праўда" (№ 11 ад 11 мая 1927 года). Дарэчы, калі эмігрыраваў у 1928 годзе ў Канаду, ён быў актыўным арганізатарам федэрацыі рускіх канадцаў. У далёкай краіне Рыгор Акулевіч прымаў удзел у выпуску першай рускай газеты ў Канадзе "Канадский гудок", пасля рэдагаваў газету "Вестник". У Торонта ён напісаў і выдаў дзве свае кнігі "Рускія ў Канадзе" (1925 год) і "50 год Беларускай рэспублікі" (1968 год).

Працу моладзь пачала з таго, што сабрала сярод насельніцтва кнігі і грошы на набывццё літаратуры і інвентару. Знайшлося для культурнай установы і памяшканне — хата Данілы Грасевіча, які не вярнуўся з бежанства. На заклік вялікакракоцкіх сялян адгукнуліся і жыхары суседніх вёсак Рудаўка і Малая Кракотка. Бібліятэкарам на грамадскіх пачатках працаваў Сямён Акулевіч. Пры бібліятэцы адразу арганізавалі драматычны і харавы калектывы мастацкай самадзейнасці, якімі кіравалі Васіль Трафімовіч і Аляксандр Жыткewіч. За кароткі час вясковыя артысты паставілі "Паўлінку" "Раскіданае гняздо", "Прымакі", "На паласе", Янкі Купалы, вадзівіль Л. Родзевіча "Збянтэжаны Саўка" і іншыя п'есы. Выручаныя ад пастановак грошы ішлі ў фонд бібліятэкі.

Найбольшае папаўненне бібліятэка атрымала ў канцы 1928 года, калі кніжны фонд склаў адну тысячу назваў. У гэтым была вялікая заслуга і кракоцкай моладзі.

Праіснаваўшы каля двух гадоў, бібліятэка — чытальня імя Янкі Купалы ў 1929 годзе была зачынена польскай паліцыяй, а кнігі канфіскаваны. Затым пачаліся рэпрэсіі супраць актывістаў, многіх без суда і следства кінулі ў канцлагер Картуз-Бяроза.

У верасні 1939 года ў вёсцы Вялікая Кракотка гэтую слаўную купалаўскую бібліятэку зноў аднавілі, але праз некаторы час яе дзейнасць была спынена — ужо гітлераўскім нашэсцем.

Дата новага нараджэння Вялікакракоцкай бібліятэкі — жнівень 1946 года, пасляваенны час. Аднойчы ў вёску завітаў супрацоўнік слонімскай раённай газеты "Вольная праца" пазт Анатоль Іверс. Ён сабраў калгасны сход, на якім было аднадушна вырашана назначыць загадчыкам бібліятэкі імя Янкі Купалы інваліда вайны Аляксандра Жыткewіча. Трыццаць гадоў адпрацаваў Аляксандр Іванавіч, рабіў усё, каб яго родная бібліятэка апраўдала імя вялікага Купалы. Хто толькі ні пабываў у бібліятэцы, хто толькі ні выступаў перад працаўнікамі сельскай гаспадаркі са словамі ўдзячнасці і павагі да роднага слова, да мудрага Янкі Купалы! У 1957 годзе бібліятэку наведалі Пятрусь Броўка, Янка Брыль і Іван Шамякін. Пятрусь Броўка падараваў бібліятэцы свой двухтомнік. На першым томе ён напісаў: "Бібліятэцы імя Янкі Купалы ў Вялікай Кракотцы. З вялікай пашанай да яе прыхільнікаў і актывістых чытачоў. Пятрусь Броўка. 29.5.1957 г."

Аўтографы пакінулі Янка Брыль і Іван Шамякін.

У 1961 годзе свой двухтомнік з аўтографам прыслаў з Мінска Янка Брыль:

Жонка Янкі Купалы Уладзіслава Францаўна ў Кракотцы, 1951 г.

Сяргей Грахоўскі выступае ў Кракотцы на 50-годдзі бібліятэкі імя Янкі Купалы, 1977 год

"Чытачам бібліятэкі імя Янкі Купалы ў Вялікай Кракотцы — з зямляцкай павагай і найлепшымі пажаданнямі Янка Брыль. Мінск. 6.01.61 г."

У траўні 1957 года Вялікакракоцкая сельская бібліятэка імя Янкі Купалы святкавала сваё трыццацігоддзе. На юбілей завіталі з Мінска Максім Лужанін, Рыгор Няхай, Пятро Прыходзька, супрацоўнікі музея Янкі Купалы, якія з сабою ў дар бібліятэцы прывезлі каля пяцідзесяці кніг з аўтографамі беларускіх пісьменнікаў. "Кракоцкай бібліятэцы імя Янкі Купалы ў дзень яе слаўнага трыццацігоддзя ад аўтара Пятра Прыходзькі, — так напісаў на сваёй кнізе "Салдаты міру" гэты пазт-франтавік.

У 1972 годзе бібліятэка шырока адзначала 90-годдзе з дня нараджэння Янкі Купалы. У вялікім літаратурным вечары, які тут праходзіў, прымалі ўдзел пазты Сяргей Грахоўскі, Алег Лойка, Анатоль Іверс, кандыдат філалагічных навук Янка Саламевіч і многія іншыя. З вялікай радасцю чытаю аўтограф Сяргея Грахоўскага на кнізе "Тры вымярэнні": "Чытачам бібліятэкі імя Янкі Купалы ў Вялікай Кракотцы. Жадаю жыць у шчасці, любіць і шанаваць ніву, засеяную Купалавай шчодрой рукою".

Многія пісьменнікі дарылі свае кнігі з аўтографамі асабіста Аляксандру Жыткewічу, які любіў сваю справу і шырока прапагандаваў родную літаратуру і культуру. Іх таксама сёння можна знайсці ў бібліятэцы. Праўда, многія ўжо бесследна зніклі. "Дарагому Аляксандру Іванавічу Жыткewічу і вялікаму сябру кнігі з сардэчнай павагай Мікола Арочка", — аўтограф земляка на кнізе "Крылатае семя". Піліп Пестрак на сваёй кнізе "Неспадзяванак" напісаў: "Аляксандру Жыткewічу — ад шчырага сэрца".

Ёсць у бібліятэцы і аўтографы Леаніда Прохы, Сяргея Панізніка, Івана Навуменкі, Алеся Якімовіча, Міколы Аўрамчыка,

літаратару Слонімшчыны. Але самая каштоўная рэліквія, якую захоўвае бібліятэка, — гэта аўтограф Якуба Коласа. У 1952 годзе з Мінска ён прыслаў бібліятэцы сваю кнігу "Адшчалец", выдадзеную ў 1950 годзе. На ёй чарнільнай ручкаю напісана: "Бібліятэцы імя Янкі Купалы вёскі Вялікая Кракотка. Якуб Колас. 2.8.1952 г."

Вялікую дапамогу ў рабоце бібліятэкі аказала і жонка Янкі Купалы Уладзіслава Францаўна Луцэвіч. Жывучы ў Мінску, яна амаль кожны месяц прысылала ў бібліятэку пісьмы, бандэролі і пасылкі з кнігамі і альбомамі. У 1951 годзе Уладзіслава Францаўна ўпершыню наведала Вялікую Кракотку, а ў 1957 годзе прымала ўдзел у святкаванні 30-годдзя бібліятэкі. Сустрэчы з гэтай жанчынай Аляксандр Жыткewіч (у мінулым годзе яго не стала) і заўсёды ўспамінаў з вялікім хваляваннем, радасцю і цеплынёй. Яна была вельмі задаволена, што бібліятэка на Слонімшчыне носіць імя Янкі Купалы. Дзякуючы цэці Уладзі, для бібліятэкі прыслалі свае кнігі з аўтографамі Міхась Лынькоў, Аркадзь Куляшоў, Андрэй Макаёнак і многія іншыя дзеячы нацыянальнай літаратуры.

Сёння, у дзень свайго 75-годдзя, Вялікакракоцкая сельская бібліятэка з'яўляецца цэнтрам беларускай культуры, асветы і крыніцай інфармацыі на Слонімшчыне. Загадчыцай яе працуе Надзея Чабаненка. Працуе сумленна, старанна і ўпэўнена працягвае традыцыі сваіх землякоў. Фонд бібліятэкі налічвае 12,5 тысяч кніг, штогод яна абслугоўвае каля трохсот сваіх чытачоў. У нядзелю, 16 чэрвеня, у Вялікакракоцкай бібліятэцы імя Янкі Купалы творчая інтэлігенцыя Слонімшчыны адзначыла 75-гадовы юбілей. На вечарыне выступілі пісьменнікі Мікола Арочка, Аляксей Якімовіч, Іван Сяргейчык, супрацоўніца літаратурнага музея Янкі Купалы Людміла Давыдоўская і іншыя.

Сяргей ЧЫГРЫН

Купалаўскія “Прымакі” на Слонімскай сцэне

У Слонімскай беларускай драматычнай тэатры адбылася прэм’ера спектакля “Прымакі” паводле п’есы класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы.

Гэта ўжо другая пастаноўка “Прымакоў” на слонімскай прафесійнай сцэне. У 1993 годзе гэту п’есу ўпершыню паставіў рэжысёр Мікалай Варвашэвіч. Рэжысёрам новага спектакля выступіў галоўны рэжысёр тэатра Віктар Бутакоў. Цікава, што некаторыя артысты, якія дзевяць гадоў таму ігралі ў “Прымаках”, заняты і цяпер ў спектаклі. Праўда, ім дасталіся зусім іншыя ролі. А ўвогуле ў новых “Прымаках” занята ўся актёрская труп тэатра.

Пачынаецца спектакль з сустрэчы трох вясковых пляткараў (І. Яцук, В. Міхальчык, Н. Ільчанка), якія распавядаюць адна адной, што робіцца ў вёсцы, а таксама разважаюць пра мужыкоў. Далей падзеі адбываюцца, як у п’есе. На сцэне п’яны Максім Кутас (У. Навумік) трапляе ў хату свайго суседа Трахіма Сініцы (А. Шалахонаў). Пакуль гледачы яшчэ не ведаюць сапраўднай прычыны начоўкі Кутаса ў чужой хаце. Яна раскрываецца толькі ў канцы спектакля, калі выяўляецца, што моцна п’яныя мужыкі памянліся на адну ноч хатамі, толькі каб дазнацца, чыя ж з іх жонка самая горшая. Адсюль і ўзнікла гэтая, поўная непаразуменняў, надзвычай камічная сітуацыя, якую добра аздабляе мова персанажаў, багатая народнымі параўнаннямі, прымаўкамі, фразеалагізмамі, трапнымі выразамі.

Спектакль “Прымакі” ўяўляе сабой вясёлы вадэвіль, напоўнены лагодным народным гумарам, спевамі і танцамі (музычнае афармленне спектакля належыць ансамблю “Грымата” Слонімскага РДК). Ён прызначаны для таго, каб пазабавіць публіку, прымусіць яе ад душы пасмяяцца. І з гэтай задачай калектыў слонімскага тэатра справіўся паспяхова.

Сяргей ЧЫГРЫН

Кніга пра касманаўта

Брэсцкі публіцыст Мікола Панасюк — аўтар дзвюх дакументальных кніг — “Арменцір — сур’е “Армен” (выд. “Беларусь”, 1975) і “К созвездиям” (“Беларусь”, 1977) пра лётчыка-касманаўта СССР, двойчы Героя Савецкага Саюза Пятра Клімука — парадаваў чытачоў новым выданнем.

Ягоная чарговая кніга “Крык немаўляці” (другое выданне) убачыла свет у ААТ “Брэсцкая друкарня” напярэдадні 60-годдзя з дня нараджэння (10 ліпеня) нашага сьлыннага земляка — начальніка Цэнтра падрыхтоўкі косманаўтаў імя Ю. А. Гагарына. Старонкі з жыцця Пятра Клімука на гэты раз пададзены як з дапамогай пра публіцыста, так і ў вершаванай форме. У новым зборніку чытач таксама знойдзе унікальныя здымкі нашай планеты, зробленыя на калязіянай арбіце, у Зорным Гарадку і ў вёсцы Камароўка Брэсцкага раёна, дзе першы беларускі косманаўт нарадзіўся і вырас.

Аўтар дзеліцца ўражаннямі аб нядаўняй паездцы ў Зорны Гарадок, незабыўных сустрэчах з героем свайго публіцыстычна-паэтычнага апавяду незадоўга да юбілею. Напісаў прадмову да кнігі аднавясковец Пятра Клімука — загадчык аддзела брэсцкай абласной беларускамоўнай газеты “Народная трыбуна” Аляксандр Курэц.

Увесь тыраж кнігі з густам выданы ў цвёрдай вокладцы. Яе першыя экзэмпляры Мікола Панасюк падпісаў для свайго земляка Пятра Клімука, яго сяброў. Прэзентацыя новага выдання адбудзецца ў Галоўчыцкай базавай школе Драгічынскага раёна, адкуль родам аўтар.

Віктар ЛОСКІ

Васіль МАКАРЭВІЧ

Бяссмерце

1
Пяро ідзе
То крыва, то наўскос,
І літары выводзіць, як папала.
Купала піша верш? Ды не! Данос!
А на каго? Ды на сябе,
Купалу.
Сквер сівярэў.
Не звоняць жаўрукі.
Адно спадае ўніз лістоты пер’е.
Ну а паэт амаль у дзве рукі
Пяром арэ загон
Густой паперы
Яму здаецца, —
Хату поўніць дым.
І ён ніяк ад чаду не адыдзе.
А дзіўны прывід грузна па-над ім
Навісне, то маўкліва ўбок
Адыдзе.
Гадамі
І душой немаладзён,
Зазнаў нямала ён удач і бедаў.
А ў прывіду, што ледзьве-ледзь відзён,
Мільгае постаць і аблічча
Бэндэ.
Як увайшоў,
Прабраўся у пакой?
Мо быў занесен ён з ліствой апалай?
Ды ўп’эўнена купалавай рукою
Паклёпу клёп кляпае
На Купалу?
Чаму з уласных
І сямейных сцен,
Дзе гаспадар — прыгонны і вяльможа —
Не Бэндэ-хціўца, а ягоны цень
Турнуць у плечы, пратурыць
Не можа?!
А прызнаецца,
Што ў святы Эдэм
Цераз прасцяг вяла сцяга крывая.
І сам сябе, як змоўчык і нацдэм,
Бязлітасна і жорстка
Выкрывае?!
2
Хоць па марксізму
Ён, здаецца, здаў
Экзамены не менш, чым на выдатна,
Мінуўшычыны яму свет засціў здань
Ад першых дзён і да апошняй
Даты.
Былых намераў,
Колішніх гадоў,
З якімі клятвай вернай заручыўся,
Прылюдна, з пакаяннем, ён гатоў
Ён кожнаму хвілінай
Зрачыся.
Век яміну
Бяздонную разрыў,
Дзе у кагал сыноў і дрэнь сабралі.
Таму і аб’яўляе ён разрыў
З нацдэмаўскаю хеўрай
І сябрамі.
Сярод падзей,
Нібыта крохкіх крыг,
Нярэдка трызніў крыламі Ікара.
Таму гатоў панесці кожны міг
Ён самую бязлітасную
Кару.
Душу раз’ела
Роспачы іржа,
Яе не спаліш і ў пякельным горне.
Як жудасна, — штодзень лязо нажа
У вочы лезе, просіцца
Да горла.
Хто ведае,
У трызненні ці паўсне,
Каб раняю застацца нажавою,
Рукой Купалы Бэндэ паласне,
І пройдзецца няшчадна
Па жывому.
Жыццё пражыць —
Не кладку перайсці,
А заплаціць за ўсё высокай платай.
Паэт ачнецца ў замеці прасцін
Бальнічнай беласнежнае
Палаты.
За шыбай
Церусіўся снег кастрой.
А па-над ім, з гаркотаю у роце,
Спадоханаю ценькай медсястрой
У галавах стаяла
Бессмяроце.

Сяргей ПАНІЗНІК

На Купалавым кургане

Я на гэтым на кургане
Усё сяджу і плачу,
Усё чакаю змілавання,
Дый нікуль не бачу.
Ці апомняцца сыночкі
У сваёй правіне?

Янка КУПАЛА

У ВЯНОК ПЕСНЯРУ

Год ад году, год ад году
думецца дзень пры дні:
сціхлі “ворагі народа”
на расстрэльнай глыбіні?
Засакрэчаныя коці
вытыркаюцца шторах...
Адвакаты-ягамосці,
не спісаць ні іх, ні нас.
Не абдэліце вы катаў.
Кроў нявінную не змыць, —
колькі б сёння вам не выць
на калючым дроце спратаў.
Праз пажоўклую паперу
праўляецца архіў...
(На кльках дзяржавы-звера —
ашмацём — і мой наў.)
Вы — ратаі мёртвай пашы,
вы — унюхачы гайні...
Далаконы, служба ваша
не парвала карані.
Тыя, знішчаныя “вышкай”,
закапананыя так-сяк
адбіваюцца ад выжлаў...
...Дзядзька Янка з дому выйшаў,
ухапіўся за касяк...
І Купалаў посах звонкі
сам пайшоў шукаць сляды
ад сяброў, і ад Старонкі,
ад нязніклай свалаты.
І намацвае кіёчак
у жалбынны скрушны дзень:
дзе апомнены сыночак,
дзе ў сваёй правіне сцень,
хто з даўгога палявання
дачакаўся змілавання —
небыцця страсае поўсьць
ў Беларусь ідзе, як госьць...
Маладое гчэцца ранне.
Сам Купала — павяртанне
да адпомнення-змагання.
...Па Купалавым кургане
нехта ходзіць.
Мы там ёсць!

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

Вяртанне Купалы

Уся Беларусь — бы адолеўшы стому —
Зару сустракала,
Калі з Пецяўбурга вяртаўся дадому
Наш Янка Купала.

З Нявы да Нямігі, да роднае хаты,
Дзе песня лунала,

На крылах ляцеў, як арол зухаваты,
Наш Янка Купала.

Здаецца, выскоквалі хвалі Нямігі
З зямлі на прычалы.
Былі ўжо і п’есы, і новыя кнігі
У Янкі Купалы.

Гнявіла “Жалейка” любую навалу,
Падаўшы свой голас.
І першым на Нёмане Янку Купалу
Страчаў Якуб Колас.

Уся Беларусь у тым памятным годзе
Іх шчыра вітала. І гутарку з сябрам аб
родным народзе
Вёў Янка Купала.

Яшчэ гаманілі за шчырай бяседай
Пра часу навіны,
Бо хто ж яшчэ мог за іх лепш тады
ведаць
Жыццё ўсёй краіны?

Сядзеў на куце з імі свет увесь разам.
Хоць час быў суровы, —
Здаецца, у хаце цяплела адразу
Ад матчынай мовы.

Край родны і любы, ад песень багаты,
У сэрцы запалы!
Навечна ўвайшло ў твае будні і святы
Вяртанне Купалы!

Уладзімір ГАРДЗЕЙКА

У Купалавым скверы

Зноў я над Свіслаччу
ў скверы Купалаўскім,
Дзе залатыя мінулі гады,
Там, дзе студэнтамі
Шчасця гукалі мы,
Дзе мой застаўся сум малады.

Тая ж трава тут, і ліпы ўсё твая,
Тая ж у бераг пляскача вада,
Помнік Купалу — наша святыня.
“Хто там ідзе?” — я зноў прыгадаў...

Дзе б я ні быў, а шукаючы лепшага,
Усюды у сэрцы быў гэты куток,

Быццам каханне — нясмелас, першае,
Быццам у спёку апошні глыток.

Зноў я над Свіслаччу,
У сверы Купалаўскім,
Усё, што мінула — ізноўку са мной.
Дзякуй сказаць хачу — доля мне выпала
Жыць з Песняром у краіне адной.

Тамара КАПАМІЕЦ

(Украіна)

У вянок Песнярам

Янка Купала
— Хто гэты чалавек,
Што праз гады
Ідзе, глядзіць адкрыта,
Без забрала? —
А мне стары і малады:
— Няўжо ты не бачыш?
Гэта ж — Купала.
— І ўсё ж, чаму
Ідзе ён па зямлі?
Магчыма, не ханіла
П'едэстала? —
А мне дарослы і малы:
— Няўжо ты не ведаш?
Гэта ж — Купала.
Цапараць-кветка
У ягоных радках,
Думак яго
Развінуліся крылы,
І слава найвялікшая ў вяках
Паэта ад зямлі не аддзяліла.

Анатоль ЧАПУРОЎ

(Расія)

Сын Беларусі — Янка Купала

Ліпень духмяны
Сінеўся ільнямі,
Чырвоны ад вішань
Звінеў салаўямі.

І месяц у небе начным
Залаціўся.
Той добрай парою
І сын нарадзіўся.

Сыноч нарадзіўся,
А маці не знала:
Сын Беларусі —
Янка Купала.

Песню спявала
Люляла, вучыла:
Хлебнае поле —
Сялянская сіла.

Рэчка ў пушынках,
Дуброва на ўзгор'і,

Песня аб радасці,
Песня аб горы —

Усё хвалявала,
А доля людская
Поўніла сэрца
Да самага краю.

І на зялёным,
На белым раздоллі
Сэрца запела
Пра поле, пра долю.

У змроку спяваў ён
Пра хату, пра сонца.
Верыў: засвеціцца
Сонца ў ваконцы.

З ім я сустраўся,
Заранка заззяла.
Сын Беларусі —
Янка Купала.

Янка Купала... —
Звініць над палямі.
Ліпень духмяны
Сінеў ільнямі.

Аляксандр ПРАКОФ'ЕЎ

Беларусам

Мне сняцца
сны аб Беларусі

Янка Купала
Мае сябры,
Вы на вякі са мною
Па еднасці!
Нічым нас не разліць.
І полем, і дарогай баравою
Мая любоў
Насустрач вам ляціць.

Яна п'е (без гэтага нямажна).
І вас сябры,
Яна вітае скрозь,
Яна ляціць —
Ад Нёмана і Сожа
І да Дняпра,
Яна — жыццё і лёс.

Яе пачуюць
Які і Марусі,
Калі яна,
Як вецер, праляціць.
(Над ёй не згасне
Сонца Беларусі)
І крылы песні гордай
Залаціць.

І я хачу,
Каб на яе упала
Хоць крышачку
Тамнага святла
З свяціння слоў,
Якое ўзяў Купала,
З якім
І зорка Коласа ўзышла!

Пераклаў
Ю. СВІРКА

Спавядальнікі спадзяванняў

Не так часта мы дазваляем сабе пісаць высокія найменні з вялікай літары. У XIX стагоддзі было прынята вызначэнне нацыянальнасці ўшаноўваць вялікай літарай. У канцы XX века мы прыўзняліся ў напісанні слова Бог. Менее сёння ахвотніаў прыніжаць Айчыну, Бацькаўшчыну (хаця б у напісанні гэтых урачыстых сімвалаў нашай мацерыковасці). Францішак Скарына ў сваёй віленскай новазапаветнай кнізе (1525 г.) надрукаваў і "Дзеянні апосталаў" і іх "Пасланні". Евангельскі апостал — гэта пасланец. Заўзятымі паслядоўнікамі і руплівымі прапаведнікамі ідэй нашага Адраджэння, боскага існавання Беларусі на зямлі былі Янка Купала, Якуб Колас, дзесяткі іх геніяльных сучаснікаў. І ўсё ж першымі спавядальнікамі спадзяванняў абуджанага сто гадоў таму народа сталі яны — раўналеткі Ян і Якуб. Сыны з каталіцкай і праваслаўнай сем'яў сваімі "дзеяннямі" і "пасланнямі" стварылі творчую унію. Будзіцельства, падзвіжніцтва Коласа і Купала ўмацавала духоўную еднасць роднага народа, паспрыяла яго ўдзяржаўленню.

То каго ж з двух геніяў называць першым, калі прыняць пад увагу, што нашая ўдзячнасць за іх жыццёвы і грамадзянскі подзвіг аднолькавая?

І да сённяшняга дня гэтыя два волаты стаяць сцяною за нас з вамі. А мы за імі — як за каменнай сцяною. І яшчэ. Калі людзі згадваюць пра свой дом, кажуць: с в а е с ц е н ы. Купала і Колас не толькі напаўняюць змест Нацыянальнай Ідэі. Яны незгасальным дыханнем — духам спадчыны — па сёння абгравваюць Беларускі Дом. Спавядальнікі спадзяванняў у поўным сэнсе гэтага слова ўдыхнулі натхненне дзесяткам сваіх спадкаемцаў. Вось якое прызнанне занатаваў Сяргей Грахоўскі:
Купала і Колас адкрылі мне зрок,
Душу зачароўвалі матчыны песні...
Выдадзены ў Вільні кнігі Якуба Коласа і Янкі Купала абудзілі ў ім, як прызнаваўся Вячаслаў Адамчык, і нацыянальную свядомасць і прагу пісаць.

Паэты — нібы падвойныя зоркі, якія не засланяюць адно выпраменьванне другім, а толькі павялічваюць свячэнне Слова, пранікліваць Мовы, каб у сузор'і дзяржаў і народаў не адхілілася ад сваёй арбіты наша планіда, каб узнадзеіўся лёс іх суайчыннікаў. Спавядальнікі на сыноўскае служэнне Бацькаўшчыне здзейснілі ці не самы галоўны клопат: уваскросла Беларусь заняла свой пачэсны пасада між народамі. З чыннасці Купала і Коласа пазнавалася ў шырокім свеце н о в а я з я м л я мройных, таленавітых, з багатым гістарычным набыткам спадчынікаў, людзей самавітых і дружбістых, адметных узлётамі духу і трагізмам лёсу. Далёка быў чуцен голас спадзяванняў Янкі Купала і Якуба Коласа! На гэты самавызначальны кліч адгукнуліся украінцы І. Крыпякевіч, І. Свяціцкі, чэхі А. Чэрны, Ё. Гора, латышы Я. Райніс, рускія В. Брусаў, Максім Горкі... Да сённяшняга дня праз спадчыну нашых геніяў рэпрэзентуецца Беларусь. А спрыяюць гэтаму Вера Рыч, Арнольд Макмілін у Вялікабрытаніі, Янка Запруднік, Вітаўт і Зора Кіпелі ў Злучаных Штатах Амерыкі... Даводзілася стаяць у Нью-Йорку каля дома малодшага брата Якуба Коласа — Міхася Міцкевіча (літаратурны псеўданім — Антось Галіна). З цяжкаворым суайчыннікам не ўдалося пагаварыць, але стала вядома, колькі многа зроблена дзеля Бацькаўшчыны гэтым чалавекам — крывінкаю славагара роду Міцкевічаў.

Наш родны рупліўца ў Празе — доктар Вацлаў Жыдліцкі, ганаровы прафесар БДУ. 35 гадоў творчага супрацоўніцтва з зямлёю Скарыны, Коласа, Купала мае за плячыма рыжанка Мірдза Абала.

Маладой супрацоўніцай Латвійскай Акадэміі навук яна прыежджала ў Беларусь, сваю творчую Мекку, за натхненнем. Яшчэ адзін вучоны — прафесар, член-карэспандэнт Нацыянальнай Акадэміі Навук Беларусі, не філолаг па адукацыі Генадзь Рымскі выдаў у 1999 годзе ў маскоўскім выдавецтве "Русский двор" зборнік уласных перакладаў на рускую мову беларускай лірыкі XIX-XX стагоддзяў. Так вось, творы Якуба Коласа Генадзь Васілевіч лічыў найбольш блізкімі стылю, почырку, музыцы вершаў Пушкіна.

Летась сваё 75-годдзе адзначаў у Віцебску асецінскі паэт Аляксандр Пухаеў. Ён зраўніўся з Беларуссю і сямейнымі павязямі, і агнём душы. На мову К. Хетагурава пераклаў кнігі выбраных твораў Янкі Купала, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча.

То ці ж беднымі і сіратлівымі "стаім мы перад будучыняй нашай..."? Застаецца толькі прыслухоўвацца да геніяў нацыі і спаўняць іх запаветы: "...вам трэба любіць, ведаць і шанаваць мову свайго народа і ўмець дасканала валодаць ёю" (Якуб Колас), "...цвёрда верыць, што верх возьме праўда" (Янка Купала).

Янка Купала, Якуб Колас былі сярод заснавальнікаў Беларускага Таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі. Для міжнароднай супольнасці вялікія патрыёты і грамадскія дзеячы сталі для гледзянця сімваламі незгасальнага духу беларусаў. Іх творчая прысутнасць у сусветнай культуры невымерная. І каб выявіць яе своеасаблівыя параметры, меру ўздзеяння на сучасныя працэсы культурных узаемадчынненняў нашай дзяржавы з краінамі блізкага і далёкага замежжа, з прадстаўнікамі беларускай дыяспары, яшчэ летась Дом дружбы пачаў ажыццяўляць спецыяльную праграму, прымеркаваную да 120-годдзя Янкі Купала і Якуба Коласа — класікаў беларускай літаратуры. Першымі прайшлі вечарыны, прысвечаныя сябрам нашага прыгожага пісьменства — літоўцу Людасу Гіру і латышу Янісу Райнісу...

Пасля стварэння 13 лістапада 2001 года Нацыянальнага арганізацыйнага камітэта па правядзенні ўрачыстых мерапрыемстваў, прысвечаных 120-годдзю з дня нараджэння народных паэтаў Беларусі Янкі Купала і Якуба Коласа, былі абнародаваны цікавыя культурніцкія і выдавецкія праекты. А выдавецтва "Юнацтва" прадставіла дзесяты выпуск зборніка гістарычнай літаратуры "Бацькаўшчына", дзе сабраны толькі невялічка частка з усяго, што напісана пра волатаў Купала і Коласа. У гэтай кнізе вы спазнаеце, як адзін Творца ідзе наперад і другому, як абодва яны ідуць насустрач вам. Так і хочацца працавітаваць урывак з верша Анатоля Вяцінскага "Купала ідзе да Коласа":

Адзін у полі не воін.

Два берагі ў ракі.

Купала і Колас — двое.

Як гэтыя два берагі.

У гэтым краі хапала

міжусобіц і здрад...

Да Коласа — Купала

ідзе, як да брата брата.

Каб шэрагам адзіным

пайсці на вялікі сход —

па Бацькаўшчыну, па Радзіму,

па шчаслівы народ...

У дзесятым выпуску зборніка гістарычнай літаратуры "Бацькаўшчына", які з 1990 года выходзіць у выдавецтве "Юнацтва", пасля прадмовы да кнігі пад загалоўкам "Спавядальнікі спадзяванняў" адразу ідуць творы саміх народных песняроў. Раздзел "Геніі нацыі" запоўнены эмацыянальнымі і навуковым досведам Р. Барадуліна, В. Быкава, Н. Гілевіча, В. Рагойшы.

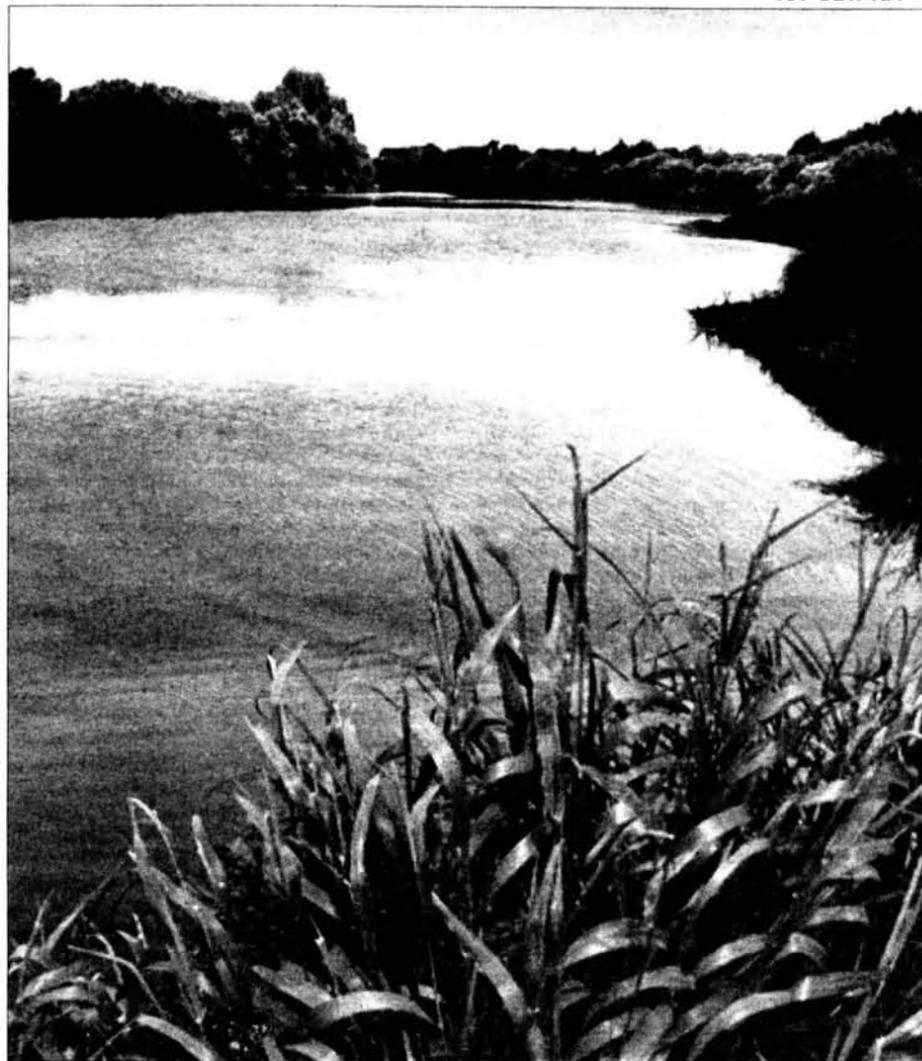
Самы вялікі тэматычны блок зборніка склалі паэтычныя і праявічныя радкі "ў вянок пашаны" Коласу і Купалу. Аб'ём кнігі не дазволіў выкарыстаць сотні твораў, прысвечаных пракокам і апосталам нашай нацыі, выказнікам думай і марай народных.

Матэрыялы аб прысутнасці Янкі Купала і Якуба Коласа ў суседніх літаратурах змешчаны ў раздзеле "Паплыло паводкаю, загуло, як вецер, слова беларускае па вялікім свеце". Натуральна, што вершы аўтараў многіх нацыянальных паэтаў даюцца ў перакладзе.

Юбілейная кніга аздаблена ілюстрацыямі мастакоў В. Шаранговіча, М. Купавы, Я. Раманоўскага, А. Кашкурэвіча, У. Стальмашонка, Я. Ціхановіча, Я. Струпуліса, а таксама фотаздымкамі, архіўнымі рэпрадукцыямі.

Спавядальнікі спадзяванняў — Янка Купала і Якуб Колас — чакаюць свайго чытача. Шкада: падрыхтаваную ў "Юнацтве" кнігу па "тэхнічных" прычынах няма каму даводзіць да ладу.

Сяргей ПАНІЗНІК

Купалаўцы ў Брэсце

Хораша спрычыніўся да святкавання 120-годдзя Янкі Купалы пагранічны Брэст. І нагодаю для гэтага сталі гастролі ў горадзе над Бугам Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

Восем чэрвеньскіх дзён — з 12 па 19 — купалаўцы ігралі на сцэне абласнога Палаца культуры прафсаюзаў. Берасцейцы змаглі ўбачыць і містычную легенду аб любові “Чорная панна Нясвіжа”, і вадзівіль “Ажаница — не журыцца”, і казачную феэрыю “Сон у чарадзейную ноч пасярэдзіне лета”, і камедыю “Смак яблыка”. Кожны спектакль меў перапоўненую залу. Аднак асабліва запомнілася ўсім, канешне, “Паўлінка”. Берасцейцы былі зачараваныя майстэрствам Юліі Шпілеўскай (Паўлінка), Міколы Прыліцкага (Якім Сарока), Алега Гарбуза (Адольф Быкоўскі), Генадзя Гарбука (Сцяпан Крыніцкі), Марыі Захарэвіч (Альжбета), Наталлі Качатковай (Агата), Зінаіды Зубковай (Адэля). Канешне ж, найбольш воплескаў ад берасцейскай публікі дасталося Генадзю Аўсяннікаву (Пранцысь Пустарэвіч).

Мяркую, што выкажу думкі ўсім берасцейскіх глядачоў — дзякуй вам, шануюныя купалаўцы, за асалоду чыстых пачуццяў, якія вы нам падаравалі напярэдадні юбілею Купалы.

Вікторыя БАРЫСЮК

На “Басовішча” трапіць самыя маленавітыя

Для таго, каб стаць удзельнікам традыцыйнага рок-фэсту “Басовішча”, які штогод ладзіцца на Беласточчыне, цяпер трэба праіснаваць шмат выпрабаванніў. І гэта не дзіва — з кожным годам жадаючых трапіць на галоўную канцэртную рок-імпрэзу становіцца ўсё больш і больш. Толькі ў гэтым годзе паўдзельнічаць у яго конкурснай праграме вывільі жаданне аж 33 беларускамоўныя гурты, адзін пералік якіх заняў бы друкаваную старонку. А арганізатарам з польскага боку і прадстаўнікам “Басовішча” ў Беларусі неабходна было выбраць толькі 8 лепшых калектываў для ўдзелу ў фэсце.

Некаторыя з гэтых гуртоў ужо ў другі раз штурмуюць “Басовішча”. Сярод іх — “Без назвы”, “Сцяна”, “Сцяг”, “Млын”, “Голая манашка”. І канцэртнага вопыту ў гэтых гуртоў, відавочна, значна паболела. Але і навічкі не саступаюць больш вопытным калегам у майстэрстве і жаданні паспрачацца за права ўдзельнічаць у гэтым творчым спаборніцтве. Добра сабе правялі такія музычныя калектывы як “Псіхоз”, “Наяда”, “Корд”, “Partyzone”, “Vir”, “Армагедон”, “Normal Limit”. Як і мінулыя разы, у адборачным туры да фэста “Басовішча” ўдзельнічаюць музычныя рок-калектывы з усёй Беларусі. Вось такая геаграфія: гурты прадстаўляюць Гомель, Гародню, Бярэсце, Оршу, Бярозу, Горкі, Маладзечна, Баранавічы і, зразумела, Мінск.

Стылістычна гурты, што ўдзельнічалі ў адборачным туры да “Басовішча”, прадстаўляюць амаль усе напрамкі беларускай андэграўнднай культуры. Тут можна пачуць рэп і грандж, хардкор і панк-рок, пэв-метал, фолк і джаз-рок. На адборачным туры нават было прадстаўлена творчае аб’яднанне “Субкульт-ура”, асноўным рухавіком якога з’яўляецца гурт “Голая манашка”...

Пасля працяглага і напружанага абмеркавання журы і арганізатары фэсту з польскага боку вырашылі, што сёлета беларускі рок-рух на “Басовішчы” прадставіць наступныя калектывы: “Без назвы”, “Армагедон”, “Дзеі”, “Сцяна”, “Partyzone”, “Vir”, праект Алеся Таболіча “Stood”, “Deadmarsh”. У конкурснай праграме таксама прымуць удзел і беластоцкія каманды, якія спяваюць па-беларуску: “Veritas” і “Broken head”.

Ну а пакуль маладыя выканаўцы спрачаліся за права ўдзелу ў сёлета “Басовішчы”, арганізатары фэсту абвясцілі, што сярод зорак на імпрэзу ў Гародню будуць запрошаны наступныя гурты: “NRM”, “Zet”, “Крама”, “Уліс”, “Палац”, праект А. Памідорава “Бан Жвірба”, “Deviation” а таксама леташні пераможца “Басовішча” — гурт “Impett”. На канцэрце польскую рок-музыку прадставіць беластоцкі гурт “Zero-85”, а таксама ветэран “Музыкі млодай генерацыі” — гурт “Agmia”, вядомы польскім і беларускім слухачам з 1984 года.

Анатоль МЯЛЬГУЙ

Летам 1912 года Янка Купала, ужо добра вядомы паэт, аўтар мноства вершаў і паэм, у тым ліку драматычных (“Адвечная песня”, “Сон на кургане”), напісаў сваю першую п’есу “Паўлінка”, з падзагалюкам: “Сцэны з шляхоцкага жыцця ў 2-х актах”. Сталася гэта на Лагойшчыне, на хутары Акопы — апошняй сядзібе сям’і паэта, куды ён любіў прыязджаць не толькі каб пагасцяваць у маці, Бянігны Іванаўны, але і каб у ахвоту папрацаваць над творчымі задумамі. Бо нідзе ж, як вядома, так хораша, так натхнёна не пішацца, як у тым кутку, які табе родны амаль ад калыскі, дзе прайшлі твае першыя дзіцячыя, затым падлеткавыя і юнацкія гады, дзе ты навучыўся гаварыць і разумець гаворку людзей, дзе ты адкрыў для сябе непаўторна прыгожую зямлю Беларусь і браткоў-беларусаў — вялікае славянскае племя. самабытны і незвычайна таленавіты народ з горкай і праклятай доляй, дзе ты пачаў спасцігаць душу гэтага народа — праз яго працоўнае жыццё і побыт, праз яго звычэй і традыцыі, сямейныя і каляндарныя абрады,

другой палавіне XIX стагоддзя, на этапе станаўлення новай беларускай літаратуры, і звязаны з імем бацькі беларускага нацыянальнага тэатра, выдатнага паэта і драматурга Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Яго камедыі “Пінская шляхта” (1866) і “Залёты” (1870) — рэчы надзвычайнай мастацкай яркасці і сілы, рэчы з ліку тых, што не старэюць і не трацяць сваёй жыццёвай энергетыкі, і менавіта таму яны аказалі дабратворны ўплыў на творчасць наступных пакаленняў беларускіх драматургаў. У гады з 1900-га па 1917-ы як бы забытую на пэўны час эстафету Дуніна-Марцінкевіча прынялі Ядвігін Ш., Карусь Каганец, Касьян Вясель, Максім Гарэцкі, Францішак Аляхновіч, Уладзімір Галубок, Якуб Колас, Леапольд Родзевіч. І — Янка Купала. Перш за ўсё — Купала. Спачатку — “Паўлінкай”, зусім услед — “Прымакі” і “Раскіданым гняздом”, а пасля і “Тутэйшымі”.

П’есы Янкі Купалы, агулам узятыя, ёсць несумненна новы этап у развіцці беларускай драматургіі і беларускага нацыянальнага

грамадскім жыццём. І паколькі перад намі камедыя — дык на што скіраваны ў ёй смех? — на якія грамадскага ці прыватнага характару заганы? Літаратурныя і тэатральныя крытыкі даўно сшыліся на тым, што ў “Паўлінцы” дзейныя асобы менавіта такія і ёсць: непрыдуманьны, выхаленыя з жыцця, са сваімі адметнымі чалавечымі рысамі тыпы. І сама галоўная гераіня — зграбная, разумная, дасціпная, часам іранічная і заўсёды адухоўленая, надзеленая пачуццём чалавечай і нацыянальнай годнасці беларуская дзяўчына і ўсе астатнія: шчыры, сціплы, мэтаймкнёны, мужны (таму і бунтаўшчык і ерэтык) інтэлігент Якім Сарока; яго антыпод — пан Адольф Быкоўскі; фанабэрысты, недалёкага розуму, але з прэтэнзіямі на вышэйшасць, на панскую культуру шляхцюк, да таго ж — хлус і выхваляка; калі з яго скінучы сімвалічна-саслоўную манішку — звычайныя вясковы мужык, і яго паказушыя пагарда да народных скокаў — зноў жа толькі манішка: народныя ён скача лепш, чым “падзі-спаць” і “падзі-

Ніл ПЛЕВІЧ

Слова пра драматургію Янкі Купалы

святых і ўвяселенні, а найперш — праз яго цудоўныя песні і казкі, паданні і легенды, прымхліцы і павер’і, замовы і загадкі, прыказкі і прымаўкі, праз дзівосныя скарыбы яго мовы — невычэрпна багатай, зіхатліва-каларытнай, спеўна-мілагучнай, дасканала прыдатнай для выўлення самых складаных і самых тонкіх дум і пачуццяў; дзе табе і захацелася менавіта гэтаю мовай загаварыць у вершах-песнях з яе творцамі і носьбітамі, з адвеку пагарджаным і крыўджаным, шматпакутным і гаротным, аднак жа непакорным, жыўчым і жыццядарным, добрым і спагадлівым беларускім народам.

Праз год, летам 1913-га, там жа ў Акапах, Янка Купала піша яшчэ дзве п’есы — аднаактовую камедыю “Прымакі” (па вызначэнні аўтара — “сцэнічны жарт”) і драму ў пяці актах “Раскіданае гняздо”. А праз дзевяць гадоў, ужо за савецкім часам, летам 1922-га, стварае сваю апошняю драматургічную рэч — геніяльную трагікамедыю “Тутэйшыя”, — і зноў жа там, у Акапах, у гасцяў у матулі. (Ах, Акопы, Акопы! І з чым жа, з якім богуудзячым месцам у гісторыі беларускай літаратуры вас параўнаць? Няма з якім, і блізка нават няма! Удумацца толькі: усе чатыры п’есы напісаны ў Акапах! А некалькі паэм, у тым ліку “Бандароўна”, “Магіла льва”, “Яна і я”! А каля сямі дзесяткаў вершаў, пазначаных Акапамі, толькі пазначаных, бо ўвогуле — амаль усёй пейзажнай, і не толькі пейзажнай лірыкай ён абавязаны Акапам — непаўторнаму ў сваёй прыгожасці кутку Лагойшчыны!..)

Агульнавядома, што Купала як беларускі драматург нараджаўся і паўставаў не на пустым месцы, што яго творчая дзейнасць на гэтай ніве была працягам пэўных і досыць даўніх традыцый, хоць і перапыненых і належным чынам не развітых. Будзем помніць, што яшчэ ў сярэдзевячч’і ў Беларусі былі вельмі пашыраны народныя ляльчыны тэатр — батлейка, са сваёй спецыфічнай, пераважна перакладной, запазычанай драматургіяй (“Цар Ірад” і інш.). Існаваў у XVII і асабліва ў XVIII стагоддзі гэтак званы школьны тэатр (пры навучальных установах, калегіумах і гімназіях), для якога пісаліся дыдактычна-павучальныя, вытрыманыя ў духу хрысціянскай маралі, драмы (напрыклад, “Дэкламацыя” Мануіла Базілевіча). У гэтыя драмы ўстаўляліся інтэрмедый — напісаныя жывой мовай сатырычныя ці гумарыстычныя сцэнікі сацыяльна-бытавога зместу, якія па гэтай прычыне карысталіся ў глядачоў вялікай папулярнасцю (“Селянін у касцёле”, “Селянін на спеведзі”, “Мацей і лекар-шарлатан”, “Селянін і студэнт” і інш.). На грунце гэтых вясёлых, забаўных інтэрмедый і выраслі ў канцы XVIII стагоддзя першыя беларускія камедыі, якія можна лічыць пачаткам прафесійнай нацыянальнай драматургіі: “Камедыя” Казіміра Марашэўскага (1787) і “Лекар па прымусу” Міхаіла Цяцёрскага (апошняя — хутчэй місцэвы варыянт, пераніцоўка аднайменнай п’есы Мальера).

Відочны прарыў наперад у развіцці беларускай камедыяграфіі і наогул прафесійнай драматургіі адбыўся толькі ў

тэатра, — новы як у плане ідэйна-філасофскім, змястоўным, так і ў плане эстэтычна-мастацкім, у асваенні новай драматургічнай паэтыкі і стылістыкі.

Зайздросны сцэнічны лёс выпаву купалаўскай “Паўлінцы”. Упершыню пастаўленая 27 студзеня 1913 года Беларускай музычна-драматургічнай гуртком у Вільні, яна вось ужо амаль дзевяноста гадоў не толькі не сыходзіць з тэатральных падмосткаў, але і жыве ў сведамасці беларускай грамадскасці своеасаблівым сімвалам нацыянальнай тэатральнай культуры, можна сказаць, ёсць візітнай карткай гэтае культуры. Ад самага пачатку яе шэсце па самадзейных, а затым і прафесійных сцэнах было трыумфальным. Ніводная іншая п’еса і тых і пазнейшых часоў такога ўсеагульнага прызнання ў нашай краіне не заваявала, такой усенароднай, усебеларускай любові не зведала. Чым жа тлумачыцца такі незвычайны і трывалы сцэнічны поспех п’есы з далёка не новым, традыцыйным для беларускай камедыяграфіі канфліткам у аснове драматургічнага дзеяння? Перакажам, коротка, фэбулу твора. Дачка Сцяпана і Альжбеты Крыніцкіх прыгажуня Паўлінка кахае вясковага настаўніка Якіма Сароку гэтак жа моцна, як і ён яе, і абое поўныя жадання пажаніцца. Але на іх дарозе да шчасця ўзнікла вельмі сур’ёзная перашкода: бацька Паўлінкі і слухач не хоча пра шлюб яго дачкі з “гэтым недаваркам”, “гэтым бунтаўшчыком”, “гэтым гарэтыкам” Якімам. Ён ужо рашыў, што яго зяцем будзе чалавек больш варты — засяцкавы шляхціц, гаспадар фальварка Адольф Быкоўскі. Паўлінка дае Якіму згоду ўступіць у шлюб насуперак волі бацькоў, і яны змаўляюцца, што наступнай ноччу, калі старыя, пасля кірмашу, будуць моцна спаць, ён употайкі яе забярэ. Развязка напружанай сітуацыі аказалася трагікамчнай і па сутнасці неразвязанай. Паўлінка не ведае, што ў час кірмашу Якім, па даносу бацькі яе, арыштаваны, і чакае позна вечарам яго прыходу пад акно, праз якое і мяркуе ціхенька “выйсці замуж”. Выпадкава ў назначаны для гэтага час пад акном аказваецца недарэка Адольф Быкоўскі, якога Паўлінка ў цэмы не пазнае і падае яму звязаны ў хатулі “пасаг”. Кум Крыніцкіх “мачыляпа” Пранцысь Пустарэвіч прымае Быкоўскага за злодзья, хапае яго на месцы злачыства і цягне з хатулі Паўлінкі ў хату. На гэтым ўсё і абрываецца. Пра далейшы лёс гераіні чытач-глядч можа гадаць, як яму ўздумаецца.

Такі, паўторым, не новы, амаль банальны канфлікт (косная, патрыярхальная мараль бацькоў — і прага духоўнай свабоды, парывы да новага жыцця ў дзяцей) і такі прасценны сюжэтны стрыжань. Значыць, уся рэч у тым, якімі сацыяльна-псіхалагічнымі тыпамі насяліў аўтар прастору драматургічнага дзеяства, наколькі гэтыя тыпы жывыя і праўдзівыя, наколькі ярка за ўсім, што адбываецца ў п’есе, паўстае рэальнасць часу, само сабой зразумела — наша, беларуская; як глыбока закрануты ў творы галоўныя, самыя балючыя нервы таго арганізма, які называецца

кварту”, і мова з яго пры гэтым прэ — самая размузыкакая; Сцяпан Крыніцкі — руплівы гаспадар, клапатлівы і патрыярхальна строгі бацька, абаронца заведзенага распарадку жыцця, захоплены мэтай падняцця па сацыяльнай лесвіцы хоць трохкі вышэй, урэшце — хоць парадніца з панамі; жонка Крыніцкага Альжбета — добрая, пакорлівая, богабаяная жанчына, у дакладным сэнсе слова — тая “нітка”, што “за іголкай”; Пранцысь Пустарэвіч — кум і сябра Крыніцкага, уласнік суседняга хутара, тыповы вясковы п’яніца і апушчэнец, хоць і вясёлага норава чалавек; да пары яму — ягоная Агата, праставатая, сварлівая, няўключная... Усе старыя ў п’есе, і Крыніцкія, і Пустарэвічы, не могуць змірыцца з тым, што Паўлінка ідзе супроць волі бацькоў, а гэта значыць — супроць звыклага ўкладу жыцця.

У абодвух актах і ва ўсіх з’явах камедыі, за выняткам, бадай, падкрэслена лірычных дзвюх першых (Паўлінка адна, Паўлінка і Якім), сапраўдным, дзейным героем сцэны з’яўляецца смех — адмысловы купалаўскі смех. Хочацца сказаць — народны смех, у яго аснове — народнае адчуванне камізму, народная зтыка і мараль. Хіба, сапраўды, не смешна бачыць, як па дурному ганарлівы Адольф Быкоўскі надта ж хоча падаць сябе вялікім панам, надта ж хоча адарвацца ад “хамскай” беларускай культуры? Купала дае зразумець: такія “паны”, як Быкоўскі, у сілу сваёй духоўнай і маральнай абмежаванасці, аб’ектыўна гатовыя на злачыства супроць сваёй жа краіны, супроць будучыні сваіх жа дзяцей. “Маллаванне” — вось сутнасць і камедыі, і трагедыі людзей, пазбаўленых пачуцця нацыянальнай годнасці. Ад часоў “Паўлінкі” цягам наступным дзесяцігоддзям гэтае маллаванне будзе доўжыцца ў двух процілеглых накірунках — усходнім і заходнім. Драматург не заглыбляецца ў гістарычныя прычыны гэтай з’явы, ён адкрывае яе сацыяльна-маральную сутнасць, паказвае, наколькі яна нялюдская, недарэчная, варта пагарды і смеху. Народжаны амаль сто гадоў назад з’едліва-іранічны смех Купалы і на сёння аказваецца смехам вельмі актуальным, нават палітычна надзённым, бо менавіта на сённяшніх быкоўскіх апіраюцца антыбеларускія, антынацыянальныя сілы ў нашым растурзаным грамадстве.

У савецкім купалазнаўстве зусім не акцэнтаваўся момант: такія, як Быкоўскі, як, скажам, забягаючы наперад, Мікіта Зносок у “Тутэйшых”, — гэта ворагі беларушчыны, менавіта такія ваяўніча выступаюць супроць беларускай нацыянальнай культуры, мовы, гісторыі. У сельскай мясцовасці — гэта або аблудныя “касцельныя палякі”, або латругі-басякі, п’яніцы, апушчэнцы, у горадзе — гэта абруселыя чыноўнікі і гандляры. Да самага апошняга часу даследчыкі драматургіі паэта падкрэсліваюць, што Купала “напаўняе сваю камедыю вельмі значным сацыяльным зместам, які выходзіць далёка за межы звычайнага сямейнага канфлікту” (“Гісторыя беларускай літаратуры XX ст.”, т. I, с. 142). Усё гэта, бясспрэчна, так, але абмяжоўваць ідэйны змест п’есы толькі сацыяльным аспектам — несправядліва. Купала пісаў

«Паўлінка» — Я. Купалы
Паўлінка — вуч. VII кл. К. Міколаюнас

«Паўлінка» — Я. Купалы
Пустарэвіч — вуч. VIII кл. Я. Кудраўцаў

«Паўлінка» Я. Купалы
Агата Пустарэвіч вуч. VIII кл. З. Васілеўскай

У снежні 1922 года на ўрачыстым адкрыцці Дзвінскай беларускай дзяржаўнай гімназіі была ўпершыню ў Латвіі пастаўлена «Паўлінка» Янкі Купалы. Спектакль, падрыхтаваны Паўлінай Мядзёлкай, быў паўтораны ў Рызе на сцэне Нацыянальнага тэатра ў 1924 годзе (п'еса ў перакладзе на латышскую мову Уладзімірам Пігулеўскім у гэтым тэатры была пастаўлена прафесійнымі латышскімі артыстамі ў 1950 годзе).

Аматарскія спектаклі па п'есах Янкі Купалы «Паўлінка», «Раскіданае гняздо» ў 20-40-я гады праходзілі ў многіх гарадах, мястэчках і вёсках Латгалскага краю. Выхаванцы Луцынскай (г. Лудзэ) беларускай гімназіі паставілі «Паўлінку» ў 1923 годзе. Ролю Паўлінкі выканала тады вучаніца VII класа К. Міколаюнас. На адвароце фотакарткі з выявай Паўлінкі захавалася надпіс Канстанціна Езавітава: «Яго Міласці Высокапаважанаму Грамадзяніну Дэпутату Я. Райнісу на ўспамін. 28 красавіка 1923 г.» Так Беларускае культурна-асветнае таварыства «Бацькаўшчына» выказала павагу і падзяку свайму заступніку.

Сярод выяўленых у Латвіі дакументаў на адваротным баку фота з выявай Агаты Пустарэвіч чытаем надпіс таго ж самага К. Езавітава: «22.5.1923. м. Залесье. З. Васілеўскай. Дужа сварлівая і занозлівая Вы баба па ролі і добра праходзе яна ў Вас, але не дай жа Вам Божухна гэткага характару ў жыццю. Трымайцеся і аглядайцеся!»

З 1924 года глядзіць на нас яшчэ адна Паўлінка — Надзея Мікалаева-Комісарэ, якую П. Мядзёлка называла Зязюлькай за выдатнае выкананне народнай песні ў купалаўскім спектаклі.

З архіва Сяргея Пятровіча Сахарова, былога дырэктара гімназіі ў Дзвінску (г. Даўгаўпілс), фотаздымкі нагадваюць пра пастаноўку «Раскіданага гнязда» (1.12.1928 г.), а таксама аб спектаклі «На полацкім замчышчы» (інсцэніроўка Вольгі Сахаравай паводле паэмы Янкі Купалы «Сон на кургане» (1928 г.).

Купалава прысутнасць сярод беларусаў Латвіі зямлем не зарасла. Толькі адзін прыклад: беларуская суполка «Мара» ў Ліепай арганізавала ансамбль народнай песні; нашы суайчыннікі, а перадусім кіраўнік ансамбля Жана Буйніцкая, далі гурту імя — «Паўлінка».

На фота з архіваў аўтара: люцынскія героі Купалавай п'есы К. МІКОЛАЮНАС, Я. КУДРАЎЦАЎ, З. ВАСІЛЕЎСКАЯ; Паўлінка-Зязюлька Н. МІКАЛАЕВА-КОМІСАРА; С. САХАРАЎ (другі справа ў верхнім радзе) з удзельнікамі пастаноўкі «Раскіданае гняздо»; С. і В. САХАРАВЫ з юнымі артыстамі («На полацкім замчышчы»).

З архіва Сяргея ПАНІЗНІКА

«Паўлінку» ў той час, калі ўжо адчуў сябе лідэрам нацыянальнага адраджэння Беларусі і абмінуць у такой п'есе нацыянальна-культурны аспект ужо не мог. Няма сумнення, што Якім Сарока — не проста вясковы інтэлігент-асветнік, гэта ўжо прадстаўнік новай беларускай інтэлігенцыі, нацыянальна-свядомай, патрыятычнай, што, як і сам Купала, глыбокімі каранямі душы адчула свой гістарычны абавязак перад народам. У сувязі з гэтым — адзін цікавы эпізод з творчай гісторыі «Паўлінкі». У страшным 1937 годзе ахоўнікі бальшавіцкай ідэянасці ў мастацтве і літаратуры да зместу камедыі прычэпілі-прыляпілі рэвалюцыйную цытату з М. Горкага, з яго «Буравесніка». (Укладзена ў вусны Якіма.) Сцвярджаюць, што Купала даў згоду на гэта. Дзіва што даў! Няцэпа ўявіць, як, бачачы, што робіцца ў краіне, і адчуваючы, як ужо зламалі яго самога, ён махнуў рукою: рабіце, што хочаце, — дапісвайце, выстрыгайце, калечце і нявечце, — ужо ўсё адно, праўда гісторыі вам не патрэбна, і беларуская культура вам не патрэбна, і мова, і літаратура, і тэатр — усё ідзе на звод-гібель, і сам я жыў-трымаюся па недаразуме. Але ў 1912-м Купала так не пачуваўся і так не думаў. І таму прыпіска ад Горкага была недарэчнай, бо асацыявала з пралетарскай рэвалюцыйнасцю, з рухам тых, што пазней, у 1917-м, зрабіць бальшавіцкі пераварот. Купала з гэтым рухам звязаны не быў і на

прабальшавіцкіх пазіцыях не стаяў, ён змагаўся за Беларусь пад сцягам нацыянальна-дэмакратычным, яго палітычныя ідэалы абсалютна не супадалі з камуністычна-бальшавіцкімі.

Сцэнічны жарт у адным акце «Прымакі» — рэч у Купалы-драматурга на асобным рахунку, у тым сэнсе, што яна начыста вызвалена ад сацыяльнага аспекту. Ды і ў сямейна-бытавым плане яе змест не прэтэндуе на маральна-этычны ўрок, асуджэння такой бытавой загані як п'янства па сутнасці няма. Усё, што ў гэтым плане можа сказаць чытач-гледзач: дапіліся два дурні да таго, што надумаліся абмяняцца на адну ноч сваімі ложкамі, пабыць узаемна прымакамі. Маўляў, пабачым, як на гэта адрэагуць жонкі. І абмяняліся. Праз гэта п'яную дурноту Максіма і Трахіма моцна пасварыліся Паланя і Даміцэля; але не надоўга, прымірыцца ім дапамагаюць дзеці п'яных дурняў — Мацейка і Кацярынка, якія кахаюцца і хочучь пажаніцца і таму вельмі зацікаўлены ў згодзе і дружбе бацькоў. Так што гэтым разам з-пад пяра драматурга выйшла тыповая камедыя «становішчаў», ці інтрыгі (у адрозненне ад камедыі характараў). Увесь яе смех трымаецца на камізме сітуацый, на непрадбачаных недарэчнасцях і, вядома ж, на дасціпных рэпліках персанажаў. Смех вясёлы, нястрымны, іскрысты, сапраўды народны выбухае з самой мовы камедыі. І чытач-гледзач пачуваецца ўзнагароджаным і

застаецца задаволеным. Так, выбуховы зарад смеху закладзены ў самой мове — жывой, гутарковай, абыдзённай мове народа. Але ж гэтай мовай трэба валодаць! Так, як валодаў ён, аўтар «Паўлінкі» і «Прымакоў».

П'есы, пра якія ішла дагэтуль гутарка, выраслі амаль цалкам з аднаго эстэтычнага гунту — нацыянальна-беларускага, з фальклорных і літаратурных традыцый нацыянальнай смехатворчасці. Думаю, не будзе перабольшаннем сказаць, што своеасаблівым выклікам для Купалы былі і камедыі яго сучаснікаў, іх поспех у гледачоў, — такіх, як «Модны шляхцюк» і «Двойчы прапілі» Каруся Каганца (абедзве — 1910 г.), «Не розумам сцямі, а сэрцам» Касьяна Вясёлага (1910). Асабліва гэта датычыць камедыі К. Каганца. Думаю, што гэтым таленавітаму беларускаму адраджэнцу першага пакалення так і не аддадзена належнае ў плане падрыхтоўкі глебы для нараджэння драматургіі Купалы, у прыватнасці — яго камедыі.

А вось для напісання драмы «Раскіданае гняздо» Купалу ўжо спатрэбіўся іншы эстэтычны досвед, іншая літаратурная і тэатральная школа. Гэтую школу, ужо ў сталым веку, ён прайшоў за чатыры гады жыцця (1909-1913) у Пецярбурзе — на агульнаадукацыйных курсах Чарняева, у размовах з прафесарам Б. Эпімах-Шыпілам, на кватэры ў якой жывіў і за чый кошт вучыўся,

і, напэўна ж, у пецярбургскіх тэатрах. У ліку пісьменнікаў, драматургічна творчасць якіх зрабіла на яго моцнае ўражанне і якім ён як драматург абавязаны сваім філасофска-эстэтычным сталеннем, былі: паляк С. Выспянскі, нарвежац Г. Ібсен, бельгіец М. Метэрлінк, расіяне А. Чэхаў, М. Горкі, Л. Андрэеў, Ф. Салагуб і інш. Без вывучкі ў гэтых сусветна вядомых майстроў драматургічнага слова паяўленне «Раскіданага гнязда» з яго характарнымі «жыхарамі» і характэрнай мастацкай мовай наўрад ці было б магчыма. Вядома, гаворка не можа ісці пра творчую залежнасць. Драма Купалы — твор глыбока самабытны: і задумай, і зместам, і паэтыкай. Калі паглядзець на яго машабна і ўдумліва — гэта твор пра страшны, трагічны лёс Беларусі, а не адной сям'і Лявона Зябліка, якую зганяюць з ватчынай сядзібы і якая нідзе не можа знайсці праўды, абароны, заступніцтва. Пры працытанні недастаткова глыбокім п'еса ўспрымаецца як сацыяльная драма сялянскай сям'і — і толькі. Так яна і трактавалася доўгія дзесяткі гадоў у беларускім літаратуразнаўстве. З абагульненнем, канешне, што лёс Зяблікаў ёсць і лёсам многіх-многіх пазбаўленых уласнай зямлі сялян. «Купала ў «Раскіданым гняздзе», — чытаем у найноўшай акадэмічнай гісторыі літаратуры, — малюе драму выразна сялянскую».

(Працяг на стар. 12)

Слова пра драматургію Янкі Купалы

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 10)

Лёс не песціў Івана Фёдаравіча Кудраўцава: ён з пакалення, жыццё якога апалаў суровае полымі вайны. За два гады да яе І. Кудраўцаў паступіў на філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. З прыходам гітлераўцаў мусіў эвакуіравацца з Мінска, некаторы час настаўнічаў у Мардовіі. А пасля былі баі на Заходнім Варонежскім, 1-м і 2-м Прыбалтыйскім і Ленінградскім франтах. Дэмабілізаваўся ў 1945 годзе. Скончыў універсітэт, завочна вучыўся ў аспірантуру, працаваў літаратурным работнікам, загадчыкам літаратурнага аддзела «ЛіМа», адказным сакратаром часопіса «Беларусь». З 1965-га па 1970 год І. Кудраўцаў навуковы супрацоўнік навукова-даследчага Інстытута педагогікі Міністэрства асветы БССР, з 1971 па 1974 год загадваў літаратурнай часткай Беларускай дзяржаўнай філармоніі, а з 1975 па 1988 год быў навуковым супрацоўнікам Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР. Мае навуковую ступень кандыдата філалагічных навук.

З 1947 года І. Кудраўцаў выступае ў перыядычным друку з рэцэнзіямі і літаратурна-крытычнымі артыкуламі. Выдаў манаграфію «Кузьма Чорны. Ідэі і вобразы ў творчасці» (1966), літаратурнаўчы нарыс «Кузьма Чорны. Жыццё і творчасць» (1968). Працуе І. Кудраўцаў і ў галіне прозы — аб гэтым сведчаць фрагменты з новага рамана, апублікаваныя нядаўна ў перыядычным друку.

З 80-годдзем, шануюны Іван Фёдаравіч! Шчыра жадаем вам здароўя, шчасця, плёну!

На ніве перакладу

ПЯТРУ СТЭФАНОВІЧУ — 80

Вайна прапалася і ў біяграфіі Пятра Стэфановіча. У 1939 годзе ён скончыў у Ашмянах гімназію, на пачатку 1941 года пачаў працаваць літаратурным супрацоўнікам ашмянскай раённай газеты «Знамя свабоды». А ў час вайны ў яго біяграфіі былі курсы малодшых лейтэнантаў у Забайкальскай ваеннай акрузе і курсы «Выстрел» Міністэрства Узброеных Сіл СССР, баі на Паўднёвым і Карэльскім франтах, з якога П. Стэфановіч восенню 1944 года адклікалі і накіравалі ў Войска Польскае, дзе служыў начальнікам аддзела штаба 10-й дывізіі пяхоты. З 1950 года працаваў на будоўлях — прарабам, начальнікам участка, галоўным інжынерам, начальнікам аддзела капітальнага будаўніцтва, з 1969 па 1979 год — інжынерам Беларускага аддзялення Літфонду СССР, затым да 1984 года — літаратурным рэдактарам часопіса «Вожык».

У друку выступае з 1941 года. Вядомы як перакладчык з польскай на беларускай і рускую мову, з беларускай — на польскую. З'яўляецца складальнікам анталогіі апавяданняў польскіх пісьменнікаў «Ад Буга да Одры» (1969) і зборніка гумару і сатыры сучасных польскіх пісьменнікаў «Вясёлы калейдаскоп» (1979).

Віншум Пятра Францавіча з 80-годдзем! Зычым яму доўгіх год жыцця і ўсялякіх поспехаў!

Калі глядзець на п'есу толькі як на рэалістычнае адлюстраванне працэсу абезьямлення сялянства, забыўшы на сімвалічную і алегарычную мову Купалавага пісьма, дык тады сапраўды даведзецца ідэйны змест драмы абмежаваць гэтым сацыяльным аспектам. Даведзены да мякка адчаю Лявон канчае жыццё самагубствам. Жонка Ганна і меншыя дзеці — Данілка, Аленка і Юрка — ідуць, у суправаджэнні Старца, жабраваць. Але старэйшы сын Сымон і дачка Зоська выбіраюць іншы шлях — па закліку Незнаёмага рашылі рушыць на сход — «На вялікі сход! Па Бацькаўшчыну!!!» і ў апошнім акадэмічным даследаванні драмы ўвага не звернута. Але як жа так? Ігнаруецца зусім ясна выказаная мэта: хадзем па Бацькаўшчыну! Здабываць Бацькаўшчыну! Яе ў нас адабралі. Збудаванае за стагоддзі гняздо нашай культуры, нашага духу — разбурылі, раскідалі, зруйнавалі. Ідзем жа па Бацькаўшчыну, бо без яе — мы ніхто, бяздомныя і бяспраўныя жабракі-старцы, нават памаліцца над магіламі дзядоў-прадзедоў не будзем мець волі!..

Вось пра што думаў Купала, асэнсоўваючы лёс сям'і Зяблікаў. Менавіта так прачыталі яго драму і яе першыя крытыкі, калі твор нарэшце, толькі ў 1919 годзе, быў апублікаваны. У прыватнасці, Змітрок Бядуля ў газеце «Беларусь» у лістападзе таго ж года пісаў: «У гэтай драме мы выразна бачым эмблему «раскіданага гнязда» ўсяго беларускага народа, знішчана наша слаўная мінуўчына, растаптана гаспада наша нагамі чужынцаў, і здэкуюцца суседзі над нашай нацыянальнай душой». (У п'есе невыпадкова паказана глумленне чужака-Паніча над Зоськай — рамантычнай, летуценнай, поўнай паэтычных захапленняў дзяўчынкай.) Трыма гадамі пазней і Максім Гарцкі ў сваёй «Гісторыі беларускай літаратуры» (1922) падкрэсліў, што «Раскіданае гняздо» — гэта «сімвал раскіданай Беларусі». Аднак жа якраз гэту сімваліку і не хацела ствараць афіцыйнае літаратурнаўства ўсіх наступных дзесяцігоддзяў. Усе вышлі на тым, што ў п'есе Купалы адлюстравана драма сялянства ў парэфармны перыяд, — і годзе! Толькі так і будзем яе ўспрымаць. А на заклік «Па Бацькаўшчыну!» залпуючым вочы.

Невыпадкова, дарэчы, што «Раскіданае гняздо» не надта спяшліва паказалі на савецкай тэатральнай сцэне і замацаваць (як гэта было з «Паўлінкай») у рэпертуары. Упершыню пастаноўка драмы была ажыццэўлена ў ліпені 1917 года ў Мінску, затым у 1919 годзе ў Вільні, у 1921 годзе зноў у Мінску, але на нядоўга. У канцы 20-х яна з рэпертуару выпала і вярнулася на сцэну, ужо ў БДТ-2 (цяпер тэатр імя Якуба Коласа), толькі ў 1951-м. Есць сведчанні, што сам Купала быў рашуча не згодны з такім стаўленнем да яго п'есы і балюча перажываў. Вядомы артыст Цімох Сяргейчык у кнізе «Нататкі акцёра» (1973) расказвае, як у 1937 годзе ў Гомелі паэт яму скардзіўся: «Ты, Цімашок, калі-небудзь успомніш мае словы. Я памру, але «Раскіданае гняздо» займе яшчэ на сцэне сваё пачаснае месца і загаворыць на поўны голас. Я ўклаў у гэту п'есу лепшае, што было ў маёй паэзіі і прозе».

Вялікі паэт і драматург, канешне ж, не памыляўся, калі гэтак моцна верыў у сцэнічную будучыню сваёй п'есы, у яе доўгае жыццё. Пакраўшчыя, з Божай волі, шляхі-дарогі гісторыі, у яе многае мяняецца з часам і так і гэтак, і на лепшае і на горшае зноў. Вось і ў трыццаці тысячагоддзе ўступілі, а жыццё не дае падстаў перавесці драму Купалы ў разрад гістарычных, рэчліва не дазваляе сказаць, што яна перастала быць актуальнай. Дастаткова прыгадаць страшны крык душы Лявона, якога зганяюць з сям'ёй з іх радавога котлішча: «Бацькі і дзяды жылі на гэтым куску зямелькі. Вечна думалі жыць. (...) Кожны каменчык на полі і кожны кусцік на сенажаці змалку ўжо знаў як сваіх пяць пальцаў на руцэ... На гэтых гоныхках пасціў скаціну... араў, сеяў, касіў. А тут!.. Суд — вон выганяюць! Кінуць тую хату, скуць бацьку і матку на могілкі вывез, кінуць тое поле, дзе кожную скібіну потам крывавам скрапіў. Эх, эх! І я гэты маю дарма ўступіць, адрачыся? Чалавек з зямлёй зрастаецца, як гэта дрэва: ссычы дрэўца — засохне, адбяры ў чалавека зямлю — згіне». Хіба сёння гэты неўтаймаваны боль сялянскай душы нас ужо не хвалюе, нікога нам — пра наш лёс — не гаворыць? А развагі Сымона аб вернасці родным магілам, аб сваім сыноўскім абавязку бараніць іх? «Там, над бацькавай магілай, зарок сабе даў жывым не сысці з гэтага месца, з гэтага нашага разграбленага гнязда, дзе татавыя ногі расу сцюдзёную тапталі, а вочы яго шукалі на небе зоркі свайго шчасця. І не сяду, і не ўступлю, хай б'юць, рэжучы, катуюць...» А яго клятва перад маці не пакарыцца, не аддаць сябе ў рабства? «А ці ведаеш, мамка, што гэта значыць ім пакарыцца? Ці хоча здагадавацца? Гэта, мамачка, значыць: прадаць, утапіць сябе, цабе, нас усіх у няволю ім на векі вечныя — запрапаіцца ў вечнае рабства, з якога выхаду ніколі не знойдзем ні мы, ні тыя, што пасля нас гэта рабства ў спадчыну атрымаюць». А поўны болю і горычы роздум Ганны, якой проста не пад сілу зразумець, як жа гэта можа быць такое: яна ж сваімі грудзямі ўскарміла калісці Паніча, а ён цяпер такою платай плаціць — адабраў зямлю, зруйнаваў іх двор, іх сядзібу, ды яшчэ і з дачкі наглуміўся, пакарыстаўся, як нелюды, яе наўнасцю, яе даверам. «Любіла яго, усё роўна як сваё роднае... Тады ўжо, пры грудзях, панічоўска кроў іграла ў целе яго вутленькім... Чуць толькі стаў ручкі ў кулачок складаць, шыпыцца, бывала, моцна шыпыцца. А як сталі зубкі выразацца — кусаўся; як угрызе, то аж кроў выскачыць з грудзей». І далей: «Панічок! я цябе здзіянем пры сваіх грудзях выпесціла, вынянчыла!.. Я цябе магла ўтапіць, задушыць, але ты жывеш і цвіщеш. Не забывай жа ты мяне і адважыся, вярні мне маю Зоську!» Гэта — да пытання аб янычарах, якія душаць тых, хто іх ўскарміў, аб вылюдках, запраданцах, пазбаўленых пачуццяў удзячнасці, спагады і, наогул, людскасці. Колькі ж іх нападзілася на нашай зямлі, гэтых вырадкаў,

на зямлі, самім Богам уробленай для квітнення дабрыні, шчырасці, любові!..

Чым пільней і глыбей учытваешся ў старонкі п'есы — тым мацней займае сэрца пачуццё болю, а разам і гневу, іскрухі, і роспачы, — ад уяўлення, якое страшнае, у якіх нясцерпных пакутах жыццё чалавечэ праходзіць перад табою. Ад думкі: які растураны, распетраны, укрываваны і замучаны народ! Усе жылы выматаны, уся душа здрапечана і здратавана ботамі ў гнаі! Жыць — немагчыма! Ці звар'яецца — ці ў пяццю! Або... Так, есць і трэцяе: або — на сход! На Вялікі Сход! Па Бацькаўшчыну! Іншага выйсця няма.

Багатая, шчодрая на плён беларуская драматургія XX стагоддзя. Есць і старонкі выдатныя, нават бліскучыя. Але па маштабнасці і глыбіні ідэйнай задумы, па ўсеахопнасці беларускага жыцця і яго мастацкай выяўнасці, па скандэсанаванасці, сіле і магутнасці нацыянальнага духу наўрад ці можа стаць побач з «Раскіданым гняздом» якая-небудзь іншая таленавіта напісаная драма.

Думаў пра Бацькаўшчыну — думаю горкай і балючай, цяжкай і гняўлівай — жыў Янка Купала ўсе першыя гады пасля кастрычніцкага перавароту, — гады вялікіх смут і ператрусаў, разломаў і зруйнаванняў. Аб гэтым сведчыць яго тагачасная паэзія, яго крывёю сэрца пісаная публіцыстыка. З думкі пра Бацькаўшчыну вынікла і ідэя геніяльнай трагікамедыі «Тутэйшыя». Сам Купала жанр гэтай п'есы вызначыў як «трагічна-смешлівыя сцэны». Здаецца, вызначэнне зусім дакладнае. У п'есе шмат сапраўды «смешлівых» сцэн, прычым смех гэтым разам мае характар іранічна-глумлівы, з'едлівы, саркастычны. Чаму ж у такім разе не проста камедыя, а трагікамедыя? Што ў п'есе трагічнага? А трагічна ў ёй лёс беларускага народа, лёс вялікай славянскай краіны па імені Беларусь. Трагічны, бо, па-першае, ім распараджаецца хто як хоча, народ гэтае краіны сам тут не гаспадар, на яго зямлі — вайна за вайною, акупацыя за акупацыяй, з лажарамі і ручаямі крыві, з катаваннямі і расстрэламі, яго зямлю рэжучы ўдоўж і ўпоперак чужынцы і забіраюць сабе; па-другое, на гэтай зямлі, сярэд яе шматмільённага насельніцтва надта ж многа не беларусаў, а «тутэйшых» — такіх, як камічныя героі п'есы Пан, Спраўнік, Дама, Поп, Усходні вучоны і Заходні вучоны («меджду протчим, тутэйшыя людзі: адзін дзякавы сын, а другі — арганістаў»), Наста Пабягунска, Гэнрых Мотавіч Спічыні і, канешне ж, цэнтральная ў гэтым гурце асоба — калежскі рэгістратар Мікіта Зносак, ён жа Нікіці Зносілов — пры расійскіх большавіках і Нікіці Зносіловскі — пры акупантах-палаках. Уся гэта публіка — і вельмі смешная ў сваіх прэтэнзіях на высокае грамадскае становішча, у сваёй чалавечай недарэчнасці, і вельмі несімпатэчна, нават агідная ў сваёй нават абыякаўскай нікчэмнасці, у сваім хамелеонстве і халуістве. Вобразы «тутэйшых» у п'есе наўмысна шаржыраваны, але ў той меры, каб шаржыраванасць не забавала, а выпукляла, падкрэслівала жыццёвую аснову пэўнага сацыяльнага тыпу; інакш сказаць, гэта тое перабольшанне, тое павелічанае шкло, без чаго сатыра — не сатыра. Уся п'еса, ад пачатку да канца, начынена выбуховым смехам, забойча іранічным, з'едлівым ці проста гратэскавым; не толькі кожная новая з'ява, але і кожная новая паваротная сітуацыя, і амаль кожная новая рэпліка — гэта смех, смех і смех. Але які смех! Які непадобны на той, што ў «Прымаках!» Які страшны, які бязлітасны, які знішчальны! І іншым — няясным, паблаглівым, дабрадушным — быць гэты смех не можа, бо справа ідзе пра звышсур'эзнае — пра стаўленне ўсіх гэтых «тутэйшых» да лёсу Бацькаўшчыны, Беларусі, пра тое, што менавіта з «ласкі» вольны такіх запраданцаў і гіне краіна, гіне яе мова, культура, духоўнасць, гіне ўсё, чым любі народ між народамі можа трымацца.

Побач з «тутэйшымі» на сцэне дзейнічаюць беларусы — сапраўдныя, шчырыя, годныя дзеці роднай зямлі: настаўнік Янка Зольнік, селянін Лявон Гарошка, яго дачка, вучаніца Зольнікі — Аленка. Да іх прымыкае і маці Мікіты, зямлячка Гарошкі — Гануля. У найноўшай акадэмічнай «Гісторыі беларускай літаратуры XX ст.» након станоўчых герояў п'есы «Тутэйшыя» аўтара зроблены такія закіды: яны «абмалваны контурна, эскізна, ім бракуе жывых, рэальных якасцей, псіхалагічнага абгрунтавання паводзін і ўчынкаў». Вядома, такой характарнасцю, яркасцю, як, скажам, Зносак ці Гэнрых Спічыні, яны не вызначаюцца. Дык гэта і зразумела: ім адводзіцца роля другараднага, дапаможнага, яны паяўляюцца на сцэне дзеля таго, каб выразнай адцяніць абыякаўскае прыстасавальніцтва і маральную немац «тутэйшых». Зрэшты, у сатырычным творы станоўчы герой увогуле не абавязковы, яго ролю выконвае смех. Аднак паяўленне Зольніка, Гарошкі і Аленкі ў трагікамедыі Купалы — зусім неабходнае і матываванае. Без іх рэплік, без іх рэагавання на тое, што дзюць і гавораць на сцэне «тутэйшыя», ідэйны змест п'есы быў б цяжка раскрыць ва ўсёй яго шырыні, глыбіні і шматграннасці. Было б цяжка прыдаць неабходнае палітычнае завастрэнне магутнаму саркастычнаму смеху драматурга. А смех у гэтай рэчы па самой задуме аўтара павінен мець такое завастрэнне, пазбаўлена яе п'еса вельмі траічна б у актуальнасці, у эмацыйнай прывязцы да часу. Трэба помніць, што Купала пісаў «Тутэйшыя» ў той час, калі толькі-толькі адгрымела грамадзянская вайна, пацярпела паразу, а дакладней была задушана ідэя стварэння БНР, калі палітычны жарсці яшчэ не ўлягліся і не магі ўлегчыся, бо была разразана напалам краіна, ды і тая частка, што заставалася называцца Беларуссю, была зведзена да тэрыторыі шасці паветаў Мінскай губерні. Што рабілася ў душы Прарока і Правадыра беларускага нацыянальнага адраджэння — уявіць няцяжка. Якімі вачыма ўсе апошнія гады глядзеў ён на «тутэйшых», на іх прыстасавальніцтва і перабегі туды-сюды, на іх шкурніцтва і запраданства, — таксама ўявіць няцяжка.

Уся гэта прыстасавальніцкая тактыка «тутэйшых» сканцэнтравана перш за ўсё ў постаці і ўчынках Мікіты. Вось яго сапраўдны адносіны да беларускае мовы: «Не маючы што рабіць, інтэрнацыянальная інтэлігенцыя выдумала гэты нейкі нацыянальны беларускі язык, а вы хацелі б заставаць нас, руска-ісціную тутэйшую, меджду протчим, інтэлігенцыю сушыць над ім свае апошнія мазігі. (...) Меджду протчим, пане беларус, мне ваш (з наіскам) «дэмакратычны» язык непатрэбен, калі я маю свой, меджду протчим, мацярынскі рускі язык». Прыходзяць немцы — Зносак бярэ ўрок нямецкай мовы, прыходзяць палякі — пачынае вучыць польскую. Адно не мяняецца ў ім — паталагічная нянавісць да беларушчыны. Праўда, пачуўшы, што ў Смаленску ўтвораны беларускі ўрад, ён гатовы перайсці і на беларускую мову, — але для чаго? А для таго, каб ацалець і не страціць месца ў сістэме, застаючыся сабою. Аказваецца, «і па-беларуску, як я пераканаўся, можна праводзіць у тутэйшую сярмяжную шацію вялікія рускаісціныя прынцыпы з ядвінасці, непаздальнасці і самадзяржаўнасці Расійскай, меджду протчим, імперыі». Настаўнік Янка Зольнік, канешне ж, не ўпускае магчымасці даць адпор запраданцам і простым тэкстам тлумачыць, якая гэта небяспечная для Беларусі сацыяльная сіла — Зносак і яго разнамаснае атачэнне, і як важна, жывучы на сваёй зямлі, ведаць і помніць галоўнае. Таму Зольнік і гаворыць Аленцы — Аленцы ў усёй беларускай моладзі пачатку 20-х гадоў, — тым, каму выпала на долю браць у свае рукі справу нацыянальна-дзяржаўнага адраджэння Беларусі. Фактычна, вуснамі героя Купала выкладае ў сканцэнтраваным выглядзе і сутнасць беларускай нацыянальнай ідэі, і асновы нацыянальнай палітыкі БНР, палітыкі, якую ён хацеў бы бачыць ажыццэўленай у Беларусі. «Якімі б раскошамі матэрыяльнымі нас ні надзялялі, ніколі яшчэ не будзем шчаслівы, пакуль чужая воля будзе гаспадаром над нашай воляй. Каб гэтага не было, мы павінны растаптаць, знішчыць даўгавечную ману, якая вучыць, што мы не ёсць мы, што мы нейкае нешта, якое абы накарміў, як быдла, дык і сыта будзе. Мы павінны душу нашу народную вывіць у сваім «я», у сваёй самабытнасці і смела сцягнуць на сваё неадымнае права самім распараджацца гэтым сваім «я». І далей: «Мы як бы пачынаем ужо адлюшчваць вочы і паўставаць проці гэтай паганай мані, што мы не ёсць мы. Але яшчэ хістаем то ўправа, то ўлева. Яшчэ ясна азначанай мэты не можам сабе ўявіць. А мэты ў нас адна: калісь амэрыканцы, змагаючыся з Англіяй за сваю незалежнасць, напісалі на сваім сцягу несмяротныя словы: «Амэрыка длы амэрыканцаў». І гэта памагло: сягоння Амэрыка вольная. Павінны пайсці і мы па яе шляху і напісаць агністымі рунамі на сваім сцягу: «Беларусь...». Між іншым, гэтых абедзвюх рэплік Янкі Зольнікі не было ў тэксце першай пастаноўкі спектакля ў 1926 годзе — іх выкінуў рэжысёр М. Папоў, які быў запрошаны з Масквы кіраваць тэатрам.

Вельмі драматычна склаўся лёс апошняй п'есы Купалы, незвычайна доўгі і пакутлівым аказаўся яе шлях да сцэны. Праз год пасля напісання, у верасні 1923-га, у друку было паведамлена, што камедыя «Тутэйшыя» рыхтуецца да пастаноўкі ў БДТ-1 (сённяшняе тэатр імя Янкі Купалы). У 1924 годзе ў часопісе «Полымя» (№ 2, 3) п'еса была апублікавана. 16 лістапада 1926 года адбылася прэм'ера — першая пастаноўка геніяльнай трагікамедыі народнага паэта. На другі ж дзень яна была знята з рэпертуару і забаронена. 19 лістапада адбылося пашыраванае пасаджэнне калегі аддзела друку ЦК КП(б)Б з парадкам дня: абмеркаванне п'есы Янкі Купалы «Тутэйшыя». Аб характары і прафесійным узроўні гаворкі можна меркаваць па такіх цытатах з пратакола пасяджэння: «П'есу неабходна было радыкальна пераделць самому аўтору». «Такая п'еса для нас непрыемлема». «П'еса прызвала на мяне ужасное впечатленье, как п'еса контрреволюционная». Па сутнасці, гэта быў дзікунскі, разбойніцкі суд над спектаклем, над п'есай і яе аўтарам. Суд са смяротным прыгаворам. (Так думалі «судзіі», не ведаючы, што твор несмяротны). З-за «Тутэйшых» быў забаронены адрозу ж па выхадзе ў свет трэці том першага Збору твораў народнага паэта (1927). У наступныя Зборы яго твораў геніяльнай трагікамедыі ўжо не ўключалася. Больш за тое: на працягу 60 гадоў яна суздром замоўчвалася, нават у навуковых манаграфіях і біяграфічных нарысах пра Купала. У манументальнай энцыклапедыі «Янка Купала», хоць гэта ўжо быў 1986 год, ёй адведзена ўсяго некалькі радкоў — як нейкаму нязначнаму, другараднаму вершыку. І канешне ж — з асуджэннем яе ідэйнага зместу. У 1982 годзе была зроблена спроба паставіць скарачаны варыянт «Тутэйшых» у Магілёўскім абласным драматычным тэатры (рэжысёр В. Маслюк). Не памагла і «вівсекцыя» — спектакль адрозу ж быў забаронены. І, аднак жа, час ішоў і рабіў сваю справу: набірала тэмпы і размах перабудова. У 1989 годзе п'еса ўвайшла ў зборнік Купалы «Паэмы. Драматычныя творы». У сярэдзіне 90-х гадоў пачаў выходзіць Поўны збор твораў Янкі Купалы ў дзевяці тамах. У сёмым томе змешчаны і «Тутэйшыя» (2001). 17 кастрычніка 1990 года ў тэатры імя Янкі Купалы адбылася прэм'ера «Тутэйшых» — праз 64 гады пасля першай. Пастаноўку ажыццявіў малады рэжысёр Мікалай Пінігін. Паспех быў — не пабаімся гэтага слова — нечуваны. Беларуская тэатральная сцэна такога яшчэ не ведала. Така захаплення і радаснага ўзбуджэння глядачоў, такога гарагача і несутрымнага аднавання іх дум і сэрцаў з думамі і сэрцам Паэта.

У 1992-м спектакль «Тутэйшыя» быў адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі. Ці назаўсёды скончылася «хаджэнне па пакутах» геніяльнай п'есы геніяльнага Паэта і Прарока беларускай зямлі? Хочацца верыць, што так — назаўсёды. Вялікае слова праўды дачкалася часу вялікіх гістарычных перамен.

ЯНКА КУПАЛА Ў ВЫШЫВАНЦЫ

Некалі сьлыны наш Францішак Багушэвіч — Мацей Бурачок, разважаючы, як распазнаюцца народы, казаў, што гэта можна рабіць ці па вопратцы, хто якую носе, ці па гаворцы. Дык от, беларусы з спракавечнага часу, апрача сваёй самабытнай мовы, мелі і свой самабытны апрачковае строй. І строй гэты — найперш нашы вышыванкі. Свае вышыванкі наш народ вельмі любіў, шанаваў, даражыў імі, апранаў іх на вялікія святы. У вышыванцы душа беларуса адчувала радасьць, урачыстасьць. Вышыванкі стваралі душу свята. Таму і любілі насіць вышыванкі і шмат якія дзеячы нашай літаратуры. Сярод іх і Янка Купала. Да нас дайшла пакуль толькі адна Купалава вышыванка. Яна перазахоўваецца ў фондах Купалавага музея. Пра гэтую Купалаву вышыванку ў картатэцы запісана вельмі скупа: "Кашуля з каўнерыкам-стойкай, з сурогава палатна, шытыя сінімі ніткамі". А выглядае яна так: шыўка кветкавая, дробная. Шыўка па пасачы, дзе звычайна гузікі і шыўка на манжэтах. Вышываны і ніз кашулі. Гэтую кашулю Янка Купала мусіў насіць на выпуск пад ткану арнаментаваны пасах з кутасікамі. У фондах Купалавага музея два такія паскі.

*І так скоро раз — два — тры
Ідзі з ёю на вайну...
На вайну з травой ідзі,
Касі нізенька, глядзі:
Пяруны, грывоты б'юць,
Ты касі, адважны будзь!*

*Смерць таму, хто не зышоў,
Касой рэзалі ўрагоў...*
Падчас гэтай публікацыі Янку Купалу было дваццаць пяць... На гэтую пару ў ім ужо была магутная паэтычная энергія, здатная да глыбокіх паэтычных аб-гульненняў, пра што якраз і сведчыць цытаваны тут першы Купалаўскі нашаніўскі верш "Касец" з яго забяўляльна рытмічным гульнявым пачаткам:

*Стукі — стук, малаток,
Кляпі коску, мужычок!*

ВУЧЫЛІСЯ РАЗАМ

Гадоў колькі таму ў "Нашай Ніве" за 1910 год вычытаў, што ў Радашкавічы прыехаў новы святар і сваю першую імшу ў касцёле правёў па-беларуску. З тае пары я пачаў цікавіцца гэтым святаром і збіраць пра яго звесткі. Тады ж мне чыста выпадкова пашчасціла сустрэцца з ягонай пляменніцай Стэфай Вольскай. Ад яе я пачуў, што

глядзела "Паўлінку", кожны раз казала: "Гэта не Паўлінка, гэта мая бабка Адэлька. І расказала такую гісторыю...

У яе дзедка была прыгажуня дачка Адэлька. Дзядуля быў замужны, на пана цягнуў. І што далей? Гэтая Адэлька злюбілася з наймітам-парабкам. І ўжо да шлюбу рыхтавалася. Як дачуўся пра гэта Адэльчын бацька, увесь узбунтаваўся, ускіпеў: "Ніколі такому не быць! Каб мая дачка ды з пастухом!" І што рабіць Адэлька? Змаўляецца з тым хлопцам і, як у "Паўлінцы" уцякае з бацькоўскага дому праз вакно і адтуль проста да касцёла, просячы у святара блаславення. Не паспеў святар як належыць і перамовіцца з маладымі, а тут як тут у касцёла і Адэльчын разгневаны бацька з пяццю братамі. Бачыць святар, зараз не вячанне, а бітва будзе. І што ён рабіць? Гукае Адэльчынага бацьку з братамі ў нейкую касцёльную бакоўку, нібы на перамовы, а сам замыкае дзверы на ключ і вяртаецца да маладых і бласлаўляе іх да шлюбу. І толькі пасля гэтага выпускае з-пад свайго святарскага арышту Адэльчынага бацьку з братамі. Тыя на яго. А ён і на гэта:

— Мы не можам ісці проці іхняй волі... Мы гэтым ім толькі нашкодзім... Гэта Божая воля. Калі б Адэлька была непаўналетняя, то іншая была б і мова. А ёй ужо дваццаць

песнярова імя!

ВАРВНКІ ЧАСУ

Разважаючы пра першапублікацыю Купалавага верша "А хто там ідзе?", я здзівіўся, што ён не быў надрукаваны аператыўна ў "Нашай Ніве", а толькі ў "Жалейцы", а затым быў выдадзены асобнай буклеткай. Чаму? Пасля пэўных разваг прыйшоў да высновы: нашаніўцы даражылі сваёй газетай, абергалі яе. Публікацыя такога верша, як "А хто там ідзе?", у якім абвешчалася жаданне беларусаў "людзьмі звацца", магла зрабіць прыкрасць газеце. Яе маглі аддаць пад суд, знайсці адпаведны артыкул і арыштаваць, ліквідаваць. На гэта Уласаў, вядома, не мог пайсці. Ён сам толькі што выйшаў з фартэцы (астрога) — між іншым, за досыць вострую публікацыю ў "Нашай Ніве". Гэта было яму папярэджанне. То ці мог ён рызыкаваць сцягам Беларусі — беларускім званам, якой была выпускаваная ім і ягонымі аднадумцамі "Наша Ніва"? І іншая рэч буклетка з вершам "А хто там ідзе?". Яе, калі і канфіскуюць, то толькі буклетку, а газета застанецца.

Пэўна, такімі меркаваннямі кіраваўся А. Уласаў ды іншыя ягоныя прабрацімы, калі выдавалі асобным выданнем славуці Купалаў верш "А хто там ідзе?", які стаў сцягам і гімнам Беларусі, пакуль яна не здабыла дзяржаўнасць.

МЫ — БЕЛАРУСЫ

Гэта бясспрэчна — прырода надзяліла Янку Купалу незвычайным талентам. Гэта быў прыродны талент — талент ад Бога. Пераважную большасць сваіх твораў, вершаў-песняў Янка Купала стварыў не ў пісьмовых кабінетах, нават не ў вясковай хаце: "Як я ў хатку ўвайду, мяне мысль ні гняць...", а ў дарозе, у хадзе. Ягоныя вершы-песні выплывалі з яго душы нязмушана, як вада з крынічкі. Да прыкладу, ён поем ідзе:

*Як я поем іду, гнецца колас ка мне,
З ім маркотнай душой*

*ціха шэпты вяду,
Колас чужы ўсё ў зачарованым сне, —
Колас гнецца ка мне, як я поем іду.
А от што адчувае песняр,*

*як ён лугам ідзе:
Як я лугам іду, траўка сцелецца*

ў ног.

*Абсыпае з сябе жывых росак ваду;
Кветкі жалыцца мне —*

*поўных дзіўных знягом, —
Траўка сцелецца ў ног,*

як я лугам іду.

І гэтак было заўсёды, усюды і скрозь. Купала не меў пакуты з словам. Словы да яго самі адкуль ішлі-плылі. Ішлі і спалучаліся ў такія дзіўныя спавівы між сабою, што неўпрыкмет рабіліся крылатымі, афарыстычнымі, меладыйнымі. Сёння між намі вельмі гаваркое прывітанне-вокліч "Жыве Беларусь". Але далёка не ўсе на Беларусі ведаюць, што яно прыйшло да нас з славага Купалавага верша "Гэта крык, што жыве Беларусь", які вырваўся з песняровай душы дзесь яшчэ на пачатку ягонага творчага шляху. Згаданы Купалавы словы былі напамінкам свету, што на зямлі ёсць такая краіна і яна жыве. Але хтось з удумлівых Купалавых чытачоў адчуў, што гэтыя словы могуць быць вітаннем — напамінкам і між суайчыннікамі. З тае пары мы і вітаем аднаго гэтым прывітаннем воклічам, выказваючы сваю адданасць роднаму краю, — Беларусі, Бацькаўшчыне.

Не гэтак даўно я перачытваў Купалаў публіцыстычны артыкул "Справа беларускага нацыянальнага гімна". У ім ёсць такія радкі: **"Мы, беларусы"**, дзюкуючы ўсялякім гістарычным і палітычным безгалосым нашай Бацькаўшчыне вечна цягнуліся ў хвасце сваіх суседзяў ды і яшчэ цяпер не можам у шмат якіх справах раўняцца з імі...

Калі я прачытаў першыя словы гэтае Купалавае развагі, згадалася з гэтых жа слоў **"Мы, беларусы..."** пачынаўся наш нядаўні беларускі гімн савецкай пары на словы Міхаса Клімковіча. Не сумняваюся, менавіта гэтыя Купалавы словы сталіся штуршком, творчым спасылкам, пачаткам напісання верша "Мы — беларусы". Міхась Клімковіч, уяўляецца, як і кожны творца, узяўшыся за напісанне твора на гімн, мусіў паглядзець, пачытаць, што ж наша літаратура мае з гэтай нагоды. І от натрапіў на вельмі сур'ёзны Купалаў артыкул-развагу. Калі прачытаў гэтае Купала "Мы, беларусы...", ухваліўся за гэтыя словы і ўжо далей раскруціў свой твор у адпаведным тагачасным ідэалагічным кірунку. Але штуршком, спасылкай да напісання верша "Мы — беларусы" на гімн з'явіўся Янка Купала з сваім артыкулам "Справа беларускага нацыянальнага гімна" — такі магутны геній беларускай думкі Янка Купала. Невыпадка ж ён сам пра сябе казаў: "Цяпер я беларускай песні ўладар!" Між іншым, акцэнт "Мы — беларусы" быў колісь у Янкі Купалы вельмі хадавы. З яго пачынаецца і Купалаў артыкул "Больш самачыннасці". І гэта натуральна. Кажучы запаветныя думкі ад імя народа, Янка Купала не мог інакш казаць, як казаў: "Мы — беларусы". І мы ўслед за Прааркам кажам: "Мы — беларусы". Не тутэйшыя, як гэта зусім нядаўна практыкавалася ў краі, а б е л а р у с ы.

Уладзімір СОДАЛЬ

Купалава рэха

Абодва Купалавы. Абодва з беларускімі арнаментамі. Адзін з іх вышываны шаўковымі ніткамі шэрага і рабінавага колеру. Янка Купала любіў нашы вышыванкі з маладых гадоў. Да нас дайшоў і Купалаў здымак з пеярбургскай пары, на якім мы бачым маладога песняра Беларусі ў вышыванцы сярод невялікага гурту студэнтаў. Здымак датуецца 1910 годам, зроблены, мусіць, з нагоды якойсьці мастацкай імпрэзы, бо і пеярбургскія студэнты — тры дзяўчыны з юнаком — таксама ў нацыянальных строях. Сама вышыванка прыкрыта якойсь камізэлькай, ці мо нават світкай. Адкрыты толькі каўнерык-стойка. Ён якраз густа шыты ланцужком арнаментаваных кветак. Гэты ўзор, нібыта тоў сонейка, асвечвае Купалава аблічча, ягоную душу, падкрэслівае яе паэтычнасць.

Сваю глыбокую павагу да беларускіх узораў Янка Купала падкрэсліваў і ў сваім штодзённым побыце хоць якой дэталюкаю. Прыкладам, прыгожым тканым арнаментаваным гльштукам. Быў у Янкі Купалы ў дваццатыя гады такі гальштучак. Купала вельмі яго любіў і шанаваў. Да нас якраз дайшлі два Купалавы здымкі з гэтай пары з гэтым гальштукам — з 1923 года і з 1924. Абодва здымкі незвычайна пранікнёныя, парывіста-задумныя. У іх глыбокі роздум пра лёс Беларусі, яе прышласць і наступствы. Якраз гэтай парою Янка Купала прычакаў свой сьлыны зборнік "Спадчына".

ТУКІ-ТУК, МАЛАТОК...

Дзень адзінаццатага траўня 1907 года стаў для Янкі Купалы незабытым. У гэты дзень "Наша Ніва" надрукавала ягоны сьлыны верш "Касец". Гэта была першая Купалава вершаваная публікацыя ў беларускамоўным друку ў першай беларускамоўнай газеце. Для Янкі Купалы і для ўсёй Беларусі гэта была вялікая падзея. Ягоны верш "Касец" з першага погляду, з формы, мог падацца неспакушанаму чытачу прасценькім. Але ці такі ён ужо прасценькі?

*Стукі — стук, малаток,
Кляпі коску, мужычок!*

Такі пачатак верша і напраўду нібы дзіцячая рытмічная забяўлянка. Неспакушаны чытач па назве і першай страфе мог падумаць, што пясняр Янку Купала — менавіта з такім псеўданімам надрукаваны ў "Нашай Ніве" Купалаў верш "Касец" — натхняе касцю ў касавіцу.

Але вось пасля слоў: "Я вам песеньку спяю" — верш загучаў трывожна, ваяўніча, з напамінам, што "даўней народ быў хітры". Даўней — гэта калі? Ды ў 1863 годзе, тады, калі "коскі шаблямі былі, ваяваць з імі ішлі". От вам і стукі-стук, малаток.

У гэтым бунтоўным вершы ўжо закладзена аснова Купалавага маніфестычнага верша "А хто там ідзе?" з ягонай грамадою.

*"Грамада — вялікі гмах:
Адзін ляжа — сто ідзе,
Бо хто ж роўны грамадзе?"*

*Пяюць птушкі пад вакном
Лепшай долі даўно ждзём —
Годзе коску ўжо кляпаць,
Час з калодкі нам уставаць!*

Як нядаўна, публікацыя гэтага верша — і аўтару, і самой "Нашай Ніве" — абышлася без скандалу. Мо не зразумелі? Але цяжка не зразумець:

Дык і ты касу астры

дзядзька Ян Вольскі знаўся з Янкам Купалам. Захаваўся запіс тае гутаркі: "Яны мо, мусіць, разам вучыліся. Не ведаю дзе, але знаю, што разам".

Я пацікавіўся, адкуль спадарыня Стэфа пра гэта ведае. Як высветлілася, ёй пра гэта расказаў Янаў брат Гжэсь, які вучыўся на доктара, і быў доктарам.

Я доўга думаю, наколькі праўдзівая звестка, што святар Ян Вольскі і Янка Купала вучыліся разам. І згадалася: у 1910 годзе Ян Вольскі скончыў пеярбургскую духоўную семінарыю. Якраз у 1910 годзе вычаўся на курсач Чарняева і Янка Купала. Там іхнія шляхі і скрыжаваліся.

Цікавая і Стэфіна трактоўка, як Янка Купала прабіваўся на літаратурны шлях. Паводле Стэфіных слоў "Купала надта быў талантлівы і ўсё розныя пісулькі пісаў, вершыкі. Але ўсё на польскай мове. Купала хацеў з панамі, з памешчыкамі хаўрусавецца. Але яны яго не прымалі, хоць Купала таксама нябедны быў. Але і не такі багаты, як памешчыкі, як паны. І от яны яго вершыкі не прымалі. І ў цензуру, у друк не пусквалі. І тады Купала з гэтай абіды пачаў пісаць па-беларуску да людзей вясковых, пачаў паноў высмейваць..."

АНЭЛЬКА

Мы вярталіся з Мікам Лавіцікам з Мігаўкі праз Павязынь. Бралася ўжо на вечар. Павязанцы чакалі каровак з пашы. Некаторыя павыходзілі на вуліцы сустракаць сваіх рагулек, паселі на лавачкі. Ля адной такой лавачкі мы тармазнулі і сказалі сваё звыклае магічнае: "Добры вечар! Мы шукаем учарашняга дня!"

— І што вы хацелі пачуць з учарашняга дня? — зацікаўлена спыталіся ў нас.

— Ну, скажам, ці былі ў вашай Павязыні знаныя бабкі-павітухі?

— Былі!.. Але ж гэта даўно было. Іх даўно няма...

— Былі! Але навошта вам гэта? Цяпер дзядзюць родзюць у радзільных дамах...

І тут я мусіў патлумачыць: ідзе сто дваццатая гадавіна з часу народзінаў Янкі Купалы, а мы да гэтае пары не ведаем, хто была ягоная бабка-павітуха. А гэта ж цікава... Хто ж та я, што разам з парадзіхай пачула першае куга будучага песняра? То хто яна? Нам згадалі дзвюх навакольных бабак-павітух: Агатку Сай з суседнін у Вязынкай Селядчыцаў ды Мар'ю Дварэцкую, якія маглі быць Купалавымі павітухамі.

Так, Агатка Сай і напраўду была спрактыкаваная бабка-павітуха. Але яна не магла быць Купалавай павітухай, бо падчас народзінаў Ясы Луцэвіча была яшчэ дзядзючынай. Народзілася яна ў 1864 годзе і на час народзінаў Янкі Купалы ёй было ўсяго восемнаццаць гадоў. А бабкай павітухай павінна была быць сталая кабета, якая мела толк у такой святой справе як народзіны новага чалавека.

Што ж да Мар'і Дварэцкай, то яна была крыху старэйшая за Агатку Сай. Яна пражыла амаль сто чатыры гады, таксама спраўна прымала роды. Але ці яна ці хто іншы чараваў ля Купалы пры яго народзінах — нямаведама.

Я падзякаваў за павітух, і пацікавіўся, ці мае хоць хто якія Купалавы кнігі?

— Кніг няма маю. — Гэта жа Яніна Бакун. — А от Купалаву "Паўлінку" ведаю. У нашай сям'і была свая Паўлінка...

Калісь мама мая, звалі яе Мальвіна, калі

адзін і я не маю права раскідаць іхняе шчасце.

Выйшла Адэлька замуж у Валокі... А гадавалася ў Шаршунах. Гэта дзесь за Радашкавічамі. Мая мама часта мне пра гэта расказвала. То і я ці калі па радыё чую "Паўлінку", ці так што згадаюць пра яе, дык мне Адэлька наша ўспамінаецца.

ДЗЕ ПАЎЛІНКА?

З блізкіх Янку Купалу людзей засталася няшмат. Адна з іх — ягоная пляменніца Ядвіга. Яна нарадзілася ў 1920 годзе. Не адзін год жыла пад адной страхой з пазтам і шмат чаго памятае, якія былі парадкі ў Купалавым доме. Неяк разгаварыліся пра пазтаву "Паўлінку". Я распавёў ёй гісторыю, пачутую пра Адэльку. Ядвіга Юльянаўна ўважліва выслухала яе і задуманна сказала:

— З гэтай Паўлінкай шмат загадкавага, таямнічага. — Прыгадваецца... Як і ў кожнай сям'і, і ў Купалавым доме надараліся розныя спрэчкі, якіясь нязгоды, ушчунанні. Былі яны часам у Купалы і з маці. І та я, калі надаралася ў яе спрэчка з сынам, часта, не маючы больш ніякіх важкіх пераканаўчых довадаў, загадкава казала:

— А Паўлінка дзе?

На гэтым спрэчка адразу ж спынялася. Купала змаўкаў і йшоў спанураны ў сваю працоўню...

Што і да чаго тут — цяпер можна толькі гадаць, здагадвацца. А тады, калі гэта чула, спытацца не адважалася. Дый хіба гэта можна ўмешвацца, улазіць у размову больш стальных людзей?!

Гэтак і засталася для мяне загадкавым гэтае пытанне: "А Паўлінка дзе?!"

Што за ім — ведаў толькі хіба адзін Купала ды сама якась Паўлінка ды Купалава матуля — Бянігна.

ДА БОГА Ў КАСЦЁЛ СВЯТОГА МАЦЕЯ

Адну пару, у 1904—1909 гадах, Луцэвічы жылі ў Бараўцах. Пра гэта якраз мая кніжачка "Тут бачу свой край". Калі я збіраў звесткі пра гэты кут, аднаго разу падумаў: "А дзе ж бараўскія каталікі, а разам з імі і Луцэвічы, правілі сваё набажэнства? Якога яны касцёла трымаліся?" Пацікавіўся пра гэта ў бараўскага людю. І пачуў: "А ў Халяўшчыне!.. Ездзілі ў Халяўшчыну... Там быў касцёл. Гэта за Астрашыцім Гародком".

Сёння гэты кут нам больш вядомы як Раўбічы. Даўней жа, у пару Купалавага юнацтва, увесь гэты абшар каталікі называлі не інакш як Халяўшчына. Назоў гэты маляўнічы кут атрымаў у гонар тутэйшага шляхціца Лукаша Халявы, які калісь падчас страшэннай навалыніцы паратаваў абраз Маці Божай Карміліцы. З гэтай нагоды ў непаўторна маляўнічым куточку на высокім пагорку паблізу Горнаўкі па-над ракой Вушачай напачатку XVII стагоддзя і быў збудаваны рыма-каталіцкі храм Святога Мацея. От у гэтую святыню на вялікія святы і завіталу Луцэвічы з Бараўцоў. Гэта амаль невядомы вернікам Раўбіцкага касцёла. Але хай з гэтага часу і яны ведаюць, што ў іхнім касцёле адну пару маліліся Богу бацькі і сёстры вялікага песняра. А разам з бацькамі пэўна ж і сам Янка Купала.

Зараз у гэтым касцёле этнаграфічны музей. Але вернікі з навакольных вёсак дамагаюцца, каб святыня зноў сталася святыняю. Хай жа ў гэтым ім паспрые я

...І застаецца "Спадчына"

3 Ігарам ЛУЧАНКОМ, СТАРШЫНЁЙ БЕЛАРУСКАГА САЮЗА КАМПАЗИТАРАЎ, НАРОДНЫМ АРТЫСТАМ СССР ГІТАРЫЦЬ КАРЭСПАНДЭНТ "ЛІМА"

— Ігар Міхайлавіч, ваша музыка, у вобразным сэнсе, апявае імя і талент Янкі Купалы. Прынамсі, вы — аўтар мелодыі, якая ідэальна спалучылася з паэтычным крэда Купалы і дала жыццё цудоўнай беларускай песні "Спадчына". Апроч гэтага папулярнага ўзору сучаснай песеннай класікі ёсць нямала іншых яркіх прыкладаў увасаблення Купалавага слова ў вашай творчасці...

— Але ж не толькі маёй! Калі вы пагартэце даведнік Беларускага саюза кампазітараў, дык заўважыце, што вельмі многія з маіх калег звярталіся да творчасці Янкі Купалы. Тут можна ўспомніць музыку Я. Цікоцкага да пастаноўкі п'есы "Паўлінка", хрэстаматыйную кантату нашага патрыярха А. Багатырова "Беларускім партызанам"; "Машэку" Р. Пукста і яго рамас "Шумныя бязрозы"; знакамітую песню Ю. Семянякі "Явар і каліна", яго аперэту "Паўлінка"; балеты Я. Глебава "Выбранніца" і "Курган"; араторыю Д. Смольскага "Паэт", песенныя цыклы У. Мулявіна. Назаву яшчэ паэму "Янка Купала" В. Помазава, адзначаную ў свой час Дзяржаўнай прэміяй Беларусі, "Бандароўну" Г. Гарэлавай, кантатна-аратарыяльныя творы, рамасы, хоры У. Кандрусевіча, С. Бельцюкова, А. Літвіноўскага, Я. Паллаўскага, Л. Мурашкі, А. Елісеенкава... Усё, вядома, не пералічыш.

— Пагаворым пра вашу творчасць.

— Бадай, упершыню я судакрануўся з паэзіяй Купалы ў сваёй творчасці роўна 40 гадоў таму, калі працаваў над дыпломнай работай у кансерваторыі. Гэта была кантата "Курган". Амаль праз 10 гадоў, у 1971-м, на яе аснове была створана рок-опера "Гусляр". Дзякуючы увасабленню "Песнярамі" з Уладзімірам Мулявіным яна стала класікай у сваім жанры. Прыемна, што рок-опера "Гусляр" выдзена на кампактдысках, у тым ліку ў Швейцарыі. Нядаўна Літаратурны музей Янкі Купалы папрасіў у мяне і гэты дыск для выкарыстання ў юбілейных імпрэзах, і касету з песняй "Спадчына".

— У музеі захоўваецца незвычайны экспанат — прыз песні "Спадчына". Калісьці вы распавядалі пра гэты факт яе "біяграфіі".

— Дэталі ўжо забываюцца. Але паспрабую ўспомніць... Гэта быў 1973 год, 20—22 красавіка. У Японіі праходзіў конкурс, на якім спаборнічалі як спевакі, так і песні. Было больш чым 30 удзельнікаў з розных краін. Ад СССР паехаў адзіны прадстаўнік — наш Віктар Вуячыч, з песняй "Спадчына". Выканаў яе на конкурсе — і прывёз з Японіі прыз, якім была адзначана песня. Верш Янкі Купалы, на які яна напісана, надрукавалі па-японску ды па-англійску, назву прыза — па-руску: "Наследства". На жаль, гэта ўсе падрабязнасці, якія мне зараз прыгадваюцца. Ды галоўнае, што адзначана была менавіта песня: вось чаму мы з Віктарам Вуячычам адразу вырашылі падараваць гэты арыгінальны прыз музею паэта, дзе ўзнагарода "Спадчына" захоўваецца ўжо амаль 30 гадоў.

Сапраўды, песня са шчаслівым лёсам. Яна існуе ў розных аранжыроўках, яе спявала Тамара Раеўская, Аляксандр Краснадубскі, капэла імя Р. Шырмы, хор Белтэлерадыё пад кіраўніцтвам В. Роўды. Вядомы лонданскі беларусіст Г. дэ Пікарда пераклаў "Спадчыну" на англійскую мову, зрабіў уласнае пералажэнне для хору і прыслаў тыя ноты мне. "Спадчына" сёння ў рэпертуары многіх салістаў-барытонаў і харавых калектываў. Кожны выканаўца ўнёс і ўносіць у вобраз гэтай песні штосьці сваё, таму я ўдзячны ўсім. Але той варыянт, які прапанаваў Уладзімір Мулявін разам з "Песнярамі", лічу лепшым.

Прыгадваецца вось такі светлы і журботны эпізод. У апошні год жыцця Івана Паўлавіча Мележа (з якім былі суседзямі, таму даволі часта сустракаліся ў двары) я пісаў музыку да радыёпастаноўкі "Мінскі напрамак". Думкі былі пра гэтую працу. Але Іван Паўлавіч, якога аднойчы пабачыў ля дома, раптам нагадаў мне пра песню "Спадчына". Нагадаў літаральна такімі словамі: "Калі б вы напісалі толькі адну "Спадчыну", вы засталіся б у гісторыі беларускай культуры". Гэта былі вельмі дарагія словы цудоўнага чалавека, таленавітага пісьменніка, меркаванне якога я вельмі паважаў.

— Ігар Міхайлавіч, у вас абсалютны музычны слых на вершаваны радок, на паэтычнае слова. Ці можаце растлумачыць, як вы "пачулі" гэту

песню?

— Не. Не магу. Тэксты знаходзяцца нібы выпадкова. Я не разумею, як да мяне прыйшла "Спадчына". Не разумею, як з'явілася "Вераніка" — здаецца, выпадкова напаткаў сярод вершаў Максіма Багдановіча. "Мой родны кут" — неспадзяваны вынік працы над музыкай да радыёпастаноўкі паводле "Новай зямлі" Якуба Коласа...

Дарэчы, свае творчыя вечарыны, сустрэчы са слухачамі я пачынаю зазвычай гэтымі песнямі: "Мой родны кут" і "Спадчына". Хрэстаматыйныя вобразы, дарагія для нас паэтычныя імёны... Надзвычай важна, што ў сёлетнія, нялёгка, поўныя жыццёвых праблем дні ёсць магчымасць адзначыць юбілей нашых народных песняроў. Добра, што Міністэрства культуры знайшло сродкі для гэтага. Творчасць і жыццё Янкі Купалы, Якуба Коласа для нас, для Беларусі — святое.

Я часта бываю ў гасцініцы "Масква", дзе засталася загадка трагічнай гібелі Янкі Купалы. Наведваюся на той самы дзевяты паверх. Зноў і зноў задумваюся пра лёс паэта, успамінаю аповеды людзей, якія асабіста ведалі яго, якія грунтоўна вывучалі яго жыццё, творчасць. Хацелася б 120-годдзе Янкі Купалы і Якуба Коласа адзначыць у нашым Саюзе кампазітараў. Мару пра тое, каб увосені наладзіць у зале саюза вечарыну-канцэрт, бо ёсць і адпаведная музыка ў розных жанрах, і выканаўцаў добрых нямала, і пагаварыць будзе пра што...

— Знайшліся б толькі сродкі на правядзенне такога канцэрта.

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: японская ўзнагарода песні "Спадчына"; народныя артысты СССР І. ЛУЧАНКО ды У. МУЛЯВІН у куларах маскоўскай канцэртнай залы "Россия".
Фота С. ЛУК'ЯНАВА і з архіва "Ліма"

ЗАСНАВАЛЬНІК

Саюз беларускіх пісьменнікаў

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

Галоўны рэдактар

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА,
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Алесь ГАЎРОН —

адказны сакратар,

Уладзімір МАРУК,

Яўген РАПІН,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Віктар ШНІП —

першы намеснік

галоўнага рэдактара

АДРАС

РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —

284-8461

намеснікі галоўнага

рэдактара — 284-8525,

284-7985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-8204

пісьмаў і грамадскай

думкі — 284-7985

літаратурнага

жыцця — 284-8462

крытыкі

і бібліяграфіі — 284-7985

паэзіі і прозы — 284-7985

музыкі — 284-8153

тэатра, кіно — 284-8153

выяўленчага

мастацтва — 284-8462

фота-

карэспандэнт — 284-8462

бухгалтэрыя — 284-8462

Тэл./факс — 284-7965

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыі

не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацый.

Набор і верстка

кам'ютэрнага цэнтра

тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага

унітарнага прадпрыемства

"Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"

(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 1640

Нумар падпісаны ў друку

4.07.2002 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае

пасведчэнне № 715

Заказ 1533

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД "ЛІМА"

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры

аб'яўляе прыём аспірантаў на 2002 год

з адрывам і без адрыву ад вытворчасці па спецыяльнасцях:

05.25.03 — Бібліятэказнаўства, бібліяграфічнасць і кнігазнаўства

13.00.05 — Тэорыя, метадыка і арганізацыя сацыяльна-культурнай дзейнасці

17.00.09 — Тэорыя і гісторыя мастацтва

24.00.01 — Тэорыя і гісторыя культуры

24.00.03 — Музеязнаўства, кансервацыя і рэстаўрацыя гісторыка-культурных аб'ектаў

Правілы прыёму — агульныя. Прыём дакументаў да 20 верасня 2002 года. Уступныя экзамены з 1 па 30 кастрычніка 2002 года.

Дакументы накіроўваць па адрасе: 20001, г. Мінск, вул. Рабкораўская, 17, аспірантура.

Даведкі па тэлефоне 222-83-41.

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь

Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі

Аб'яўляе прыём на 2002 год у дактарантуру

з адрывам ад вытворчасці па спецыяльнасці

Музычнае мастацтва

У дактарантуру прымаюцца асобы, якія маюць вучоную ступень кандыдата навук, апублікаваныя ў навуковых выданнях артыкулы, а таксама навуковыя справаздачы і іншыя матэрыялы, якія прадстаўляюць магчымасць завершыць дысертацыю. Тэрмін падрыхтоўкі — 3 гады згодна плана падрыхтоўкі дысертацый.

Асобы, якія паступаюць у дактарантуру падаюць на імя рэктара заяву і дадаюць наступныя дакументы:

- асабісты лістак па ўліку кадраў, аўтабіяграфію, дзве фотакарткі 4х6;

- копію дыплама аб вышэйшай адукацыі;

- копію дакумента аб прысуджэнні вучонай ступені кандыдата навук;

- выліску з працоўнай кніжкі;

- спіс і копіі апублікаваных навуковых работ, спіс справаздач аб выкананых даследаваннях;

- план падрыхтоўкі доктарскай дысертацыі;

- водрукі двух дактароў навук, спецыялістаў па профілі дысертацыі з адзнакай актуальнасці і навуковай абгрунтаванасці тэмы і мяркуемага плана падрыхтоўкі дысертацыі з указаннем магчымасці яго выканання на працягу 3-х гадоў;

- пашпарт, дыплом аб вышэйшай адукацыі і дыплом кандыдата навук прад'яўляюцца асабіста.

Прыём дакументаў праводзіцца з 2 па 20 верасня 2002 г.

Даведкі па адрасе: г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Каб. № 122, тэл.; 226-11-76.

На хвалях Беларускага радыё

У ВЯНОК ПЕСНЯРУ

120-гадовы юбілей Янкі Купалы шырока адзначаецца на Першым Нацыянальным канале і канале «Культура» Беларускага радыё. У рамках праекта "Ад роднае зямлі, ад гоману бароў" штоцацвер гучаць літаратурныя перадачы, прысвечаныя знамянальнай даце. У прыватнасці, 4 ліпеня Васіль Макарэвіч вёў расповед пра кнігу лірыкі Купалы "Гусляр", а ў папулярнай праграме "Радыёфакт" ідзе шырокае анансаванне юбілейных мерапрыемстваў. Штодзень гучаць вершы Купалы ў выкананні вядучых артыстаў краіны, купалаўскай тэматыцы прысвечаны старонкі праграм "Цытата дня", "Праграма "А", "Сямейнае радыё" і інш.

З першага па сёмае жніўня на канале "Культура" штодзень у ранішнім блоку гучыць публіцыстыка песняра, якая з'яўляецца своеасаблівым эпіграфам да вершаў паэта, што гучаць у цудоўным выкананні Фамы Варанецкага.

І, вядома ж, шырока будучь асвятляцца ўрачыстае пасяджэнне ў Нацыянальным тэатры імя Я. Купалы, Рэспубліканскае свята паэзіі ў Вязынцы, іншыя мерапрыемствы, звязаныя з юбілеем песняра.

Асвятленне юбілейнай тэматыкі не скончыцца гэтымі днямі. Па праграме вышэй згаданага праекта "Ад роднае зямлі, ад гоману бароў" прадугледжана рэгулярнае далучэнне да спадчыны песняроў, практычна штодзённы зварот да гэтай тэмы.

120-гадовы юбілей класікаў роднай літаратуры стаў адпраўнай кропкай у высакароднай справе далучэння слухачоў краіны да айчынай культуры, беларускага слова.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ, галоўны рэдактар Беларускага радыё, каардынатар праекта "Ад роднае зямлі, ад гоману бароў"